

osu Gulina (Aralar): "Deskontentuak ez du oraindik jendea Aralarra ekarri"

ARGIA

E u s k a l H e r r i k o A s t e k a r i a

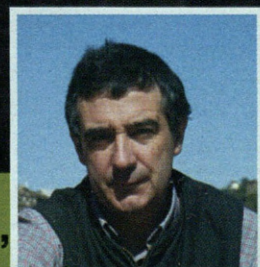

Koldo Zuazo, Asier Larrinaga eta Kike Amonarriz hizkera kolokialaz

"ESKE GUK HORRELA HITZ EGITEN DUGU"

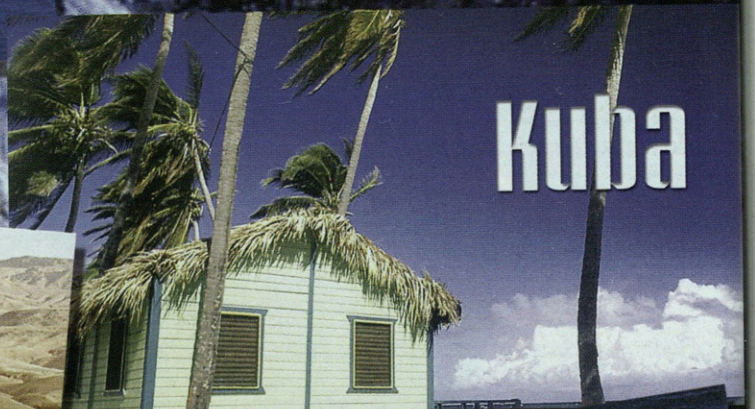
Jon Kortazar:

Oraindik posible da euskarazko literatura guztia irakurtzea"

Oporretara EGUNKARIArekin

Pentsatu al duzu nora joan nahi duzun?

**Motxila dotore
hau opari**

Jasotzen
ditugun lehen
200 plantillen
bidaltzaileei
motxila dotore
hau opari
egingo diegu.

ASTORE
THE ACTION SPORTSWEAR

**Munduaz
gozatzeko**

Apirilaren 21etik aurrera erosi EGUNKARIA
Mundua ezagutzera gonbidatuko zaitugu

Babeslea:

HALCON
BIDAIAK

egunkaria

Argazkia: Alberto Elozegi
Diseinua: antza S.A.L.

MIKEL MARTINEZ

■ Bushen protekzionismoak
gure altzairuan eragiten du 12

ALBERTO ELOSEGI

■ Sukaldeko olio litrotik
biodiesel litrora 26

ALBERTO ELOSEGI

■ Ramon Lazkano:
"Soinua eta
isiltasunaren mugak
kezkutzen nau" 29

INIGO AZKONA

■ Ramon Barea:
"Jorratutako
esparruetan
autodidakta izan naiz
tamalez" 41

ORRIZ ORRI

Gora Pro Nobis	4
Asisko Urmeneta	5
Irakurleak mintzo	5

POLITIKA

Euskal Politikaren Termometroa	6
Elkarriketa: Josu Gulina del Pueyo.	9
Xabier Letona	9

EKONOMIA

Bushen protekzionismoak gure altzairuan eragiten du.	12
Daniel Udalaiz	12

EUSKARA

Kaleko hizkeran hankamotz.	15
Katixa Garate	15

GIZARTEA

Sagua gidari duen literatur bidaia birtuala.	24
Jon Torner	24
Sukaldeko olio litrotik biodiesel litrora.	26
Iraida Martin	26
Elkarriketa: Ramon Lazkano.	29
Estitxu Eizagirre / Ixiar Eizagirre	29

KULTURA

Euskal Kulturaren Ezpalak	36
Elkarriketa: Jon Kortazar.	38
Pilar Iparragirre	38
Elkarriketa: Ramon Barea.	41
Jon Garaño	41
Orain dela 30 urte	44
Pilar Iparragirre	44

ASTIA HARTUTA

Argitalpenak	46
Agenda	49
Bizia	50
Ihesi	51
Denbora-pasak	55

IRITZIAK

Politika: Txema Mauleon	8
Kultura: Gorka Urbizu	35
Azkena: Bernardo Atxaga	58

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Kultura, Euskara, Gazteria eta
Kirol Departamentua

Argitarapen honen edizioko laguntzaile:

kutxa
zuri esker
gracias a ti

gizarte ekintza
obra social

TIBET eta HINDU KUSH

euskal espedizioa

ENTZUN, ENTZUN:

Porto Alegren,
KOMUNISTAK eta ERR
KOMUNISTAK, EUSKAL
AUTODETERMINATU
SINATU

TXINAKO PARTIDO
USIAKO PARTIDO
HERRIAREN
NAZIOAREN ALDE
ZUTEN eta

OSTI
HI!!

HURRENA, YOSEMITERA
GOZTIK eta, IGOAL ERAMAN
go ZIOAGU POCAHONTASI
IDAHOKO AGIRIA...

Acacia
Acacia

Jabetza: KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta
Zuzendaria: Pello Zubiria.
Zuzendari ordea: Xabier Letona.
Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua.
Produktzioa: Berdaitz Goia.
Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi.
Sustapena: Kike Amonarriz.
Argitalpenak: Bego Zuza.
Harpidetza: Edurne Urruzmendi.
Bezeroen harrera: Olatz Korta.
Publizitatea: Iñigo Txintxurreta, Aloña Soraluze.
Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde.
Argazkiak: Alberto Elozegi.

HELBIDEAK

GIPUZKOA: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel.: 943 37 15 45. Faxak: 943 37 34 03 (erredakzioa)/943 36 10 48 (komertziala).

IPARRALDEA: Xalbardin baita.

64122 Urruña. Tel.: 559 47 60 00.

Faxa: 559 47 60 01.

NAFARROA: Gazteluko Plaza 44, 3. eskuina. 31001 Iruñea.

Tel.: 948 22 22 85.

POSTA ELEKTRONIKOA:

Erredakzioa: kazeta@argia.com

Komertziala: komertzial@argia.com

WEB ORRIALDEA

www.argia.com

LEGE GORDAILUA: NA 80-1963.

ISSN: 0213-909X.

BATZORDE PAREKIDEA: 72562 E.

INPRIMATEGIA: Antza, S.A.L.

INFORMATIKA: A.S.P. Koop. Elk.

Urtebeteko harpidetza:

Hego Euskal Herria	104 euro
Ipar Euskal Herrian	126 euro
Espainia	104 euro
Beste atzerriak	133 euro
Airez	208 euro

KOMUNIKAZIO BIZIAGOA, S.A.L.
Ametzagaiña Taldeko partaidea da

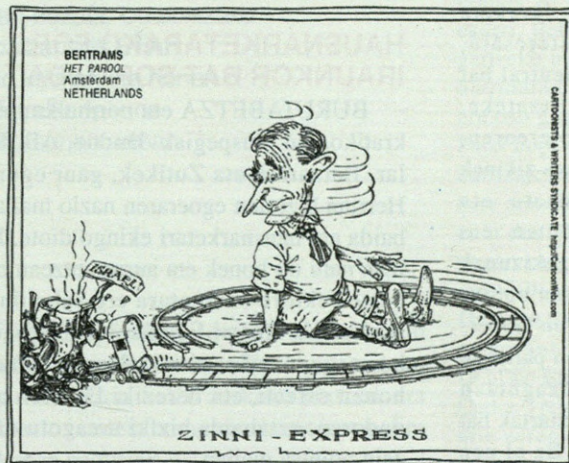
ZUZENKETA:

2002ko apirilaren 14ko ARGIA aldizkarian Pedro Alberdik argitaratutako "Aitorpena eta kontsulta" oharraz argitu nahi dut, nik "Erbesteko euskal pentsamendu" (2002) liburuan idatzi dudana gaizki-ulerturik izan ez dadin, "Satorrak baino lurperago"-n 218. orrialdean, kakoartean datorren esaldia, zeinetan lekuko baten aitorpena jasotzen baita, hauxe dela: "En el 69 empecé a colaborar en Lur, la única editorial que se dedicaba a promover una literatura moderna en euskera. Pues bien, esta decisión me costó dos despidos de dos ikastolas. Para los que me echaron, los que publicábamos en

Lur (...) éramos unos rojos y unos españoles". Sentitzen dut lekukoaren aitorpena bere osotasunean transkribatu ez izanak sortutako nahasbidea.

PAULO IZTUETA

■ Bertrams, Herbehereetako "The Parool" egunkarian

Hiruko Txikian

NICOLASIN

A itzinekoengandik jasota zekarren izen konpletoa, Redondo gazte izanak. Terrerosek bereizten zuena. PSOE enpresan haziak, heredatu ondasunak hartu eta bere aurrekoek ez bezala abokatu bulego pribatu baterantz zuzendu ditu pausoak. Euskal lurreko biztanleak, ez du Euskal Herria inoiz bizi izan. Eurotan milioi dunak bere burua diruzaleztat ez duen bezalaxe - sosa ez da inportanteena mundu honetan - Nikolasin ez da abertzalea, eta argiki esan du Mayor Oreja hurbilago duela Arzallus baino. Hurbilagotik bizi duela alegia, bertatik ez esatearren.

Eta kazetariak ez diote Jesus Egiguren aipatu bere urruntasun - hurbiltasun aitorpen horren aurrean. Domaia. Alta, bere arazo ideologiko sakonea, ezagutzen ez baina bizi duen Euskal Herriaren presentzia hurbilean du, ugazaba ahalduak langile premiatsua bizi duen antzera. Gertutik baina urrun. Ez dakit ondorengorik egin ote duen. Ez dakit bere ardura seme alabarik ba ote duen, baina balu, balizkoak Nikolaxa aukeratu eta aurrekoen joera hautsiko duenaren esperantza ez dut galtzen. Denbora lekuko ●

◆ **JOXE MARI OSTOLAZA**

T E R M O

TXANPONA

BBVA

BBVAren paradisu fiskalak eskandalu ekonomiko finantzarioa izateaz gain politikoa ere badira. Orain arte argitaratu den guztia iceberg handi baten zati bat baino ez da. Hren sustaiak azaleratzea ez du nahiko ziurrenik Aznarren Gobernuak, beste aldera begira baitago. Ikerketa sakon, desinteresatu, objektibo eta neutral bat egin beharko litzateke. Politikaren, boterearen, justiziaren interes zikinek eskandalua gozatu eta makillatuko duten eta benetako erantzukizunak argituko ez diren beldur gara ordea. PPren Gobernuak ez al zituen paradisu fiskal horiek ezagutzen BBV eta Argentariak bat egin aurretik? Ez al zen egoeraz baliatu arrain txikiak, Argentariak, arrain handia, BBV, jateko eta beraietako bat, Francisco Gonzalez, BBVAren buruan jartzeko? Zergatik berandutu zen Espainiako Bankua 13 hilabetez gutxienez BBVA ri espediente bat irekitzeko? Zergatik ez zuen egin eskandalua filtratu arte? Zein izan zen paradisu fiskalen funtsetako benetako norakoa? Zergatik ez du Ogasunak duela egun gutxi arte ikuskapenik hasi? Zergatik ez du Garzon epaileak eskandalua argitaratu aurretik hitz egin, aurretik ezagutzen bazuen? ●

◆ DANIEL UDALAITZ

TENTSIOA BATASUNA LEGEZ KANPO JARTZEKO PROZESUAN

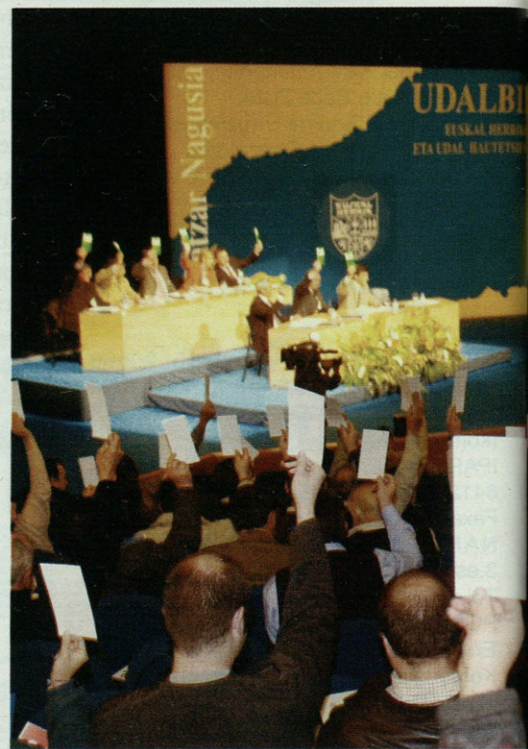
BOTERE Judizialeko Kontseilu Nagusiak Batasuna legez kanpo uzteko PPK egindako Alderdien Legearen aurreproiektua onartu du, baina ez kontsentsuz, PSOEren inguruko kideek ezezkoa eman diote. PSOEek ere adierazia du Batasunaren ilegalizazioa nahi duela, baina bere ingurune politikoan -konstituzionaltasun arazoez aparte- gero eta gehiago dira halakorik komeni ez zaiola adierazten dioten ahotsak. PP eta Jose Maria Aznar ohartu dira, eta presioa gehitu dute, legea beraiek bakarrik onartu badezakete ere, gainerako alderdi guztiak aurka egonda, egoera kaskarrean geratzen direlako.

HAUSNARKETARAKO FORO IRAUNKOR BAT SORTU DA

BURUJABETZA eta normalkuntza demokratikoaren ikuspegiak landuz, AB, EA, Aralar, Batzarrek eta Zutikek, gaur egun Euskal Herrian bizi den egoeraren nazio mailako eztabaida eta hausnarketari ekingo diote. Prozesua izan nahi du honek eta aurrerantzean eztabaida beste sektore batzuetara ere zabaldu nahi du boskoteak. Aberri Egunaren aurretik ika-mika hor zegoen ezker abertzalearen baitan, baina honen ostean, eta bereziki ETaren agiriaren ondoren, eztabaida biziki areagotu da, kalean zein prentsa mailan.

BOROAREN AURKA ZORNOTZAN

BOROAKO zentralaren inguruko auziak argi erakusten du instituzioetako alderdiek ez dituztela ordezkatzeko beti eta edozein gaitetan beren botoemailean nahiak. Zornotza Bizirik Plataformak 12.500 zornotzarri egin zion erreferendumean bozkatzeko deia, eta horietatik ia 5.500ek hala egin du (bozkatzera deitutakoen % 43). Kopurua, agian, ez litzateke harrigarria erreferenduma udala eta alderdi guztien sosten-

guarekin antolatuta izan balitz, baina EAJ, PSE-EEK eta PPK ez bozkatzeko deia egin zieten beren jarraitzaileei. Baldintza horietan, %43 oso esanguratsua da.

BAKE KONFERENTZIAREN AZKEN BULTZADAN DA ELKARRI

BULTZATZEN duen bake konferentziari sostengua adierazteko kanpaina abian jarri du jada Elkarrik eta honekin 100.000 pertsonari konferentziaren azken txanparen berri eman nahi zaio. Elkarri laguntzen duten pertsonen koputua 4.700 pertsonakoa da eta mugimendu honek 5.500era igo nahi du. Kolaboratzaile hauetako bakoitzak sei pertsonarekiko konpromezua bildu beharko luke, hauetako bakoitzak

B A H E A

• Mitxel Sarasketa, Bego Sagarzazu, Koro Egibar, Fernando Pedrosa eta Iñaki Reta preso ohiak 'Gara'n: "Zeren kaleratzen garenean, kalean dagoen inkomunikazio itzela izaten da harritzen gaituzten lehen gauzetako bat. Badirudi talde bakoitzak bere egia osoa gorde nahi duela eta ez du inorekin konpartitzen. Horrela diraute, urteak eta urteak, zurtasunaren putzuan itota. Eta mingarriena, gixotasun hori ezker abertzalean bertan zabaldu dela antzematea da. Hainbat taldetxo ez dira gai euren proposamenak elkarrekin eztabai-

EAJ ETA EA-REN UDALBILTZAREN TXANDA

Udalbiltzaren Zuzendaritza Nagusiaren deialdiari jarraiki, Kursalen bildutako EA eta EAJko bostehundik gora zinegotzik Espainia eta Frantziaren egungo markoak gainditu eta burujabetzarantz abiatzeko konprometua adierazi berri du. Subiranotasuna, trantsizioa, nazio eraikuntza, Zuberoa, Nafarroa Beherea eta Lapurdi gisako hitzek leku berezia izan zuten bilkuran. Ezker abertzaleak kudeatutako Udalbiltzan bezala. Udalbiltzako oraingo batzarretik ETAr lizatutako kritikak eta honen biktimekiko elkartasuna desberdintasunen artean.

10 euro jartzeko. Hauetako bakoitzak, halaber, konferentziaren informazioari buruzko hiru ale eskuratuko luke, eta hauek banatuz gero, informazio hau 100.000rengana iritsiko litzateke. Elkarrik adierazi duenez, hori da azken fase honetako kanpainaren helburu nagusietakoa.

BIZKARZAINAK GREBARA JOTZEKO PREST

DATOZEN egunetan 300 bat pertsona babesik gabe gera daiteke, Espainiako Bizkarzainen Elkartek adierazi bezala, greba deialdia gauzatzen bada. Lehenago ere hitz egin izan da greba deialdiei buruz, baina Guardia Zibilarekin izandako tiroketaren ondorioz Joseba Andoni Urdaniz bizkarzaina hiltzean, bizkar-

zainen aldarrikapenak areagotu dira. Bizkarzain bakarra beharrean bi izatea, uhinak galerazteko tresnak eskuratzea, balen aurkako jantziak eta identifikazio txartela homologatu bat izatea dira aldarrikapen nagusiak.

■ Urdaniz bizkarzaina hil zuten unea.

datzeko eta zatitu egiten dira, elkarrekin lortu ez duguna zatituta lortzeko asmoz”.

• Ttote Etxebeste ABko kideak ‘Egunkaria’-n: “Zeren eta hemen ez daude hamar mila aukera, bi bide daude: alde batetik, herri hau zutik eta aske ikusi nahi dugunona, eta, bestetik, herri hau ukatu, suntsitu nahi dutenena. Alde batetik abertzaleak, eta bestetik frantsesak eta espainolak”.

• Amaia Rekarte Segiko kidea EA, AB, Aralar, Batzarre eta Zutikek egindako manifestuari erantzunez: “Bakearen eta askatasunaren alde daudenek gauza bakarra dute egiteko: estatuei su-etena eskatu”.

■ N. Redondo T.

IZPIAK

Nicolas Redondo Terrerosen PSE-EEko karguak utzi izanak ez du ezustekorik ekarri. Beharbada hau iragartzeko moduak ekarri du harridura handiagoa, batez ere oso gogor aritu delako Patxi Lopez eta bere zuzendaritzaren aurka; PPrekiko bere amodio istorioa laudatzen duelako eta oposizio gogorraren adierazgarri ere izan daitekeelako.

Damaso Casado izango da aurrerantzean EAEko UGTko idazkari nagusia. Carlos Trebilla izan da orain arte zeregin horietan aritu dena eta UGTren gehiengo oso handi batek ontzat eman du bere kudeaketa.

Jon Salaberria Batasunako parlamentariak Eusko Legebiltzarrean ETAre jardunari buruz egindako hausnarketak deta eta -besteak beste, ETA Euskal Herriaren eskubideen alde ari dela borrokan-, Espainiako Fiskal Nagusia bere aurkako neurriak aztertzen ari da.

■ Jon Salaberria.

Nafarroako ikuspegi bat

Bi jokabidek determinatzen dute, hala Nafarroako egoera politikoa nola Euskal Herriko beste lekue-takoa. PPren gobernuaren ezaugarri da bata: hortxe dihardu, ondo gogor, neurri errepresiboak hartzen, talde politikoak eta sozialak legez kanpo uzteko ahaleginak egiten, etabar. ETA erakundearen ezaugarri da bestea: hortxe ari da, ondo bortizki, bestea hiltzen eta beste-ri sufriarazten. Egoera horrek geroa eta indar politiko guztien jarrera markatzen ditu.

PSOE alderdia, adibidez, PPren oso antzeko ildo urratzen saiatu da, eta, hala eta guztiz, Gobernuak gogotik presionatzen du mugitzen hasi orduko: demonioz-ko nazionalismoarekin elkar hartuta ibiltzea leporatzen dio, eta, horren-beste, terrorismoaren kontrako jarrera txepela (eta kontu horrek latz kaltetzen du PSOE, Espainiako iritzi publikoan). Bestalde, ETak ere presionatzen du, alderdi horretako kideak hartu baititu atentatugai. Kontuak horrela, Gobernuak Terrorismoaren kontrako Paktuaren hari-ra hartzen dituen erabakien gatibu bihurtu da PSOE alderdia.

NAHIZ eta ñabardurak badiren, egoera bera ageri da Nafarroan. Legegintzaldiaren hasieran, UPN eta PSN bat etorri ziren aurrekontuetan eta kargu instituzionalen banaketan. Azkeneko urtean, ordea, PSNk oposizio handiagoz erantzun dio Nafarroako Gobernuari, gobernu-alternatiba sortzeko asmotan-edo.

PSN jokamoldez aldatzen ari da aski pisu handiko gai sozialetan eta askoz ere korapilatsuagoak diren beste batzuetan, hala nola, politika linguistikoa. Legegintzaldiaren hastapenean, PSNk bermatu egiten zuen euskararen kontrako politika bortitza, neurri handi batean. Antzina ez dela, ordea, UPNren politika linguistikoa gaitzesteko mozioa onartu du. Aitzitik, kontuak nahiko bestela dira "terrorismoaren kontrako politikan", zeren funtsezkoan bat baitator UPNrekin. Ados egote hori dela kausa, nekez sor daitekeela dirudi, gaurko polarizazioa baztertuta, izaera bateratzaileko espazioren bat.

Duela gutxi, Lizarrako Adierazpena geure egin genuen bost taldek; hots, Batzarrek, Zutikek, Aralarrek, ABk eta EAK, lan-dinamika komun bati ekin diogu hiru ardatzen inguruan: burujabetzaren aldeko prozesu ez armatua bultzatzea, baketze-ko proposamenak lantzea eta normalizazio politikoa. Hori guz-

tia bi kondizio hauetan funtsaturik: batetik, autodeterminazioa eskatzeko eskubidean; bestetik, distentsio-neurri ezinbestekoe-tan, zeinen ondorioz etorri behar baitute, bai Estatuaren erre-presio gero eta handiagoaren amaierak, bai ETaren su-etenak.

Talde politiko horiek eztabaida edo analisi zehatzago bat egiteko asmotan dira Lizarra-Garaziko hitzarmenaren gainean. Oraingo, dena dela, oso ontzat jotzen dituzte abeniko hari esker ireki ziren bideak, zeren indartu egin baitziren burujabetzaren aldeko dinamikak eta nazioaren eraikuntza. Bestalde, uste dute estatuen intransigentziak, zenbaiten makurrek eta ausardia ezak eta beste batzuen berriro armen hartzeak indar-gabetu zutela akordioa.

Txema Mauleon
Batzarreko kidea

***"Baztertzerik gabeko
hitzarmen bat hartu behar da
oinarri, eskubide indibidualak
eta kolektiboak bermatuko
dituena eta gutxieneko komun
batzuk zedarritzeko balio
izateko modukoa"***

GUK, Batzarrekook, nahiz eta goian aipatutako alde onak on izan, irizten diogu bi gabezia nabarmen zituela Lizarra-Garaziko hitzarmenak. Lehenik eta behin, Nafarroaren erabakimena espresuki ez aitortu izana (berdin esan daiteke Iparraldearen erabakimenaz), eta letra horren faltak urratu zion, hain zuzen, Nafarroako eskuinari "EAEren Nafarroa anexionatzeko nahiaren gainean" nahi bezalako interpreta-zioak egiteko bidea. Bigarrenik, arazo komunak konpontzeko foroa izanik, talde ez abertzalerik bildu ez izana.

Indar politiko eta sozial guztietara eta gizartera hedarazi nahi dugu lehen aipatutako lan-dinamika komun hori, baina, hala ere, hasieran eta espresuki, kanpoan geratu zaigu Batasuna. Izan ere, nahiz eta positibo-boa izan talde horren azken proposa-meneko Euskal Herriko pluraltasu-naren aitortza, Nafarroaren erabakimena ez ezagutzeak eta

borroka armatuari dagozkion gorabeherak urrundu egiten dute gure dinamika komunaren sorburuko funtsetik.

Batzarrek bi lehentasun seinatu ditu gaur gaurkoz: mugimendu sozialekin estu-estuan lotuta dauden hainbat kausa progresistaren alde egiten jarraitzea eta, ahal den neurrian, baketzeko beste egoera bat lortzen ahalegintzea. Eta, egoera hori iristeko, besteak beste, baztertzerik gabeko hitzarmen bat hartu behar da oinarri, eskubide indibidualak eta kolektiboak bermatuko dituen eta gutxieneko komun batzuk zedarritzeko balio izateko modukoa, zeren, azken batean, abertzaleen nahi nagusiak eta abertzaleen ideiekin identifikatzen ez direnen gurariak jaso behar baitira.

J O S U G U L I N A D E L P U E Y O

Aralarreko Batzorde Iraunkorreko kidea da eta lan aholkularitzaz diharduen bulegoan bildu gara Iruñeko Arrotxapea auzoan. ETaren komunikatuaz, ezker abertzaleko txinpartez, Aralarren egoeraz eta alderdi honek uda ostean egingo duen kongresuaz aritu gara.

“EPE ERTAINERA EZKER ABERTZALEA BAT IZATEA LITZATEKE LOGIKOENA”

Nafarroako ezker abertzalean aritu diren beste asko bezala, ezkerreko alderdi ez abertzaleetan aritutakoa da Gulina del Pueyo HBn hasi aurretik. Iruindar honek 48 urte dauzka eta unibertsitateko garaian Larga Marcha hacia la Revolución Socialista alderdi txikian aritu zen. Gero talde honek eta beste askok Partido del Trabajo sortu zuten. 1979an HB sortu zenean, hor ekin zion Gulina del Pueyok. Aralar alderdiko bultzagile eta sortzaitakoa izan da eta gaur egun bere zuzendaritzako kide da. Lan aholkularitza bulego batean dihardu lanean. Behin eta berriro azpimarratzen du nahiago lukeela Aralar desagertzea, horrek esan nahiko lukeelako ezker abertzaleko joera desberdinek berriz bat egiteko modua topatua luketela.

■ **ETAk oso kritika gogorra egin dizue apirilaren hasierako komunikatu horretan, bereziki Aralar eta ABri. Zer esan nahi du horrek zure ustez?**

Gatazkaren gogortze alderako joera erakusten du, errealtatean ere bere jardunarekin erakusten duen bezala. Aipagarria da erakundearen aldetik lehenbiziz hartzen gaituztela ezker abertzalekotzat, hori bai, traidore adjektiboa jarritz; ezker abertzaleko beste sektore ofizialagoetatik ere ematen ari da onarpen hori. Dena den, ez da ezker abertzale disidente horri bidalitako mezua bakarrik; azken boladan Batasunako zenbait sektoretan ilusio maila handia sortzen ari zen balizko su-eten egoera berri baten inguruan -ekaineko dataz ere hitz egiten zen- eta komunikatu horrek argi erakusten du ez dagoela horrelako inongo asmorik, gutxienez orain. Beraz, sektore horiei zuzendutakoa ere bada.

MIKEL SAIZ

■ **“Bost alderdi horien ekimenak, Lizarra-Garaziko Akordioarekin hasitakoa rekin jarraitzearen desioa islatzen du nagusiki”.**

■ **Mehatxu kutsurik ikusi al diozue?**

Ez da halakorik aipatzen era zehatzean, baina traidore hitza erakunde armatu baten aldetik datorrenean halako esanahi koalitatibo bat hartzen du.

■ **Ezusteakorik hartu al duzue komunikatuarekin?**

□ **“Traizio hitza erakunde armatu baten aldetik datorrenean halako esanahi koalitatibo bat hartzen du”**

Bakoitzak bere proiektuan sinesten du eta modu tinkoan defendatzen du berea. Orain arte ere izan dira une gogorak, baina aurrera begira, adostasunerako uneak izango diren bezala, desadostasun une oso gogorak izango direlakoan nago. Aralarren barruan batzuek ezuste-

koa hartuko zuten eta beste batzuek ez. Kontuz ibiltzeko gaia da, dena den, eta nire ustez ezker abertzalearen baitan konpondu beharko da, kanpo mailan oso manipulagarria da eta.

■ **Nolakoak dira gaur egun Batasunarekin dituzuen harremanak?**

Hiru bilera izan ditugu. Harremanaren hasierako giroa gogorra izan zen, prentsan adierazitakoa baino gogorragoa esango nuke. Erasotik aintzat ez hartzearen fase batera pasatu gara gero, eta orain beste hirugarren fase baten hasieran gaudela uste dut, non bakoitzak bestea onartu beharko duen eta ditugun berdintasun eta desberdintasunei heldu. Batasunaren normalizazio proposamenak, esate batera, Bateginezekiko aldaketa koalitatiboa dakar eta guk egin-

dako proposamenarekiko hurbiltasun garrantzitsua du zenbait puntutan. Guk, dena den, azken bileran berriz adierazi genien lehentasunezko harremana nahi genuela beraiekin, ezker abertzaleko beste erakunde batzuekin nahi dugun bezala.

■ **Aberri Eguna zela eta, bost alderdi manifestu baten inguruan bildu zineten. Zer ekarri dezake ekimen horrek aurrera begira?**

Bost alderdi horien ekimenak Lizarra-Garaziko Akordioarekin hasitakoarekin jarraitzearen desioa islatzen du nagusiki, eta gure ustez desio hori nagusia da ezker abertzalean eta euskal gizarte osoan. Epe ertainera gauzatu beharreko zerbaiten dinamika bat da hori, eta lehenago edo geroago, Batasuna ere hor egotea saihestezina da.

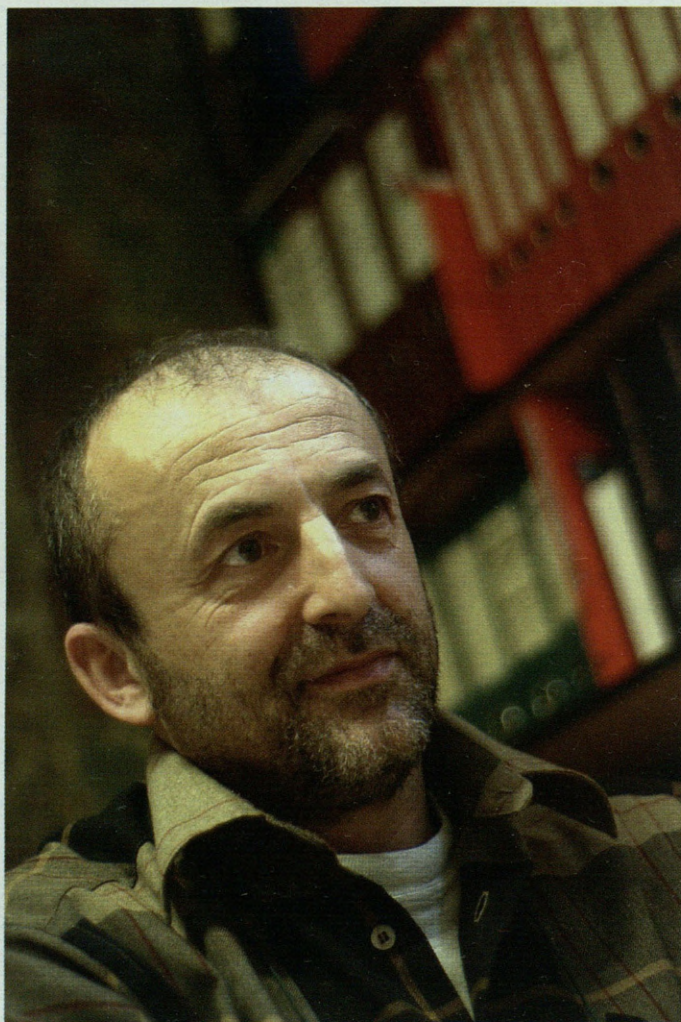
■ **Dinamikak aurrera darrai eta agian beste talderen bat ere gehituko zaizuela aipatu izan da.**

Bai, baina ez dagokit niri esatea agiriaren dinamikara gehituko den ala ez, hori beraiek esan beharko dute, hala bada. Edozein eratan, honek zerbaiten pizgarri izan nahi du eta gatazkaren konponbidearen bideak, zerbait askoz zabalagoa eskatuko du, baita Lizarra-Garazi gaingituko lukeen zerbait ere, hark porrot egin bazuen partehartzaile guztiek zerbait gaizki egun genuelako izan zen eta.

■ **EAJri eskaini al zitzaion hor egotea aukera?**

Ez dakit zehatz mehatz. Agiria oso une zehatzeko fruitua da, eta EAJk gaur egun, arrazoi desberdinengatik -batzuk ezagunak eta beste batzuk ez hain ezagunak- indar espainolisterantzko joera hartu du. Edozein eratan, ez dut uste zerbaiten hasiera izan nahi duen hastapen horietan egotea garrantzitsuena denik. Garrantzitsuena da ea hori ote den bidea eta bide hori nola egituratu behar den.

■ **Zer eratako zementua behar da**

MIKEL SAIZ

■ **“Batasunaren lerro ofiziala izan denarekiko deskontentu maila oso handia dago baina, jakitun gara, horrek oraindik ez du jendea Aralarra ekarri”.**

ezker abertzalea batzeko?

Ez dakit, hobe halako formularik banu. Badago idazle italiar baten esaldi bat, eta nire ustez oso esanguratsua da bizi izan dugun egoerarako: denak berdin jarraitzea nahi badugu, dena aldatu behar da. Une hori Batasuna prozesuaren

□ **“Garrantzitsuagoa da Aralar edo Batasuna hautatzea, albo batean geratzea baino; hori esaten diet ezagunei”**

garaian etorri zen, eta horrek ezker abertzalean beharrezkoa zen eztabaidan sakontzea ekarri du. Lotuko gaituen zementu hori zenbait gauza izan daitezke, nagusiki eztabaida eta besteari zilegitasuna aitortzea. Ezker abertzalean, pixkanaka alboratzen ari da ‘ezker

abertzalea ni naiz’ diskurtso hori. Patxi Zabaletarekin bat nator esaten duenean ezker abertzalearen espazioa bakarra dela, eta talde eta indar desberdinak egituratu eta koordinatzeko gai garen neurrian, epe ertainera logikoena litzateke ezker abertzalea bat izatea.

■ **Arazo horien artean, Batasunaren ilegalizazioaren hipotesi oso sinetsgarria dago. Zer egin beharko luke euskal gizarteak hori gauzatzeko balitz?**

Puf! Hori ere ez da erronka makala izango, diotzun bezala oso posiblea baita. Denok eman beharko diogu erantzun sendoa, eta egoera horretara iritsi aurretik ere Aralarretik erantzuten ari gara, hori bai, gure indarrak zeintzuk diren oso kontuan izanik. Oso egoera zaila eta gogorra ekar dezake, eta gure ustez tesi gogorrenak indartuko ditu eta borroka armatuaren indartzearen irtenbidean sinesten dutenen bidea indartuko du, PP eta errepresioaren bidea indartuko duen bezala.

■ **Floren Aoizek ‘Gara’n idatzitako zutabe batean zioenez, lehen aipatutako manifestuaren egileek Madrilek berak baino lehenago ilegalizatu dute Batasuna.**

Floren Aoizek ohituak gauzka antzerako baieztapenetara. Denok egin ditzakegu halako adierazpenak, eta jaio ginetik gehiago erantzun zaigu erasoekin analisi politikoarekin baino. Halakoen aurrean beti dago maila berean jartzeko tentaldia, baina ez dut uste hori denik ezker abertzaleari komeni zaionik. Zorionez, halako jarrerak gero eta

urriagoak dira, garai batean entzun izan dugu baita ere Cesid zegoela gure atzean, EAJk ordaindutakoak ginela eta halako beste asko. Denborak jarriko gaitu bakoitza bere tokian.

■ **Aralarren zentratuko gara gehiago. Zein da bere osasuna?**

Aralar etorkizun handiko umea da. Ez gaude aparatu eta sigla batzuei lotuta, eta honek proiektuan sinesteko aukera ematen digu. Beharbada alderdikideek larrutuko naute halakoak esateagatik, baina Aralar sortu genuen guztiok sinatuko genukeen hurrengo egunean bertan bere desagertzea, horretarako gure ustez egokiak liratekeen baldintzak balira. Guretzat egokiena litzateke ez aurkeztea gu bakarrik 2003ko hauteskundeetara, ezker abertzaleko bilgune oso zabal batean aurkeztea baizik. Gure proiektua gu gaur garena baino askoz garrantzitsuagoa da.

■ Esatea egitea baino errazagoa da?

Askoz errazagoa. Dena den, zein zentzutan galdetzen duzu hori?

■ HBn gauza asko kritikatzan zentzuztelako. Gauzatzen ari zarete orain orduko kritikak?

Batzuek esaten digute erraza dugula kritika haietan esaten genuena gauzatzea, nagusiki gutxi garelako. Erronka horietako asko hor dauzkagu oraindik eta hemendik hilabete batzuetara egiten ari garen guztiari nota jartzeko gisan egongo gara. Guk ere baditugu gure kontraesanak, besterik esatea gure buruari iruzur egitea litzateke.

■ Aralar oraindik nafarren kontua al da?

Nafarrok lokartu egin gara; beste herrialde batzuetan jadanik aurreratu zaizkigu eta Nafarroan autokritika egin dugu horregatik. Hasieratik egon da Bizkaiko jende asko, orain gipuzkoarrak ere harrapatzera datozkigu, eta Araban oraindik mugimendu gutxiago dago.

■ Aralarrek beti esan izan du bere tesiak nagusi direla ezker abertzalean. Oraindik gazteak zarete, lehen esan duzun bezala, baina jendea erakartzea kostatzen zaizuela dirudi.

Nik uste dut azkenean Aralar eta Batasunaren artean dagoen alderdi nagusiago bat sortzen ari garela, eta hori da biegi begira ari den ezker abertzaleko multzo zabal bat. Batasunaren lerro ofiziala izan denarekiko oso deskontentu maila handia dago baina, jakitun gara, horrek oraindik ez du jendea Aralarrekar ekarri. Azkenean, bakoitzak benetan sinesten duena egin behar du, garrantzitsuagoa da Batasuna edo Ara-

KONGRESUAREN PRESTATZAILE

Iruñeko HB barruan ezagunagoa izan arren, politikagintzan, oro har, ezezaguna da guztiz. Hiru legealditan zinegotzia izan da Artikan, Iruñea ondoko herrixkan, bitan hautagaiatza independente batekin eta azkenean EHrekin. HBn aritu da azken 20 urteotan eta gero Aralarreko sortzaileetakoa izan da. Uda ondoren egitekotan diren kongresuaren prestatze lanetan ari da, nagusiki ildo politikoaren arloa lantzen. Horrez gain, alderdiekiko harremanen eremuan ere ari da.

lar hautatzea, albo batean geratzea baino. Hori da nik hirugarren 'alderdi' horretan dauzkadan ezagunei esaten diedana. Edozein modutan, Aralar bere inguruan ari da biltzen EHren inguruan ilusioz aritu eta Batasuna prozesuan galdutako ilusio hori gurean berreskuratzen ari den jende asko. Guztiok daki-

gu Aralarrek duen garrantzi sozialaz, eta horregatik sortzen da halako tentsioa; beste gauza bat da hori gero nola gauzatzen den Aralarren inguruan.

■ Noizko egin nahi duzue kongresua?

Ponentzia batzuk egin dira eta orain irakurketa eta emendakinen fasean gaude. Orain lortzen den erantzuna eta eztabaida mailaren arabera, ekainean lehenbiziko fase bat amaitu nahi da; uda ondorengo beste fase batean, lehengoan eztabaidaren bat itxi gabe geratu bada itxi, eta gero egitura berria, karguak, bozeramaileak eta halakoei heldu.

■ Gaur egun nola zaudete egituratuta?

Hamabi-hamairu kidez osatutako batzorde iraunkor bat dugu eta honek hartutako erabakiak hasieran ia hilerokoak ziren eta gaur egun gutxi gorabehera bihilerokoak diren asanbladetan onartzen dira. Gaur egun egiten duguna oraindik gehiago dago oinarritua borondatean egitura zehatzetan baino.

◆ XABIER LETONA

30 ikastaro euskaraz

hikhasi udako topaketak **DONOSTIA**

GARDNER - Web orria - POWER POINT - Klik - INFORMATIKA MUSIKALA - Musika proposamenak - AHOTSAREN BERREZIKETA - Antzerkia - MUNDUKO DANTZAK Gardner - Web orria - POWER POINT - Klik - INFORMATIKA MUSIKALA - Musika proposamenak - AHOTSAREN BERREZIKETA - Antzerkia - MUNDUKO DANTZAK - Diafreo - JOLAS KOOPERATIBOAK - Psikomotritzitatea - EUSKARAZ JOLASTEN - Hizkuntzen curriculum bateratua - IDAZKERA "TXARRA"? EZ, ESKERRIK ASKO - Ahozotasuna bigarren hizkuntzan - LITERATUR TXOKOA - Joko eta jolasak Matematikan - ZIENTZIA EZ DA FORMULA ZERRENDIA - Afektibitatea eta Sexu Hezkuntza - EUSKARAZ JOLASTEN - Hizkuntzen curriculum bateratua - IDAZKERA "TXARRA"? EZ, ESKERRIK ASKO - Ahozotasuna bigarren hizkuntzan - LITERATUR TXOKOA - Joko eta jolasak Matematikan - ZIENTZIA EZ DA FORMULA ZERRENDIA - Afektibitatea eta Sexu Hezkuntza - HERIOTZA - Osasun Heziketa - FAMILIA BERRIEKIN LAN EGITEN - Egoera berezian dauden haurrak - GOGO ERABILKETA - Inteligentzia garatzeko BITak - ETORKINAK GURE ESKOLAN - Adimena berezkoa duten haurrak (supergaituak) - ANTZULAKO ESKOLA - Diafreo - JOLAS KOOPERATIBOAK - Psikomotritzitatea - EUSKARAZ JOLASTEN - Hizkuntzen curriculum bateratua - IDAZKERA "TXARRA"? EZ, ESKERRIK ASKO - Ahozotasuna bigarren hizkuntzan - LITERATUR TXOKOA - Joko eta jolasak Matematikan - ZIENTZIA EZ DA FORMULA ZERRENDIA - Afektibitatea eta Sexu Hezkuntza - HERIOTZA - Osasun Heziketa - FAMILIA BERRIEKIN LAN EGITEN - Egoera berezian dauden haurrak - GOGO ERABILKETA - Inteligentzia garatzeko BITak - ETORKINAK GURE ESKOLAN - Adimena berezkoa duten haurrak (supergaituak) - ANTZULAKO ESKOLA

Matrikula zaitez! Tel: 943 37.14.08 E-posta: hikhasi@hikhasi.com

Joan den martxoaren 20an ekin zioten Amerikako Estatu Batuek eta Europak altzairugintzaren gerrari. Borrokak gogorki kalte dezake Europako industria siderurgikoa eta, ondorioz, baita Euskal Herrikoa ere, esportazio handiko industria baita.

BUSHEN PROTEKZIONISMOAK GURE ALTZAIRUAN ERAGITEN DU

■ Bushen administrazioaren protekzionismo politikak Euskal Herriko altzairu esportazioak kaltetu ditzake.

Behin Bushen administrazioak Ipar Amerikako inportazio siderurgikoei muga-zergak ezarrita, iragan martxoaren 20an hasi zuten Amerikako Estatu Batuek eta Europak altzairuaren gerra komertziala. Amerikako politika hori dela medio, gerta daiteke hirugarren herrialdeek Europa altzairuz jostea. Horregatik, kontraeraso moduan, Europako Batasunak ere muga-zergak ezarri ditu, altzairuaren sarrera eragozteko eta siderurgiako konkurrentziari lehengoan eusteko. Amerikako neurriek kalte dezakete, halaber, Euskal Herriko altzairugintza.

Munduko beste leku batzuetan ere

jasango dituzte, berebat, gerraren ondorioak, hala nola, Japonian eta Korean. Eta, hain zuzen, hirugarren herrialdeek altzairua Europara desbideratzea izan daiteke berehalako ondorioetako bat. Horrela gertatuz gero, jaitsi egingo lirateke Europan siderurgiako prezioak eta arriskuan ikusiko lukete beren burua sektoreko enpresaren batzuk.

Halaxe da. Estatu Batuek, barruko industria siderurgikoa babesteko, zeinean ez baitzen gertatu Europakoan bezalako birmoldaketarik eta are gutxiago Euskal Herrikoan bezalakorik, joan den martxoaren 20az geroztik eta datozen hiru urteetarako, hesitu egin dute altzairuaren

inportazioa, muga-zergen bidez: %30 ere ezarri diete produktu batzuei. Diotenez, "industria berregituratzeko, gaitasuna gutxitzeko eta produktibitatea handitzeko balioko diete neurri horiek".

Zenbatekoari dagokionez, muga-zerga %30ekoa izango da lehen urtean, %24koa bigarrenean eta %18koa hirugarrenan, dela automobilentzako eta etxetresna elektrikoentzako altzairu laminatuetan, dela janariak, edariak eta bestelakoak paketatzeko latorrietan, dela altzariantzako, ekipamenduentzako eta motorren ardatzentzako barra beroan laminatuetan/hotzean bukatuetan. Ondoko beste produktu hauetan, hots, autobio-

deak egiteko eta eraikuntzako barra indartuetan, oliobideetako tutu soldatuetan, sarraileentzako hagaxketan, automobilentzako eta hegazkinentzako barra herdoilgaitzetan eta medikuntzako, hegazkinentzako eta ixteko alanbre herdoilgaitzetan, berriz, %15ekoa izango da lehen urtean, %12koa bigarrenean, %9koa hirugarrenean eta %8koa hiru urtetan. Horiez gainera, plakekin ikuskitzen duten gauzakiei ezarri diete mugazerga (ia guztiei, baita automobilentzako plakei ere). Azkenik, muga-zergarik ezarri gabe utzi dituzte, hala lanabesentzako altzairua, nola oliobideetako osagarrientzako ertz herdoilgaitza.

BIRMOLDATU GABEKO INDUSTRIA.

Ipar Amerikako administrazioaren arrazoi ofizialen arabera, nahiz eta 2000-2001 urteetan %20an gutxitu, siderurgiako inportazioek kalte handia egin diote hango altzairugintzako industriari, eta, horregatik, noraezekoa gertatu zaie muga-zergak ezartzea. Europako inportazioak, berriz, lau aldiz handiagoak izan dira azken lau urteetan, eta prezioek behera egin dute etengabe. Adituek diotenez, nabarmen aldatu da Europako industria siderurgikoa azken hogeitun urteetan: berregituratze gogorak egin dira, gaitasuna eta milaka enplegu murriztu dira eta konkurrentzia oneko industria bihurtu da. Ipar Amerikan, eginkizun dute oraindik hori guztia, eta Bushen administrazioak berak eman dituen datuen arabera, erreka jota omen dago hango enpresa siderurgikoen %30.

Adibide gisa, aski da Espainiako eta Euskal Herriko altzairugintzaren bilakeari erreparatzea; bereziki administrazio publikoari lotutako Bizkaiko Labe

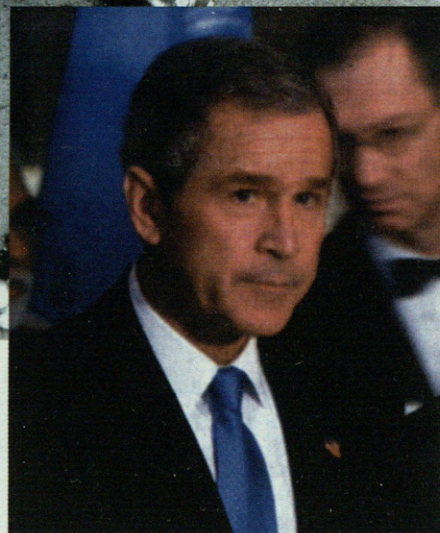

ALBERTO ELOSEGI

■ Bushen administrazioaren arabera, ezinbestekoa izan zaie altzairuari muga-zergak ezartzea.

Garaiak eta Ensidesa enpresen kasuei. Birmoldaketa mingarria eta nahiko basatia egin ondoren -instalazioak gutxitu, milaka lanpostu desegin, enpresak berak desegin...-, aktibo errentagarriak elkartu eta korporazio siderurgiko berria sortu zen. Privatizatu ostean, beste Aceralia bat egin eta nazioarteko talde batean

□ **Ipar Amerikako protekzionismoa dela eta, gerta daiteke hirugarrenengo herrialdeetako altzairu ugari iristea Europara eta merkatuko prezioak jaistea**

sartu ziren, Luxenburgoko Arbed enpresaren eskutik. Joan den urtean, azkenik, Acelor taldea sortu zuten, Aceralia, Arbed eta Frantziako Usinor enpresek batera, nazioartean konkurrizteko moduko enpresa nazioartekoa izatera iristeko.

Horrela, munduko altzairu-ekoizleen rankingeko lehen hamarretan, ez da ageri Ipar Amerikako enpresarik. 2000ko datu ofizialen arabera, hauexek dira altzairu-ekoizleen sailkapeneko lehen hamarrek: egoitzaz Luxenburgokoa den Acelor (54,8 milioi tona urteko), Japoniako Nippon Steel (28,4 milioi tona urteko), Hego Koreako POSCO (27,7 milioi tona urteko), Holandako Ispat Int (22,4 milioi tona

www.kaixo.com

urteko), Erresuma Batuko Corus (20 milioi tona urteko), Alemaniako Thyssen-Krupp (17,7 milioi urteko), Txinako Shanghai Baosteel (17,7 tona urteko), Japoniako NKK (16 milioi tona urteko), Italiako Riva (15,6 milioi tona urteko) eta Japoniako Kawasaki (13 milioi tona urteko).

Europako analistek prentsa espezializatuan egin dituzten adierazpenen arabera, Bush lehendakariak bere burua politikoki mesedetzeko hartu du erabaki hori, batik bat. Estatu Batuetan, Ohion, Pennsylvanian eta Virginian ekoizten da altzairua, eta, hain zuzen, datorren azaroran sei aulki izango omen ditu jokoan hango Ordezkarien Ganberan.

ERAGINAK EUSKAL HERRIAN.

Estatu Batuek beren lege propioen kontra hartu dituzte neurri protekzionistak, hau da, neoliberalismoaren aitzindari den Merkataritzako Nazioarteko Erakundearen legeen kontra. Horrela izanik, Europar larritu egin da hainbat jende, zuzeneko nahiz zeharkako eraginengatik, eta Europako enpresen eskubideak zaintzeko neurriak hartzeko eskatu diote Europako Batasunari. Europako Batzordeak 2.500 milioi eurotan balioetsi du muga-zerzen batekoa, eta, diotenez, neurriek 6 bat milioi altzairu-tonatan izan dezakete eragina. Nola Europar 160 milioi tona ekoizten baitira altzairu landugabea, sei milioi tonen erasanak ez dirudi hain larria.

Irudienek, zeharkako ondorio ekonomikoak izango dira larriak. Muga-zer-

gak direla kausa, munduko hainbat lekutako produktuak ezingo dira Ipar Amerikako merkatuan saldu, batez ere Txinakoak eta Koreakoak. Kontuak horrela, beste merkatu batzuetan saltzeko ahalegina egingo dute Asiako ekoizleek, batik bat Europako merkatuan saltzeko. Konkurrentzia horrek, jakina, prezioen jaistea

■ Europako Batasunaren erantzuna

Europako Batasuneko merkataritzako ordezkariek eta ministroek plan bat diseinatu dute, Estatu Batuek hartutako erabakiek, hango altzairu-inportazioei %30 arteko muga-zerga ezartzeko deliberamenduek, zein joan den martxoaren 20an jarri baitziren indarrean, Europako altzairuaren industria kalte ez dezaten. Europako Batzordeak inportazioko kuota maximoak ezartzea lehenetsi zuen, Estatu Batuetan sartu ezin den altzairu guztia -batik bat, Txinakoa, Hego Koreakoa, Japoniakoa, Brasilgoa eta Egiptokoa-, Europar merkatuara ez dadin. Izan ere, egoera horretara iritsiz gero, ziurtzat jotzen da prezioen beheratzea eta Europako enpresa batzuen porrota.

Neurri babesgarri horiek martxoaren 28an jarri ziren indarrean, sei hilabeterako. Arauen arabera, %14,9 eta %26 arteko muga-zerga ezarriko

zaie altzairugintzako hamabost produkturi, baldin inportazioetan Europako Batzordeak ipinitako muga gainditzen badute. Europako Batasuneko arduradunen esanetan, ez dute norgehiagorik nahi, baizik eta beste hau da kontua: "Gure interesak eta Europako industria siderurgikoarenak defendatu beharra daukagu". Europako Batasuneko Merkataritzako komisarioak adierazi zuen litekeena dela, Europako Batasunean eta urteko Hamabostek lehendik inportatzen dituzten 27 milioi tenez gainera, beste 15 sartzea.

Europako Batasunaren erabakiek, dena dela, gutxi erasango diete Estatu Batuei, zeren ez baitute altzairurik esportatzen; nabarmen, ordea, Txinari, Brasili, Egiptori eta Hego Koreari, herrialde horiek izango baitute, hemendik aurrera, produktuak Europar merkaturatzeko beharra ●

eta siderurgiako enpresa batzuen iraun ezina ekarriko litzuke, ziur aski.

Euskal Herriko altzairugintzari dago-kionez, Bushen administrazioaren neurriak ez dira izango nonbait hasieran uste zen bezain kaltegarriak. Muga-zergak ezarri zirenean, sektore gehiagori erasango zien iritzia zabaldu zen. Hodigintzan, esate baterako, uste zen, Ipar Amerikara ugari esportatzen duten enpresak izanik, bai Tubacexek, bai Tubos Reunidosek, erruz nabaritutako zutela egoera. Bateko nahiz besteko zuzendaritzetatik jakinarazi denez, ordea, neurriek ez dute batere eraginik izango beren jardunean. Euskal Herriko enpresen artean, benetan, bi talde hauek nabaritutako dute neurrien eragina: Aceraliak (garai bateko Bizkaiko Labe Garaien taldea. EAEn eta Nafarroan dauzka instalazioak) eta Sidenorrek (Hegoaldean eta Espainiako hainbat lekutan dauzka instalazioak), zein baita, bestalde, Espainiako ekoizlerik handiena, altzairu berezietan. Azkenik, Estatu Batuetan saldu ezin den hirugarren herrialdeen altzairua Europara iristen bada, jaitsi egingo dira prezioak eta, noski, Euskal Herriko siderurgiak ere nabarmenduko du beheratze hori ●

◆ DANIEL UDALAITZ

MIKEL MARTINEZ

■ Aceralia kaltetuenen artean izango da. Irudian ACB.

KALEKO HIZKERAN HANKAMOTZ

Euskarak bide luzea egin du. Oztopoak oztopo, hiztun gehiago dago, D ereduko ikasleak gehitu dira, jende ugari euskaldundu da...

*Euskara batua sendotzen joan den heinean, ordea, kalean, lagunekin, familian darabilgun euskararen gaineko kezka sortu zaio bati baino gehiagori. Izan ere, erdarakada asko erabiltzen ditugu hitz egiterakoan eta hainbat hitz eta esamolde galbidean daude. Hizkuntza kolokiala denentz eta hori nola sor litekeen jakite alde-
ra, Asier Larrinaga ETBko Euskara Saileko burua, Kike Amonarriz soziolin-
guista eta Koldo Zuazo hiz-
kuntzalari eta EHUko ira-
kaslea bildu ditugu mahai
baten bueltan.*

*SEIko kide Imanol Esnaolaren eta Itsaso Garmendia euskara tekni-
kariaren iritziei ere leku
egin diegu. Hizkera kolokia-
lari buruzko hausnarketa
eta proposamenak aurkitu-
ko dituzue datozen orrial-
deetan, paperekoak hitz
bihurtuko diren esperan-
tzaz.*

Testua: Katixa Garate

■ Ezkerretik eskuinera, Kike Amonarriz, Koldo Zuazo eta Asier Larrinaga.

Hogeita hamahiru urte joan dira euskara batu zenetik, D ereduan hazi da hainbat haur, jende asko euskaldundu da, baina badirudi gero kalean, maila kolokialean hitz egiterakoan arazoak daudela.

ASIER LARRINAGA: Hutsune bat dago: hiztunak daukan hutsunea. Ikastolan ikasten ari direnek badakite euskara maila batzuetan erabiltzen, hori irakatsi dietelako, baina gero beste maila batzuetan ez dakite erabiltzen, ez dietelako irakasten eta etxeokak-eta ez direlako euskaldunak. Beste esparru batzuetarako behar den hizkuntza inork ez die irakasten, beraz, hutsunea hor dago, inork ez diela transmititzen.

KOLDO ZUAZO: Obsesio batzuk izan ditugu. Obsesio bat izan da euskara

batua bera egitea; garbi dago hori hil ala bizikoa zela eta horri esker bizi dela euskara. Beste obsesio bat euskaldun berrien kopurua zabaltzea izan da eta euskaldun berri horiek euskalduntzeko hizkuntza oso oinarritzeko bat behar zen. Helburu bi horien artean ibili gara jo eta ke. Beste batzuetan euskalkiak ere arduratu izan gaitu, ikusi izan dugulako euskara batua sartu ahala euskalkia galtzen ari zela, baina gero hortik aurrera ez gara konturatu hizkuntza gauza zabala dela, estandarraz gainera, euskalkiaz gainera, badirela beste hizkera batzuk. Esate baterako, orain hasi gara gazte hizkeraz jarduten baina hori ere ez da bakarra, gero lanbi-deetako hizkerak, argotak, haur hizkera... daude. Azken batean, gure obsesio nagusi horiek hizkuntza gauza oso zabala dela ezkutatu dute eta, gainera, zabalta-

Euskara sailaren babeslea:

**Bizkaiko Foru Aldundiak ere
bai euskarari**

Bizkaiko Foru
Aldundia
Kultura Saila

Diputación Foral
de Bizkaia
Departamento de Cultura

sun horri esker egoten garela eroso. Hemen eskolako hizkera hori daukagu eta batzuek euskalkia. Eta hortik aurrera ez dugu landu eta zegoena ihartu zaigu. Eta orain, sarritan, eroso egon ahal izateko, erdarara jo behar dugula konturatzen gara.

KIKE AMONARRIZ: Euskara batua sortu bitartean, nahiz eta euskararen egoera linguistikoa zailagoa izan, euskara mantentzen zen lekuetan, euskararen dentsitatea handiagoa zen, eta gainera euskara mota bakarra zen. Alegia, eus-

hedaduraz irabazi duguna, trinkotasunean galdu dugu.

A. LARRINAGA: Badaude hizkuntzari buruz zabaldu diren iritzi oker batzuk, eta orain arte inork ez ditu konpondu. Iritzi oker bat izan da esatea dena dela euskara eta zilegi dela edozer edozein egoeratan erabiltzea. Esate baterako, hor dago "kaixo", hainbeste zabaldu den agur egiteko hitz hori. Niretzako "kaixo" horrek ez dauka lekurik maila bateko erabileretan. Esaterako, Maribel Aizarnak ez du sekula ere "kaixo" esaten "Gaur

uste dut lehenengo hortik hasi behar dugula, hizkera edo hizkuntza erabiltzeko modu bakoitzaren mugak ondo zehazten.

■ **Euskara kolokialaz edo kaleko hizkera arruntaz ari garenean, zertaz ari gara?**

A. LARRINAGA: Hizkera kolokiala printzipioz lagunartean erabiltzekoa da eta batez ere ahozko erregistroan. Gaur egun, erabilera esparruak zabaldu dira, gizarteko harremanak ere aldatu egin dira. Sasoi batean, senar-emazteek euren artean zuka egiten zuten, senar-emazteen arteko harremana gaur egun ez da sasoi batean izaten zen bezain formala. Esan dezagun afektiboagoa dela edo beste era batekoa.

K. AMONARRIZ: Ezin dezakegu, gaur egun, hitanoaren erabilera proposatu XIX. mendeko giza harremanen eredu oinarrituta. Alegia, XIX. mende amaieran ia zegoen bikote harreman posible bakarra senar-emazteena zen. Jendeak bazekien memento batean ezkondu egin behar zuela elkarrekin bizi ahal izateko. Gaur egun bikote harremana oso-oso anitza da. Lehen mugak askoz ere garbiagoak ziren. Gauza bera gertatzen da seme-alaba eta gurasoen arteko harremanekin, garai batean inor ez zen ausartzen aitari edo amari hika hitz egiten, zaplazteko bat zetorkiolako berehala. Gaur egun harreman horiek ere aldatu dira. Hitanoak badu hor lekua? Ba, izan dezake.

A. LARRINAGA: Nik ezetz esango nuke.

K. AMONARRIZ: Harremanen araberak, izan dezake. Adibidez, telebistan, egoera baldin bada, Bronxeko auzoan, semea laban batekin sartzen dela etxeko sukaldera eta ama mehatxatzen duela dirua eman diezaion, erdaraz *vieja, dame la guita* esan daiteke. Nik uste horrek euskaraz hika beharko lukeela izan. Guztiz errespeturik gabeko harreman bat da, mehatxagarria eta guztiz harreman hierarkikoak hausten dituen egoera bat.

K. ZUAZO: Euskal Herrian oraindik ez gaude seme-alabak gurasoekin hitanoa erabiltzera ohituta, agian hitanoa bera baino egokiagoak dira hainbat hitz: "atsoa emadazu". Edozein modutan, hitanoa dela eta ez dela, bitarteko batzuk garatu behar ditugu era horretako elkarriketak egin ahal izateko telebistan-eta.

K. AMONARRIZ: Hirietan eta herri

kalkia zen entzuten zena, transmititzen zena eta horrek bazuen abantaila bat: transmisioa segurtatzen zen eta transmisioan ez zegoen halako interferentziarik. Une honetan, zabaltzearekin batera, jasotzen den euskararen dentsitatea txikiagoa da zonalde hiritartuetan, familia erdaldunetan... Haurrak eskolan eta komunikabideetatik jasotzen du euskara, baina erdararen presentzia oro har euskaldunengan izugarri handitu da. Gaur egun, haur eta gazte euskaldun gehienak jatorriz erdaldunak dira. Haurrak erdararekin batera jasotzen du eta gainera euskara mota oso ezberdinak jaso ditzake: irakasleena, telebistakoa, herriko euskara baldin badago... Eta horrek sortzen dituen eragin linguistikoen aniztasuna askoz handiagoa da eta neurri batean horrek ere nahasteak sor ditzake. Hibridazio fenomeno orokortu bat dagoela uste dut;

Egun" albistegia hasten duenean. "Arratsaldeon dizuela" edo halako formula formalagoak erabiltzen ditu. Baina jende gutxi konturatu da horretaz eta "kaixo" entzuten da leku guztietan eta edonoren ahotan agur egiteko. Hori lekuz kanpo dago, erabilera kolokialekoa delako eta ez erabilera formalekoa. Era horretan, beste oker asko azaldu dira, gazteek hika egin behar dutela adibidez. Hika aritzea solaskideen artean zelabaiteko harremana erakustea da, lagunarteko harremana edo, baina gazteek ez dute nahita nahiez hika egin behar. Hizkeren arteko mugak guztiz suntsitu dira, ez daukagu garbi zer den kalean erabiltzekoa, zer den eskolan erabiltzekoa, zer den gurasoekin erabiltzekoa... Horrek ekarri du, esate baterako, etxean euskaraz ikasitako jende askok, lagun artean eta herriko lagunekin hitz egiten duenean, batuaz egitea. Eta

INIGO AZKONA

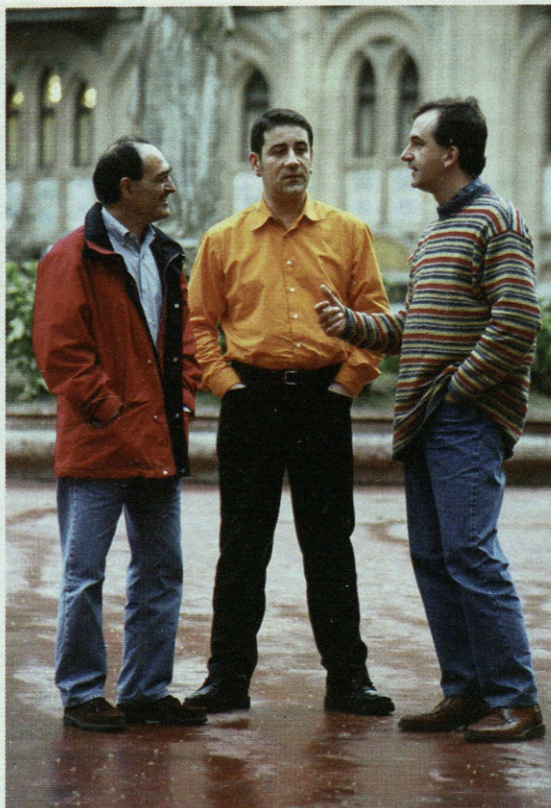
ertain gehienetan ez da hitanorik erabiltzen, galdutzat eman daiteke. Lehen oso garbi zegoen kaleko hizkera hori non egiten zen eta nola egiten zen: herri euskaldunetan eta euskalkian. Azken urteotan, euskara hiritartu egin dugu, eta gainera, erabilera soziala erabat erdara hutsez garatzen zen egoera batzuetatik abiatuta hiritartu dugu. Zerotik abiatu garen honetan, azken batean, hizkera kolokial hori, kaleko hizkera hori eraiki egin behar dugu, baina ditugun baliabideekin eraiki behar dugu, jakinda ez dela orain dela 100 urte egiten zen euskara izango, hori euskara berri bat izango da.

A. LARRINAGA: Bada beste iritzi oker bat, euskaraz ez dagoela hizkera kolokialik, ezta gazte hizkerarik ere. Egon badago eta nik uste, gainera, dagoena aberatsa dela eta oso bizia. Gazte jendeak, batez ere herri euskaldunetakoak, oraindik ere trebetasun handia dauka euskaraz hitz egiteko egoera informaletan, hau da, hizkera kolokiala erabiltzeko egoeretan oso ondo moldatzen dira. Eta horrez gainera, idatziz ere badaukate gaitasuna euskara erabiltzeko. Arazoa da hizkera kolokialean nagusitu den eredu erdaratik kalkatutako eredu izan dela. Ikastolan baizik ikasi ez dutenek ez dute besterik eta orduan erdaratik kalkatzen dute. Beste eredurik badago eta hori berreskuratzen eta zabaltzen ahalgindu behar dugu.

■ **Dagoen eredu hori non dago eta zeinek erabiltzen du?**

A. LARRINAGA: Herri euskaldunetako gazteek darabilte. Gazte asko etortzen dira ETBra praktikak egitera eta ederto egiten dute euren euskararen. Idatziz ondo moldatzen dira batuan eta eurekin aurrez aurre hizketan euren hizkera darabilte, oso bizia eta adierazkorra.

K. AMONARRIZ: Nik beste ikuspegi bat daukat. Azkeneko neurketan, gazteen artean %50etik gorako erabilera zuten 2.000 biztanletik gorako herriak salbuespena ziren, Euskal Herri osoan zortzi edo hamar. Horietan ere erdararen eragina, erdal esamoldeen presentzia, erabilera okerrean presentzia estatistikoki oso altua da. Une honetan euskaratik beretik sortu-

■ **"Gazteek beraien soziolektoa lortu nahi dute". Kike Amonarriz**

tako gazteen hizkera kolokial indartsu, adierazkorrik ez dago. Badira kasu konkretuak, non oraindik ere euskara bizia dagoen, baina hutsune horiek, mailegu horiek edo erabilera oker horiek erabat zabaldua daude. Hizkuntza aberatsa, erregistro desberdinak izango dituen, hizkuntza kolokial masiboa lortu nahi badugu, hor sortzen zaizkigu arazoak, planteamenduetan. Maila horretan, hainbat ekarpen oso garrantzitsuak dira, baina agian orain artean izan ditugun muga geografikoak,

□ **"Iritzi oker bat izan da esatea dena dela euskara eta zilegi dela edozer edozein egoeratan erabiltzea"** **ASIER LARRINAGA**

muga linguistikoak, euskalkiei dagokie-nez muga erreferentzialak, beste era batera planteatzen ari dira jada eta planteatuko dira. Niretzako harrigarria izan da, esate baterako, joan den hilabetean Tolosako gazteek idatzitako ohar informalak begiratzeko hasi eta bizkaieraren zantzuak aurkitzea. Horiek telebistaren eragin zuzenez zuzena dira eta oker ez banago

"Hasiberriak" telesailarena, batez ere. Azken batean, horientzat euskalkiak ez dira arrotzak; guretzat arrotzak ziren, guk euskalkiak deskubritu egin genituen. Horientzat "zelan" sinonimo bat da, beraiek erabiltzen ez dutena baina sinonimoa. Memento batean hori Tolosako gazteen hizkeraren parte bihurtu daiteke eta, aitzitik, betidanik Tolosan erabili diren formula batzuk desagertu daitezke. Maila horretan, Koldo Zuazoren liburuak irakurritan, hibridazioaren zalantza hori sortu izan zait beti. Bertako euskalkiak herri bakoitzeko gazte hizkeraren oinarri funtsezkoenetakoak dira. Gainera, beraiek ere hala hartzen dituztela uste dut. Badago euskalkiaren errebindikazio bat, baina ez ideologikoa, praktikoa baizik. Adierazkortasuna memento honetan euskalkien bidez eta erdarakaden bidez lortzen dute. Badago itzulera bat, beraz, euskalkien erabilera maila kolokialean. Orain arte kolokialtasuna ahozkoa izan da, baina une honetan idatzizko kolokialtasuna oso zabaldua dago: telefono bidezko mezuak, txatak, agendetako oharrak... Hor euskalkiek leku oso

garrantzitsua dute. Nire zalantza da ea erabilera hori arautu behar den ala ez. Beldurra ematen dit euskalkiak gehiegi arautzeak ez ote duen ekarriko, neurri handi batean, euskalkiek daukaten adierazkortasun ahalmen hori galtzea. Azken batean, berriro ere beste arau batekin egingo luketako topo. Bestalde, euskalkien zirkulazio librearen kontzeptua-edo planteatuko nuke.

■ **Adierazkortasun falta egotzi izan zaio euskara batuari.**

A. LARRINAGA: Nik ez nuke esango euskara batuak adierazkortasunik ez duenik, hiztunak dauka adierazkortasun falta. Euskara batua azken batean hiztunaren arabera da. Erabiltzaileak hizkuntza

gaitasun zabala badauka ez dago arazorik. Euskalki eta euskara batuaren arteko kontu honetan, niretzat interesgarria da esatea posible dela hizkera kolokiala batuaz sortzea. Ni telebistako hizkuntza arduraduna naizen neurrian, nire nahia gazte hizkera, hizkera kolokial bat euskara batuan eskaintzea da.

■ **Zein lirateke hizkera kolokial hori**

■ Imanol Esnaola, SEI elkarteko kidea

Kolokializazioaren ordua

Piraka laburrak eta jaka estuak gorroto ditut. Irakurleak ere ederki daki, zeinen deserosoa den norberaren gorpuzari egokitzen ez zaizkion jantziak soinean eramatea.

Hizkuntza kontuetara etorrita, ez al zaigu euskaraz mintzatzean antzekoa gertatzen? Ez al gara nahi eta ezinean estu eta larri ibiltzen? Zenbatetan kontatu ditugu gertaera barregariak inolako grazia-rik gabe?

Egun badakigu egoera zein den: euskaldun askok gabezia nabarmenak ditu ahozko adierazmenean (baita idatzizkoan ere). Hori, ordea, larria al da? Arazo horren larritasunaren inguruan iritzi oso kontrajarriak entzun eta irakurri ditugu azken urteotan. Zorionez, ordea, azken urteotan, hainbat ikerlarik egindako lanak ez du zalantza izpirik uzten: Arazoa larria da. Bide honetan jarraituz gero etorkizuneko hiztunek (etxetik euskara dakartenek zein eskola bidez ikasi dutenek) ezintasun latza izango dute euskaraz adierazi nahi dutena adierazteko.

Arazoa ez zatekeen horren larria izango ondoan espainola eta frantsesa izango ez bagenitu, izan ere gure ezintasunak konponbide erraza du: erdarara jotzea. Euskaraz mintzatzen garenean ere erdaraz jakin behar dugu (eta erdal kultura ezagutu) esandakoa ulertzeko (horra hor, besteak beste, Ibon Sarasolak salatutakoa, hots, Bidasoa ibaiak egiten duela euskararen bi euskalki nagusien arteko muga: frantsesez bizi diren euskaldunak eta espainolez bizi diren artekoa).

Une honetan euskararen kolokializazioaren auzia gramatika eta hiztegi mailakoa izateaz gain, soziolinguistikoa izatera pasa da. Kolokializazioa beharrezkoa zaigu euskara berreskuratu eta normalizatuko bada. Bitxia bada ere, horixe da une honetan Katalunian soziolinguistika alorreko adituak gehien kezkatzen dituen erronka.

Azken urteotan egindako lanari esker Euskal Herriko

hainbat herrialdetan euskararen ezagutza orokortzea lortu dugu. Bistan da, halaber, oraindik asko direla euskararen oinarritzko ezagutzarik gabe eskolatik irteten diren euskal herritarrek. Nola orokortu, ordea, erabilera? Hori da aurrean dugun erronka nagusietako bat.

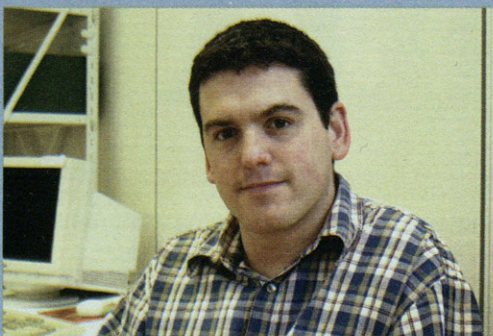
Ohar gaitezen erabilera diogunean ez garela berbajario hutsaz ari. Elkar ulertzeaz ari gara, kultura konpartitzeaz ari gara. Joxe Manuel Odriozolak maisuki metafora bidez adierazi digu zer den kultura, horretarako Xalbadorren bertso eza-gunak moldatuz: "Herria da gorputza, hizkuntza bihotza, eta kultura bien arteko lotura egiten duen arteria" ("Hizkuntza, hezkuntza eta elebiduntasuna").

Ez dut uste, ordea, argazkiak egiten jarraitzeko unea denik, urratsak zehazteko unea da. Azken hilabete eta asteetan alor desberdinetan diharduten hainbat eragilek bat egin dute gaiak duen garrantzia (Ikastolen jardunaldi pedagogikoak, Mendebaldeko elkartekoak, Helduen Euskalduntze Alfabetatzekoak...). Beraz, honelako adostasun maila izanda, zeren zain gaude?

Lanari ekiteko unea da. Eta zer egin behar den ere badakigu: hezkun-

tzan ahozko trebetasuna landu, hedabideetan euskarazko erregistro desberdinak (ez gramatika berriak, otoi!), aisialdian euskaraz jostatzeko aukerak... Oro har, gizarte eragile guztiek (administrazioa nahiz lagunarteak barne) dute zer eginik ahalegin honetan (eta ez Euskaltzaindiak soilik). Has gaitezen, hasi gabe, nekez baloratu ahal izango ditugu egindako hutsak.

Argi izan, ordea, ez garela, araudiaz mintzo. Euskaldunon arteko harreman sarea trinkotu eta euskararen erabilera esparruak hedatzeaz ari gara, kultura sortu eta kultura konpartitzeaz ari gara. Gizarte hau euskararen bueltan eraikitzeaz ari gara. Bistan da handiak direla mugak eta ezintasunak. Baina, euskaldunok azken urteotan ezer ikasi baldin badugu, horixe da, ezina ekinez egina. Aurrera beraz ●

ALBERTO ELSOEGI

sortzeko iturriak? Euskalkiak?

A. LARRINAGA: Bizia dena. Biziak euskalkiak dira, euskalkiak iturri hartuta euskara batu kolokial bat eskaintzea da gure erronka. Beste euskalkirik ez dakitenez edo euskara batuan bakarrik egiten dutenez hori behar dute; eskolako euskara ez da nahikoa. Horiei ere beste era bateko hizkera eskaini behar zaie eta eredu hori euskara batuan egin behar dela uste dut. Hizkera kolokialari dagokionez, beraz, nik ez nituzke euskara batua eta

euskalkiak kontrako muturretan ipiniko.

K. ZUAZO: Azken batean hor gertatzen den arazoa euskara batuarekin eta euskalkiarekin gertatzen dena da. Zer egin behar dugu Tuteran eta zer egin behar dugu Oiartzunen? Oiartzun herri euskalduna bada, normalena ikastoletan, eskolan... bertako euskaratik abiatzea izango da. Tuteran euskara batutik abiatu beharko da. Gazte hizkera eta hizkera kolokiala abian jartzerakoan berdin, herri euskaldunetan bertakotik hasi eta herri

erdaldunetan euskara batutik. Ni zeharo ados nago Kikek euskalkia arautzearen auziaz esan duenarekin. Euskalkiaren balioa gure eguneroko jarduneko da batez ere eta eguneroko jardun horri ez zaio hesi gehiago jarri behar. Hesiak baditugu euskara batuan. Euskaldunok lasai egongo garen leku bat behar dugu, Sarriren poema batean agertzen da euskara dela gure territorio librea eta nik uste dut euskalkiak izan behar duela territorio librea lagun artean edo familian

gaudenean. Gainera inportantea da esparru libre hori izatea, badagoelako beste kontu bat honekin lotuta dagoena: sena. Kontuan izan behar dugu kazetari batek ez duela hizkuntza sortzen albiste bat idazten ari denean, hizkera neutroa, hizkera aseptikoa erabiltzen duela, euskara batua erabiltzen du. Lagun artean gaudenean, aldiz, hizkuntzarekin jolas egin dezakegu, eta jolas egiten dugun mementoan sortzen dugu hizkuntza. Hizkuntza etengabe sortzen ez badugu, hizkuntza ihartu egingo zaigu. Hain arduratuta ibili gara euskara jaso bat egiten, ez dugula landu jolaserako esparru bat, eta horrex-

□ **“Bi obsesio izan ditugu: euskara batua bera eta euskaldun berrien kopurua zabaltzea. Obsesio horiek hizkuntza gauza oso zabala dela ezkutatu dute eta, gainera, zabaltasun horri esker egoten garela eroso”**
KOLDO ZUAZO

gatik gelditu dira gazte hizkera edo lanbi-deetako hizkerak landu barik.

■ **Gazteek ez omen dute euskara onik erabiltzen, baina arazo hori ez al da hizkuntza guztietan gertatzen?**

K. AMONARRIZ: Hizkuntza berria sortu, sormenari ateak libre utzi behar baldin bazaizkio, oso normala da gero sormen hori gramatikalki zuzena ez izatea. Argotetan ere hasiera batean hitz asko ez dira zuzenak, ez daude araututa edo berriak dira. Batua finkatu behar zen horretan ere, desbideraketa guztiak moztu egin dira eta niri zalantza hor sortzen zait. Izan ere, une honetan erabilera berriak ari dira sortzen. Gazteen artean, esaterako, orain oso zabalduta dago "zeba", Gipuzkoako herri batzuetan behintzat. "Zeba" etorri zara berandu? "zeba"... Hori beraiek gazte hizkeratzat hartzen dute, talde hizkeraren ezaugarritzat. Gramatikalki ez da zuzena, baina beraientzat hori bada adierazkorra, bada marka bat eta beraiek oso argi daukate ahoz erabili behar dutela, baina normalean badakite gero azterketetan edo era-

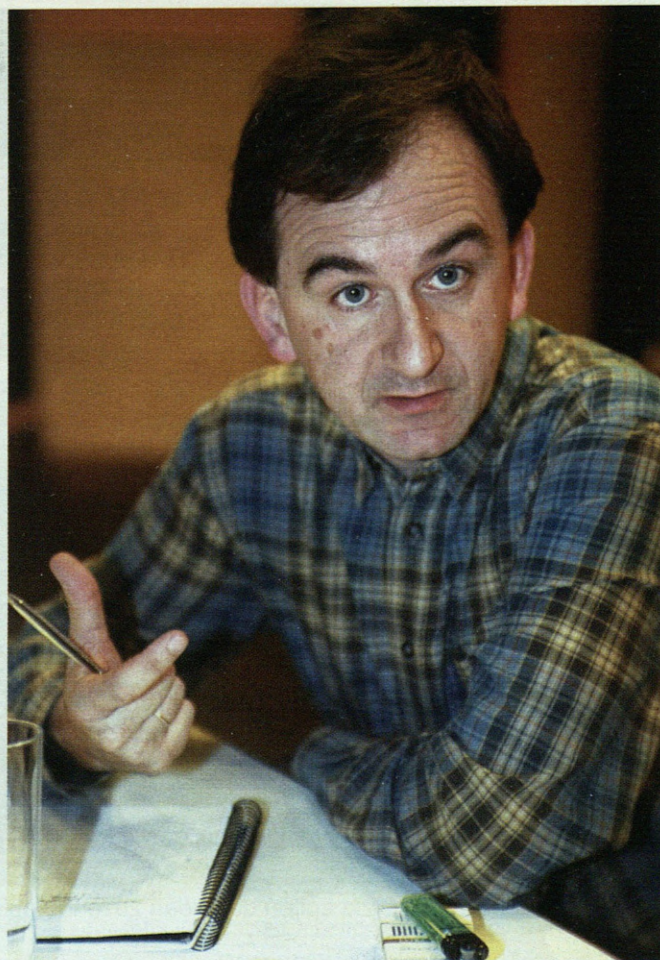
bilera formaletan "zergatik" esan behar dutela. Hori zuzendu behar da? Mailaketa oso handia da, erdarakada hutsak daude, euskaratik bertatik sortutako erabilera okerrak, aditz batua eta euskalkien aditzen arteko nahasketa oso bereziak... Familiatik hasita, patioetako euskara hori zuzendu egin behar da. Baina asko zuzentzen bada haur eta gazteekiko presioa oso handia izan daiteke.

A. LARRINAGA:

Hori dena zuzendu egin behar da. Lehen mahaira atera da batuak ekarri duen zuzentasun zaletasun hori eta beharbada horrek erreakzio bat ekarri du: hitz egitea librea da eta bakoitzak egin dezala ahal duena edo dakiena. Nik uste hori ez dela horrela izan behar.

Orain arte presiorik gabeko egoeretan, hiztun gazteari, hizketan ikasten ari denari, zuzendu egin zaio beti. Hemen Bizkaia aldean ezaguna da, "ikusi deustut", eta "ze ikusi deustazu, ipurdia?" esatea. Gaztelaniaz gauza bera gertatzen da eta hizkuntza guztietan horrela gertatzen da. Nik gauza bi bereiziko nituzke. Batetik, euskalkiak berak dauzkan ezaugarriak. "Esan naute" euskalki batean aspaldiko erabilera izan bada, nik horren aurka ez daukat ezer, ez dut uste zuzendu beharrekoa denik. Bestetik, gauza berriak zuzendu egin behar dira, ez baitaukate oinarririk ez zentzurik, ez dakarte ezer, "zeba" esateak ez dakar ezer.

K. AMONARRIZ: Ni zuzenketen

■ Kike Amonarriz soziolinguista, irudian.

□ **“Kaleko hizkera eraiki behar dugu, baina ditugun baliabideekin eraiki behar dugu, jakinda ez dela orain dela 100 urte egiten zen euskara izango”**
KIKE AMONARRIZ

aldekoa naiz guztiz, baina bi maila bereizten ditut. Hezkuntza alorrean, oso estu, zorrotz jokatu behar dugu, haur eta gazteei ahalik eta euskararik onena, sakonena, ahalik eta erregistro gehien eskaini behar zaie. Baina erabilera ez forma-

maletan, erabilera hauek badute alde positibo bat. Bat, euskaraz ari dira, hori garrantzitsua da, eta bi, gazteek era horretako erabilerekin, beraien hizkera, soziolektoa lortu nahi dute. Haurrek eta gazteek euskara ongi menderatzen badute, gero maila ez formalean edo kolo-kialean horrelako

bitxikeriak sartzea ez da oso larria. Gainera, hori denborak sendatzen du neurri handi batean. Arriskua erabiltzen den apurra oso txarra izatea da eta hori gerta-

ALBERTO ELOSEGI

■ Gazteek euskaraz gaizki egiten dutenean zuzendu egin behar zaiela diote, Zuazo, Larrinaga eta Amonarrizek.

tzen da normalean. Gazteen artean euskararen erabilera zabalduko bada, hor prezio bat ordaindu beharko dugu.

K. ZUAZO: Gaztea errebeldea da, hizkeran errebelatzen da, edadekoen gauza guztietan, gizartean, hezkuntzan. Sarritan entzuten da: "Bai, badakit horrela dela, baina nik ez dut horrela esan nahi, ez dut zuek, edadetuek, esaten duzuen bezala esan nahi". Hor ezin da asko zuzentzean pentsatu, eurentzako gazte hizkera soziolekto bat da, gazteen kontu bat, gizartearen aurka egiteko modu bat. Transmisioa indartzea eta sena sortzea da garrantzitsua. Espainian edo Frantzian, gazteek sortzen duten gazte hizkera ez da okerra izaten, zuzena izaten da gramatika aldetik, sena daukatelako. Eta Euskal Herrian gazte hizkera gramatikalki zuzena ez bada, sen hori falta zailgulo da. "Municipal" esan beharrean, "munipa" esango dute, baina "munipa" ez da sorrera okerra. Eta behin mekanismoak ditugunean, hizkuntza guk sortzen dugu. "Leikezu" edo sortzen ari diren horrelako adizkiak, haurrek edo gazteek horrelakoak esaten dituztenean, alferrik esango diegu ez erabiltzeko. Eurek bada-

kite eskolan hori ez dutela erabili behar, baina euren artean erabili egiten dute eta nik uste hori onartu besterik ez dagoela.

A. LARRINAGA: Kikek egin duen mailaketa horretan egia da azkenekoa "zeba" zuzentzea litzatekeela. Dena dela, guztiz bat nator Koldorekin. Normalean

□ **"Transmisioa indartzea eta sena sortzea da garrantzitsua. Espainian edo Frantzian, gazteek sortzen duten gazte hizkera ez da okerra izaten, sena daukatelako"**
KOLDO ZUAZO

gazte hizkerak eta hizkera kolokialak batez ere lexikoan dauka adierazgarririk handiena, ondoren maila fonetikoan, eta hortik aurrera baliabide sintaktikoetan. Normalean gramatikan hutsik ez da egiten. Nik euskararako zer nahi nuke? Ba

hitzak eta esateko moduak-eta ahalik eta gehien aberastu eta ahoskerari askatasun apur bat eman, ze horretan ere arazoa dago. Liburuetako hitzetara ohitu gara.

■ **Hizkera kolokial batean erabilgarri diren esapide bereziak nola sor daitezke?**

K. AMONARRIZ: Nik ez dakit "artxila murtxila" duela hamabost urte bazen ala ez zen, berdin zait. Nik badakit gaur egun gure hitz magikoak "artxila murtxila" direla. Hori nola lortu da? Lortu da komunikabideetan askotan errepikatuz eta herriz herri errepikatuz eta gizarteratuz. Horrelako esamolde eta proposamenak landu egin behar dira. Komunikabideek garrantzia handia dute zeregin horretan. Niretzako sorpresa izan zen Tolosan "zelan, ondo zagoz" ikustea, horrek "zer moduz" esan beharrean "zelan" esateak Tolosan plus bat duela adierazten du. Eta plus hori oso erabilgarria zaio Tolosako gazteari eta hori ezin zaio zuzendu, ezin diogu esan: "Hori Bizkaikoa da eta ez erabili".

Irudi berriak behar dira. Mutilen masturbazioa adierazteko hainbat lekutan "kanpaia jotzea" erabiltzen da, baina gaur

egun kanpaiak ez dira jotzen. Erabilera hori izugarri gizarteratzen ez bada, jende askorentzat oso arrotza izango da, ez du bisualizatuko. Duela 100 urte horren indar bisuala izugarria zen. Agian indartsuagoak izan daitezke proposamen berriak, tradizioetik datozkigunak baino. Asisko Urmenetak "Santa Ageda jo" bota zuen hori esateko eta "partxisean aritu" jaso zuen Bergarako Institutuan. "Hasiberriak" en eta beste telesailetan egin dira horrelako apartazioak; "hau egina zagok", adibidez, asko zabaldu da.

A. LARRINAGA: Gazte hizkera kolokiala hobetzeko, leku bitako osagaiak hartu behar ditugu. Batetik, benetan erabiltzen dena batu behar da. Ahalegin batzuk egin ditugu; badauzkagu zerrenda batzuk osatuta eta gauza interesgarriak topatu ditugu. "Txiza usaina",

"txahala bota", "azken ostikadak jo" eta halakoak erabilgarriak eta barregarriak dira. Beste iturri bat asmatzea da, asmatzeak arazo handiak dauzka. Ez dugu literatura egin behar, "Hasiberriak" en egin den akatsik handiena hori da, gidoilariak ez dutela salto hori egiten jakin literatur sorkuntzatik telebistarako gidoigintzara. Guk batzuk sortu ditugu. "Ertzainak" telesailerako, adibidez, gorpua adierazteko hitz bat asmatu behar izan genuen, gaztelaniazko "fiambre" ren parekoa eta "odolkia" asmatu genuen.

K. AMONARRIZ: Horrekin konformenago, baina feedback bat sortu beharra dago, gure eragin ahalmena oso txikia dela jakinda. "Operación Triunfo" badator, hori bazter guztietara iristen da eta horren eragina izugarria da, edo iragarki batean "Gerapa" (*Get up-a*) hitza azaltzen da eta

hori gure haurrek entzuten dute 100 aldiz eta "odolkia" behin entzungo da. Transmisio bideak asmatu behar ditugu, hor dago erronkarik handiena. Askotan proposamenak hor daude, baina ez dira ezagutzen, ez dira errepikatzen.

K. ZUAZO: Munduko gazte hizkerak badauka ezaugarri bat, laburtzeko joera daukala. Orduan etorriko zaizu hizkuntzalari bat eta motxila esateko "bizkar zorro" jarriko dizu hiztegian, eta hitz horrek ez du sekula arrakastarik izango luzeegia delako. Norbaitek esango du hitz hori gramatikalki zuzena dela, polita dela, baina ez du balio. Kikek bisualizazioa esan du, nik euskaraz horri gardentasuna esango nioke. Sortzen ditugun hitz berriak eta espresioak gardenak izan behar dira. "Kanpaia jotzea" gaur egun ez da gardena, gaur egun kanpaia jotzen ez

■ Itsaso Garmendia Agirre, euskara teknikaria

"Me mola mogollón": errealitatea bizitzeko beste modu bat

Haurrak nerabe izatera pasatzen diren denbora tarte horretan, esperientzia berriak bizitzen hasten dira -sexua ezagutzen hasten dira eta koadrilan ateratzen hasten dira, besteak beste- eta errealitate berri honek hizkuntz aldaera bat eskatzen die, orain arte erabilitakoarengandik ezberdina den eta ezberdina izan behar duen hizkuntz aldaera, hain zuzen ere. Aldatze prozesu hau dela medio, nerabe askorengan erdaraz egiteko joera nabarmen igotzen da eta hizkuntz txandakatzea etengabea da.

Errealitate berri honetan bizi izateko erdara "hautatzen" duten nerabeek, segur aski, ez dute euskaraz gaitasun komunikatibo osoa izango. Hau da, matematiketako funtzio guztien izenak euskaraz esan eta idazteko gai izango dira baina gero ezin izango diote lagunari larunbat gaueko mozkorraldiaren berri euskaraz eman. Nerabe gehienei euskara formalegia, eskolarregia, estandarregia, infantilegia, iruditzen zaie eta ez diote adierazkortasunik ikusten. Gainera, eurentzat garai honetan "esaten duten hori" "esaten duten modua" bezain garrantzitsua da: ezberdina da eurentzat *me mola* esan edo "gustatzen zait" esan, hiztegian esan nahi antzerakoa izan arren.

Gaitasun komunikatibo osoa eskuratzeaz gain, esan nahi dutena euren modura euskaraz esateko "indarra" sentitu behar dute. Azken finean, hizkuntza bat edo bestea hautatzen dutenean mundu ikuskera eta bizi filosofia ere hautatzen ari dira; hizkuntzaren erabilera islatzen baita norberak eraikitzen

duen errealitatearen egituraketa.

Nola lortu, honenbestez, euskaraz eroso komunikatu ahal izateko gaitasuna eskuratzea lehenengo, eta gaitasunetik erabilerara jauzi egitea, bigarren? Galdera honi erantzuteko, nik gizarteko alor guztiak besarkatzen dituen plan integrala egingo nuke, guztia eskolaren esku utzi gabe: kirol esparruan, klastetik kanpoko hizkuntza, musika, informatika ikasketetan, nerabeen gurasoengan eta hedabideetan eragitea ezinbestekoa da, besteak beste.

ALBERTO ELOSEGI

Hasteko, ereduak ematea oso garrantzitsua dela uste dut: hedabide nazionalen bitartez bai baina, batez ere, herri komunikabideen bitartez, ez baitugu ahaztu behar euskalkidun gazteei askoz ere hurbilago eta, beraz, adierazkorrago zaiela euskalkia estandarra baino. Musikaz ere balia gaitzek -gazteek Ken7 edo Fermin Mugaruzaren letrak buruz dakizkitez-, Interneten atari bereziak sortu...

Baina ereduak jasotzeaz gain, hizkuntz sena indartzea ere ezinbestekoa dela uste dut; azken finean, gazte hizkera *per se* aldakorra da eta hitz eta esapide berriak sortzeko gaitasuna funtsezkoa da euskaraz gustura eta eroso bizi ahal izateko. Atal hau eskolan eta eskolatik kanpoko ekintzetan landu daitekeela iruditzen zait hizkuntzarekin jolastera zuzendutako joko asko daudelako.

Azkenik, euskaraz hitz egitea nolabait positibizatu egingo nuke, batzutan hartzen duen inposaketa kutsu hori kenduz, euskaraz gaizki hitz egiten dutela behin eta berriro esateari utziz eta erantsitako balorea emanez ●

dugulako. Batzuetan literaturara jotze hori ongi dago, baina literaturan gaur egungo euskal gizartean balio duena hartu behar dugu. Leizarragak edo Axularrek erabili zituzten hitzak jada guretzako ez dira gardenak, gure gizartean ez dute balio.

K. AMONARRIZ: Irudi berriak sortzeko erreferentzia berriak eta modernoak behar ditugu. Normalean erreferentzia berri horien terminologia erdarazkoa da eta hor dago oztupoa.

Alegia, telefono mugikorra, patrikakoa, segapotoa... Inork gutxi daki gaur egun segapotoa zer den, hala ere, zabal daiteke. Bestalde, gazteen artean normalean mobila esaten diote.

A. LARRINAGA: Hizkera kolokialeko hitz eta adierazpide asko baserri mundutik etorriak izatea aho biko labana da eta erdaraz ere gertatzen da: zenbat eta arrotzago errazago sartzen da. Arrotzasunak askotan erreferentziak

urrundu egiten ditu eta gardentasuna galdu egiten da, baina aldi berean arrotzasunak hitzaren alde egiten du, zer den ez dakigunez errazago onartzen dugu.

K. AMONARRIZ: Asisko Urmene-tak asmatutako "imilduko diat" aipatu nahi nuke. Nahiz eta oinarrian erdara egon, baliagarria izan daiteke. Izan ere, euskarara egokitutako erdarakada da, euskal senetik sortutako hitza, gainera erraz sozializatu daitekeen erabilera mota da.

A. LARRINAGA: Edo nola ere, ez dugu hitzetan geratu behar. Txosten batzuk prestatu genituen "Hasiberriak" telesailaren lehenengo gidoiak idatzi zituztenean, Miren Azkarate, Lourdes Otaegi eta hirurok. Ahalegin hau ere alferrik galdu zuen gidoilarien literaturgiletasunak. Gure proposamenak hizkera estilo kolokialera ekartzeko bidetik zihoazen: esaldi motzak, menpeko esaldi gutxi, aho bete-

garriak eta makuluak, esapide adierazkorak...

K. AMONARRIZ: Gazte hizkera hizkera pobrearekin parekatzeko arriskua daukagu eta hortik ere urrundu egin behar dugu. Ezin dugu hizkuntza maingu geratuko zaion belaunaldi bat sortu. Hurrengo belaunaldia hizkuntza ezagupen maila handia exijituko duen informazio gizarte bati begira prestatu behar dugu, beraz, oinarri linguistiko eta soziolinguistiko oso

gidoiari lotutako jardun gisa edo norberak dauzkan errekurtsu linguistikoaren eta proposamenen baitan. Hainbat kasutan, naturaltasuna berdin hizkera txarra edo erdarakada ekuazioa erabili da. Hor jauzi bat egitea ezinbestekoa da, bestela batean egiten den ahalegina besteak neutralizatzen du.

K. ZUAZO: Gauza guztietan bezala, hemen ere egitasmo bat osatu behar da, zeren egiten diren gauzak beti izaten dira

pertsona jakin batzuen gogoz. Ez daukagu argi nora joan nahi dugun, irratian edo telebistan oso kezkatuta dauden kazetari batzuk daude eta lan handia egiten dute eta beste batzuk erantzukizun berdina daukate eta ez dute ezer egiten. Hor politika bat edo plangintza bat behar da.

K. AMONARRIZ: Agian hainbeste izan gabe, irizpide batzuen eta proposamen batzuen sozializazioa izan daiteke. Irizpideak eta gaia eztabaida-

ALBERTO ELOSEGI

■ Eskolako euskara batuaz gain, eredu gehiago eskaini behar zaie gazteei.

sakon, zabal eta aberatsak behar dituzte. Bestalde, marjinalizazio arriskua dugu. Kontuz ibili behar da, argota egoera sozial batzuetan marjinalismoaren sinonimoa da eta guk ez dugu hori nahi.

■ Nola gizartera daitezke egindako proposamenak?

K. AMONARRIZ: Komunikabideei begira, iruditzen zait ahalegin izugarria

tzea, hizkuntzaren erabilera bera aztertzeko. Ikus-entzunezkoetan batez ere, idatzizkoa beste esparru bat baita, eta nahiz eta euskalkiaren erabilera ere eztabaidatu daitekeen, ez zait iruditzen eragina halakoa denik.

K. ZUAZO: Herri prentsa nahiko zabaldua dago eta badauka eragina. Gainera, azken batean herri prentsa hizkuntza biziarekin lotuta dago eta nik uste horiek erabili beharko genituzkeela batuaz gaineko beste osagai horiek gizarteratzeko.

K. AMONARRIZ: Hori esan dut normalean hobeto idazten delako hitz egin baino. Orokorrean

aho betegarriak ez dira erabiltzen, erdarakadak errazago saihesten dira, autokontrol handiagoa dago idazterakoan, beste denbora bat eskatzen du, ez da bat-batekoa normalean...

A. LARRINAGA: ETBn badauzkagu irizpide batzuk finkatuta, gutxi gorabehe-

□ **"Hizkeren arteko mugak guztiz suntsitu dira, ez daukagu garbi zer den kalean erabiltzekoa, zer eskolan, zer gurasoekin"**
ASIER LARRINAGA

egin dela esparru jakin batzuetan eta, aitzitik, txikia beste batzuetan. Irrati eta telebistako programa jakin batzuetan, esatari eta aurkezlearen gain utzi da erabat zeregin hori. Telesailetan eta esparru formaletan egin da ahalegin hori, eta segur aski beste batzuetan gelditu da oso

ra norantz jo nahi dugun badakigu. Hor nik arazoak hizkeren ugaritasuna dela-eta ikusten ditut. Lehenengo muga programa mota kopurua da. Alde batetik hizkera formaleko programak dauzkagu eta horietakoak dira gehienak: albistegiak, magazinak, kirolekoak saioak... Gero badira hizkera informalagoa erabiltzeko tartea eskaintzen dutenak: magazine batzuk, "Sorginen laratza", "Hasiberriak", baina gutxi dira. Bikoizten dena gehienetan oso maila formalekoa izaten da, marrazki bizidunak barne. Pelikuletan gehienetan hizkera formala erabiltzen da, egoten dira egoera berezi batzuk-eta, baina etortzen diren produktuak jatorriz formalak izaten dira. Arazoa ez da telebista, telebistak joera hori hartu du, telebistak denentzako programazio bat egiten duelako. Komikien mundua euskaraz oso gutxi landuta dago. Euskaraz komikirik ez da ateratzen, umeentzako komikiak bai, baina horiek maila batekoak dira. Euskaraz pelikularik ere ez da egiten eta beharbada bertan egindako pelikuletan eta komikietan egin behar litzaioke leku kaleko euskarari.

K. AMONARRIZ: Hori erabilera dentsitatearen arazoa da, oinarrian arazo soziolinguistikoa da. Kaleko erabilera %10aren inguruan dago eta kontsumoak ere badakigu zein neurritakoak diren, oso baxuak. Euskararen erabilera handitzen den neurrian hobetu egingo da. Kantitateak badakar kalitatea neurri handi batean, gauden parametroetan. Batua berruan, estandarraren barruan eta ikuspegi nazional baten barruan, erregistro horien ugartasunari begira, urrats batzuk eman daitezke. Badakigu baliabideak mugatuak direla, daukagun oinarri linguistikoa oso mugatua dela, baina daukagun proposamenak zenbat eta gehiago ugaltu, orduan eta maila hobea izango da. Hor oinarri-oinarrizko lan bat dago, irakaskuntzatik hasita administrazioaraino, herri erakunde eta elkartei ere badagokiena. Daukagun baliabide horiek gizarteratzeko, nik neronek ere ez daukat proposamen garbirik. Dauden esperientziak erakutsiko dute neurri batean zein den bidea.

K. ZUAZO: Aldi berean pixka bat ausartak izan behar dugu. Beti gauzak gaizki egiteko beldur horrekin inmobilizaziora goaz, gauzak egin behar ditugu eta gaizki dagoena gero zuzenduko dugu. Jakina, hobeto ez badugu ezer gaizki egiten ●

Arturoren kaiera

HIZKUNTZAREN ATALARI GUTXIAGO

Ipar Euskal Herriko Hitzarmen Bereziko Gidaritza Batzordea osatzen duen Obragintza Publikoak Hitzarmen Bereziko 56 egitasmoetatik 30 onartu dira eta sail bakoitzak izango dituen partidak zehaztu ditu. Hizkuntza atalari dagokionez, esan daiteke sail desberdinek Hizkuntza Kontseilua izan ezik, oro har, hitzartutakoa baino diru gutxiago eskuratuko dutela.

KAFE ANTZOKIA ONDARROAN

Zenbat Gara elkarteak beste Kafe Antzoki bat zabaltu du, oraingoan Ondarroan. Ekimen honekin euskal giroko bilgunea eskaini nahi zaio inguru horretako biztanleriari, nagusiki erdal giroan bizi den jendeari. Batez ere kultur sorkuntzarako espazio bat izango da, eta ume, gazte zein helduei zuzendutako ekitaldiak hartuko ditu. Egitasmo honek Ondarroan zabaltu berri den Arrigorri ostatuarekin lotura zuzena izango du.

BIZKAIERA HUTSEZKO ALDIZKARIA SAREAN

Bizkai kultur elkarteak ordezkariek bizkaiera hutsezko lehen aldizkari elektronikoa aurkeztu dute: www.bizkaie.biz. Aldizkaria bizkaiera sustatzeko asmoz jaio da, haren normalizazioaren bidean beste urrats bat egiteko eta entretenimendurako. Hamabostekaria izango da eta orotariko informazioa emango badu ere, kultura gaiak landuko ditu batez ere.

HIZKUNTZA ESKUBIDEEN EGUNA

Hizkuntza eskubideen eguna ospatuko du Lea-Artibai eta Busturialdeko EHEK apirilaren 20an, Gernikan. Ekitaldi andana izango da goizeko hamaiketatik aurrera. "Izan zirelako gara, garelako izango dira" lelopean, euskaldunen hizkuntza eskubideen bermea aldarrikatuko dute.

Urrea

■ Baztango Hamabi Ordu Eskuaraz elkarteak, aurten zazpigarren aldiz "Hamabi ordu eskuaraz" besta antolatu du. Besta egun nagusia maiatzaren 5ean ospatuko da eta dantzariak, musika eta bazkari herrikoia izango da. Egun handia aitzin ekitaldi desberdinak izango dira: erakusketa, hitzaldia, antzerkia... Zazpigarrengoz.

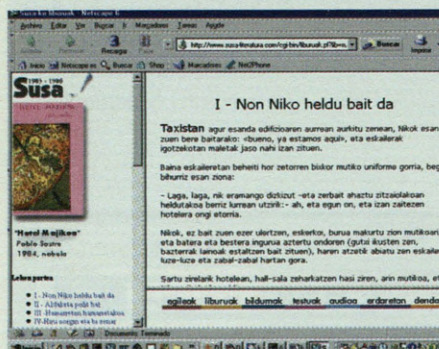
I k a t z a

■ Apirilaren 4an Frantziako Tren Konpainia Publikoko arduradun bat demoein bildu zen. Bertan demoein tren konpainiaren ibilmolde eta hizkuntza politikan euskara erabiltzea eskatzen zuten. Bileraren ostean, konpainiak zera erabaki zuen: SNFCK ez duela euskara erabiliko bere zerbitzuetan, bi herriren izenak euskaratuko ditu soilik.

Hurrengo lerroak literatur bidaia baten kronika dira. Sagua gidari izan duen bidaia baten kronika. Izan ere, urrats guztiak interneten eman ditugu. Sarean irakurgai dauden lan literarioak izan dira gure geltokiak, eta horiek izan ditugu hizpide erreportajea.

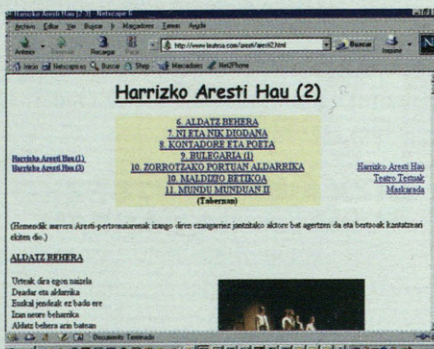
SAGUA GIDARI DUEN LITERATUR BIDAIA BIRTUALA

■ Pablo Sastreren liburu agortu baten testua www.susa-literatura.com web gunean.

Amarauanean zehar egingo dugun bidaia euskarazko literatur lanak eskaintzen dituzten web guneak bisitatuz hasi dugu. Lehenik Susa argitaletxearen orrialdera jo dugu, jakin baitakigu lan ugari dagoela bertan irakurgai. www.susa-literatura.com helbidea klikatuz gero aurkituko dugunari buruz hitz egiteko Josu Landa idazle eta web gunearen arduradunarekin izan gara.

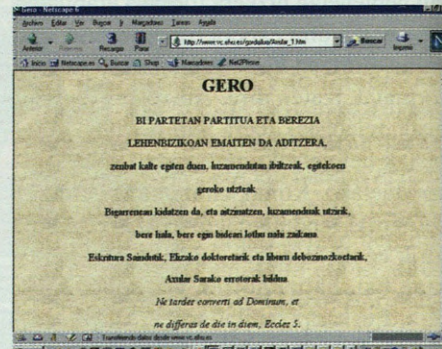
Landak azaldu digunez, "helburua irakurlea orientatzea izanik, kalera-tzen dituen liburuen zenbait pasarte paratu ohi ditu Susak interneten". Euskarazko liburuen hainbat kapitulu gain, obra horien itzulpenak jasotzen dituen "Erdaretan" saileko liburuak ere irakur ditzakegu. Gainera, lan horietako batzuk osorik irakurri ahal dira, Koldo Izagirrek idatzi eta gaztelaniara itzultitako "Donde está Basques' Harbour y otras blasfemias" eta "Euzkadi merezi zuten" liburuak kasu. Bestalde, jada agortuak dauden ondorengo obra hauek ere osorik txertatu ditu Susak interneten: "Sei ipuin

■ www.teatroa.com-en antzezlanak daude. Argazkian Gabriel Arestiren lan bat.

amodiozko", "Bestaldean", "Hotel maji-koa", "Lurraren indarra", "Poema antologia", "Gastibeltzaren karabinak", "Beteluko balnearioko mirakulua" eta "Kontrabajua".

Susaren web gunetik atera ostean, www.teatroa.com orrialdea bisitatu dugu. Mikel Martinezek kudeatzen duen guneak ia 100 antzerki testu biltzen ditu, eta bost ataletan dago banatua: euskaraz

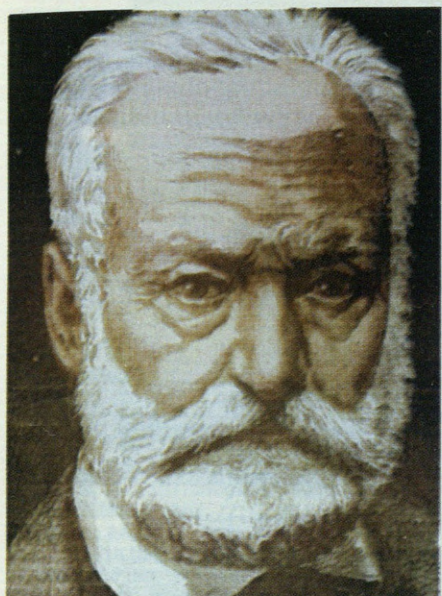
■ Axularren "Gero" obra <http://www.vc.ehu.es/gordailua> web gunean dago.

ze zaharrera" (1977) eta Jose Luis Otamendiren "Azken undinaren kaira" (1983) poema liburuak. Bi lan hauek hilaren 23a arte izango dira sarean. Hain juxtu, Liburuaren Nazioarteko Eguna ospatuko da egun honetan. Atsedean hartu ondoren, saguak Euskal Testuen Gordailura (<http://www.vc.ehu.es/gordailua/>) garraiatu gaitu. Patxi Salaberri Muñoa EHuko irakasleak darama bere gidaritza, eta Gerra Zibilera bitarteko 100etik gora liburu eta testu aurki ditzakegu bertan. Horien artean Bernart Etxeparek 1545ean idatziriko "Linguae Vasconum Primitiae" dago, euskaraz idatzitako lehen liburua, hain zuzen ere.

BESTE HIZKUNTZETAKO AUTORE KLASIKOAK. Gainerako hizkuntzetan dauden literatur lanak jasotzen dituzten guneak dagokienez, Athena izenekoak eskaintzen du Interneten argitaratuta dauden liburuen aurkibiderik osatuena. Hainbat hizkuntzatan idatzitako 10.000 liburutik gora ditu jasoak. Horiek irakurtzeko, <http://un2sg4.unige.ch/athena/> helbidea

■ **Athena izeneko guneak "Books" atalean hainbat hizkuntzatan idatzitako 10.000 liburutik gora ditu**

sortuak, itzulpenak, bakarrikzaketak, haurrentzako testuak eta ipuinak. Hurrengo geldiuena www.armiarma.com/ustela helbidean egin dugu. Susa argitaletxearen ekimenez, duela 25 urte Koldo Izagirrek eta Joxemari Olaizolak abian jarri zuten Ustela Saila argitaletxeko bi liburu irakurri ditzakegu bertan. Sail horren barruan kaleraturiko lehen eta azken liburua dira sarean paratu dituztenak. Alegia, Koldo Izagirrek idatzitako "Oina-

■ Frantziako autoreen 300 obra daude <http://abu.cnam.fr> gunean eta tartean Victor Hugorenak.

klikatu eta literatura saileko "Books" atalean sartu besterik ez dago.

Athenaren gunean zehar luze nabigatu ostean, gaztelaniazko ehunka obra jasotzen dituen Miguel D. Cervantes liburutegi birtualaren atea jo dugu <http://cervantesvirtual.com/> helbidean. Autore, titulu eta gaika antolaturiko hiru zerrenda aurkitu ditugu bertan. Jada klasiko bilakatu diren genero guztietako obrak daude irakurgai, eta horietako asko entzun ere egin daitezke. Besteak beste, "La Celestina" (Fernando de Rojas), "La vida de Lazarillo de Tormes y de sus fortunas y adversidades" (anonimoa), "Don Quijote de la Mancha" (Miguel de Cervantes Saavedra) eta "El alcalde de Zalamea" (Pedro Calderón de la Barca) topatu ditugu aipatu zerrendetan. Halaber, espainiarrak ez diren autore ezagunen zenbait obra ere biltzen ditu, gaztelaniara itzulita. Horien artean daude, esaterako, "Guillermo Tell", "Los Viajes de Gulliver" eta "Ivanhoe".

Bidean aurrera eginez, Frantziako literaturak eman dituen autore handien ia 300 obra aurkitu ditugu ABU Liburutegi Unibertsalaren web gunean (<http://abu.cnam.fr/>). Jules Verne, Voltaire, Victor Hugo, Molière, Gustave Flaubert, Jean Jacques Rousseau, René Descartes eta abarren lanak irakurtzeko aukera eskaintzen du gune honek.

■ "e-Book" terminoa

Interneten irakurgai dauden liburu inguruan berba egitean, maiz agertu ohi da "eBook" terminoa. Susa argialetxearen web guneaz hitz egiten genuen bitartean, bere iritziz "eBook" edo liburu elektronikoaren definizio zuzena zein den galdetu diogu Josu Landari, sarri irakurri baitugu eBook delakoa interneten komertzializatua izateko presatua izan den liburu digitalizatua dela, eta berau irakurri ahal izateko Adobe Acrobat eBook Reader edo Microsoft Reader softwareak behar direla. Landaren hitzetan, "*definizio horren atzean enpresa handi batzuen helburu ekonomikoak daude*". Gainera, "eBook" terminoa baino "liburu elektroniko" hobesten duela esan digu, eta bere ustez "*euskarri elektronikoa duten liburu guztiak*" direla liburu elektronikoak, horiek irakurtzeko ordaindu beharra edota software jakin bat deskargatu beharra izan nahiz ez izan.

Bide batez, gurekin dagoela aprobetxatuz, idazle gazteak internetek eskaintzen dituen aukerez baliatuko ote diren galdetu diogu Josu Landari. Gai honi dagokionez nahi-ko ezkor agertzen da. Bere iritziz, "*argialetxeek ez dute interes gehiegirik, liburu bat interneten salgai paratzeak kostu txikia suposatzen duen arren, lor daitezkeen irabaziak ere urriak baitira*". Gainera, dioenez, idazleek eurek ere ez dute interesik. Idazleen "*banitatea*" aipatu du egoera azaltzeko. Landaren hitzetan, "*idazleek badute ezin aitortuzko desio bat, zeina euren lanak argitaratuta ikustea den*". Alegia, prentsaurreko batetan aurkeztu ostean dendetan salgai daudela ikustea, eskuan izatea...

✓ Adobe Acrobat eBook Reader: www.adobe.com

✓ Microsoft Reader: www.microsoft.com/reader

Ondoren, Frantziako Liburutegi Nazionala (<http://gallica.bnf.fr/classique/>) bisitatu dugu. Erdi Arotik XIX. mende

■ Cervantesen "Don Quijote de la Mancha" obra osoa irakur daiteke <http://cervantesvirtual.com-en>.

bitarterako autore ugari biltzen ditu garaika antolaturiko zerrenda batean. Aipaturiko idazle horiez gain, Honoré de Balzac, Charles Baudelaire, Alexandre Dumas, Emile Zola, Pierre Corneille, Denis Diderot, Pierre de Marivaux, Jean Chartier eta Pierre de Ronsard daude, besteak beste, zerrenda aberats horretan.

Bidaia amaiera emateko, ingelesez idatzitako literatur lanak jasotzen dituzten guneetan zehar ere osteratxo bat egin dugu. Lehenik Internet Public Library delakora zuzendu ditugu gure urratsak. Bere web gunean (<http://www.ipl.org/reading/books/>) sartu eta literatura atala aukeratuz gero, herrialdeka sailkaturiko ehunka liburu irakurri ahal dira, gehienak ingelesez idatzitak, baina badira jatorrizko bertsiok ere. Autore klasikoak obrak nahiz lan anonimoak dira, eta asko Gutenberg proiektuaren baitan digitalizatu dituzte. Gutenberg proiektuaren web gunea (www.promo.net/pg/) da, hain zuzen ere, bisitatu dugun azken portua. Michel Hart-ek 1971n jarri zuen abian proiektu hau, eta elektronikoki berrargitaratuak izan diren 2.500etik gora liburu biltzen ditu.

Honenbestez bidaia bukatutzat eman dugu. Etxeko eserlektutik mugitu ere ez gara egin, baina paisaia ederrak eta istorio are ederragoak ezagutu ahal izan ditugu.

◆ JON TORNER

Birziklapenaren aroa hasi zenetik, urte batzuk igaro dira jada. Beirarekin hasi ondoren, papera, kartoia, plastikoa, pilak eta beste asko izan dira birziklatu diren produktuak. Guztientzako egin da etxeetan txoko bat, olioari beste bat egiteko parada dugu orain.

SUKALDEKO OLIO LITROTIK BIODIESEL LITRORA

Birziklapenaren aro berria beirak estreinatu ondoren, papera, kartoia, plastikoa, pilak eta denok ezagutzen ditugun hainbat eta hainbat produktu, birziklapenaren munduan parte hartzen hasi ziren. Azkenaldian elementu berri bat gehitu behar izan diogu zerrenda luze honi: sukaldeetan erabiltzen den olio zikina, alegia.

Etxe gehienetan, guztietan ez esateagatik, goian aipatutako produktuen birziklapena egiten dugu bakoitzak bere txokoa duenak. Denek dakite zer, zerekin, non eta nola gorde behar den birziklapen prozesua arrakastatsua izan dadin. Hala ere, egunetik egunera produktu gehiago batuz doaz birziklapenaren unibertso horretara, jendearen ohiturak aldatuz joan direlarik. Sukaldeko olioaren birziklatzea ohitura bihurtzen joan dadin, olio zikina nola eta non jasoko den aztertuko dugu ondorengo lerroetan.

JATETXE ETA TABERNETAN BILKETA BEREZIA. Euskal Herriko hainbat eta hainbat herri nahiz hiritan etxeako olio zikina biltzen hasi dira eta bilketa honen arduraduna Donostiako Ecogras enpresa da. Etxeko olio-bilketa gauza berria bada ere, sukaldeko olio zaharraren bilketa ez da atzoko kontua. Ecogras enpresako arduraduna den Xabier Murok esan digunez, "jatetxe, taberna eta antzekoetako sukaldetan pilatutako olio zaharraren bilketa aspaldidanik egiten da".

Garai batean jatetxeetan olio saltzen zuten eta askotan jatetxetako nagusiek olio zikin mordoak pilatzen zela esaten zuten. Ez zekiten zer egin horrenbeste oliorekin. Soberako olioaren arazo bat zen

■ Olio birziklatu eta biltzeko kanpainaren kartela.

□ Ostalaritzan urtero bi milioi eta erdi litro olio biltzen dira Euskal Herrian, eta horiek biodiesela egiteko erabiltzen dira

eskaintzen hasi ginen Euskal Herrian. Donostiatik hasi ginen hilero 5.000 bat litro olio jasotzen eta gutxinaka-gutxinaka bilketa areagotuz joan da". Gaur egun Euskal Herrian 6.000 gunetan egiten dute bilketa ostalaritza, catering enpresa, ospitaleak eta antzekoak kontuan hartuta. Ostalaritzan urtero bi milioi eta erdi litro

Zergatik birziklatu behar da sukaldeko olioak?

► Olio harraskatik behera botatzea, ingurumenarentzako kaltegarria da: ur zikinen kalnauk txen ditu, arratoientzako janari da, ibaietako landaredia akabaten du eta ur-araztegiatan arazoak sortzen ditu.

Zer bihurtuko da olio birziklatzerakoan?

► Bilkutako olioarekin *biodiesela* deitzen den autoentzako erregaia egiten da. Erregaia horren isurketek, gasolioarekin baino kalte gutxiago eragiten dute eta gainera biodegradagarria da.

Noiz eta nora eramán daiteke olioak?

► Hileko lehenengo asteetan egingo da bilketa. Herri bakoitzari egun eta leku hauek dagozkie:

LAZKAO	BEASAIN	ORDIZIA	CARREFOUR Olaberria	MAXI-EROSKI Ordizia
Hileko lehenengo astelehenean 9:00-13:00 Merkatuko plazan	Hileko lehenengo astelehenean 9:00-13:00 Merkatuko plazan	Hileko lehenengo astelehenean 9:00-13:00 Merkatuko plazan	Hileko lehenengo larunbatean 16:00-20:00 Aparkelean	Hileko lehenengo larunbatean 10:00-14:00 Aparkelean

Nola gorde behar da olioak?

► Beirak, plastikozko, metalezko edo tetrabrik erako edozein ontzitan. Nahi izanez gero, gure biltzaileak, olio jaso ondoren ontzia garbituko dizu, berritua ere erabil ahal izan dezazun. Bestela, biltzaileak berak gordeko du ondoren birziklatzeko.

Oharra Ez da jasoko autoetako olio zaharrik

► Jatezkoak eta taberneak, bilketa berezia egiteko eskala dezalene telefono honetara deitu: 943 47 23 35 (Ecogras). Argibide gehiago 943 16 15 55, Sasia Mankomunitatean

eurentzat. Egoera ikusita, jatetxe, taberna, catering enpresa, eskolako jangela, hotel, ospitale eta antzekoetan sukaldeko olio biltzen hasi ziren orain zortzi bat urte eta honela Ecogras enpresa sortu zen. "Poliki-poliki bilketa zerbitzu hau

biltzen dituzte Euskal Herrian.

Sukaldeko olio honen bilketa bi enpresek egiten dute. Bizkaian Urtuellan dagoen Garmesa enpresak ematen du zerbitzua (ostalaritzan soilik) eta Ecogras berriz Gipuzkoa, Nafarroa eta Arabaz arduratzen da. Iparraldeari dagokionez Baionaraino heltzen da Ecograsen zerbitzua. Enpresa, ospitale eta jatetxeetan, bilketa egiterakoan beharren arabera moldatzen dira. Batzuk telefonoz deitzen dute bidoia beteta dutenean, baina gehienetan ibilbide bat jarraitzen dute. Irun eta Hondarribian adibidez hamabost egunez behin agertzen dira, Gasteizera asteen bitan doaz.

OLIO ZAHARRAREKIN ZER EGIN? Olioaren kontsumo osoaren %70a etxeetan egiten da. Gainontzeko

olioa ostalaritza, ospitale eta abarretara zuzentzen da. Datu hau kontuan hartuta, etxetako olioaren biltzea bururatu zitzaion Ecogras enpresari. Hamaika azterketa egin ondoren, duela urtebete biltzeta berri hori martxan jarri zuten, Eskoriatza herria lehena izan zelarik.

“Ostalaritzan urte batean bi milioi eta erdi litro jasotzen badira, eta kopuru hau kontsumitzen den olioaren %30a bakarrik dela jakinik, pentsa zenbat litro olio isurtzen den etxeetatik!” ohartarazi digu du Xabierrek.

Idia bururatu zitzaientetik gauzatu zen arte denbora dezente igaro zen. Etxeko olioaren biltzea arazo handia da. Ezin da etxez etxe pasa olioaren biltzen, etxeena ostalaritzarena baino eremu askoz ere dibertsifikatuagoa delako. Horrez gain, biltzeta-sistema hau martxan jartzeko, aldeaz aurretik, dena kontrolpean izan behar zuten. *“Ezin duzu kalean edukiontzi bat besterik gabe ipini. Norbaitek kotxeko olio zaharra botatzen badu zer? Gu ezin gara horren erantzule egin. Pentsa, gaur egun oraindik ere beira, plastiko eta paper-edukiontzietan jendeak mota guztietako hondakinak botatzen ditu. Horiek azken finean material solidoak dira eta banandu daitezke. Baina olioaren kasuan zer? Hondakin askoz ere zikinagoa eta arrisku-tsua da olioaren kontrol bat eskatzen du”* esan digu Murok.

Abantailak, desabantailak eta zeuden aukerak aztertu ondoren Ecograsek biltzeta-sistema berria martxan jarri zuen. Furgoneta bat eramaten dute herri bakoitzera eta jendeak eramaten dituen erabiltzako olio-ontziak banan-bana jasotzen dituzte. Modu honetara biltzeta kontrolatzen dute. Jendearen partaidetza eta biltzeta-sistema hasi zutenetik. Xabierrek azpimarratu duenez *“oso garrantzitsua da jendeak olio biltzeta zer den jakitea eta ezagutzea eta zerbitzuaren berri izatea”*. Publizitate gehien egin den lekue-tan eta herri txikietan, emaitza hobea jaso omen dute. Honek badu bere zergatia: herri txikietan kanpaina egitea errazagoa da eta biltzeta egiteko gune bakarra ezartzen da. Honek ez du esan nahi herri handietan erantzun txarra jaso dutenik.

Bildutako olio kopuruari dagokionez, batezbestekoa pertsona eta hilabete bakoitzeko litro bat da. Baina Xabierrek esan digunez olioaren kontsumoan ikerketa eta datu zehatzagoak daude. *“Euskal*

Herrian hilabete eta pertsona bakoitzeko litro eta erdi olio erosten da, baina guk ezin dugu jakin kopuru horretatik zenbat olio erabiltzen den edo zenbat harraskatik behera doan”. Adituek kalkuluak egiteko orduan datu bat aipatzen dute: erosten den oliotik % 60 erabili eta kontsumitu egiten da eta % 40 erabili ondoren harraskatik botatzen da.

Datu hauek esku artean izanik Xabierrek argi dauka sukaldeko olioaren birziklatzearen zergatia eta adibide batekin

Adituek kalkuluak egiteko orduan datu bat aipatzen dute: erosten den oliotik %60 erabili egiten da eta %40 harraskatik bota

azaldu digu: *“Demagun abenduaren 31n Urumea ibaira joaten garela eta bertan, urte osoan bildu ditugun bi milioi eta erdi litro olio horiek botatzen ditugula. Gutako inor aditua ez izan arren, olio litro horiek ibaira botako ditugula pentsatzea nahikoa da hori ona ez dela jakiteko. Olio horrek geruza batzuk eragiten ditu ibaiaren oxigenazioa eragotziz. Are errazagoa da hoderitaren gertatzen dena azaltzea. Olioaren harraskatik behera botatzean solidifikatu egiten da eta hozten denean hoderiteria butxitu eta itxi egiten da”*.

■ Ecograseko langileak olio biltzeta une batean, Lasarteko merkatuan.

ETXEKO OLIOA NONDIK BILTZEN HASI? Eskoriatzako udalarekin harremanetan jarri ondoren biltzeta-zerbitzua prestatu zuten eta urte honetan zehar, ia Gipuzkoa osora heltzea lortu dute. Azpeitia, Azkoitia, Beasain, Ordizia, Lazkao, Irun, Errearteria, Pasaia, Urnieta, Usurbil, Lasarte eta Donostian biltzeta-zerbitzua dute. Herri gehienetan biltzeta hilean behin izaten da baina beti ere, biltzeta-sistema herriaren beharretara egokitu-tuko da. Errearterian adibidez astero egiten dute biltzeta. Otsailetik aurrera Tolosa, Villabona eta Andoaínek ere biltzeta-zerbitzua dute eta apirilean besteak beste, Arrasate, Sakana, Zumarraga, Ormaiztegui eta Legazpin hasi dira. Zarautz eta kostaldeko hainbat herritan hasteko asmotan dira. Gipuzkoako herri guztiak zerbitzu sarearen barruan ez dauden arren, mankomunitateak kontuan hartuta, ia denak bete-ta daude.

Biltzeta sarea batez ere Gipuzkoan hedatu da, biltzeta egiten duen enpresa bertakoa delako eta ondorioz Gipuzkoa izan da abiapuntua. Arabari dagokionez, Agurainen hasiko dira eta Bizkaian Berrizen. Nafarroan, Leitza, Bera, Lesaka, Irurtzun, Igantzi eta Ororbian biltzeta-zerbitzua badute.

BILKETA ZERBITZUA MARTXAN JARTZEKO URRATSAK.

Udal edo mankomunitate batek olio biltzeta egiteko erabakia hartzen duenean biztanleek zerbitzu horren berri izan

dezaten kanpaina bat antolatzen dute. Bilketa egiteko leku, egun eta ordutegi bat finkatuko dute. Honela, zehaztutako egun horretan edonork eraman ahal izango du etxeko olio Ecograsek izango duen furgonetara eta glizerinazko xaboi-pastilla bat jasoko dute opari gisa.

Gauza berri guztiekin gertatzen den legez, olioaren birziklapenean ere jendeak hamaika zantalza izaten du. Zantalza nabarmenenak zein olio mota birziklatu behar den eta nola gorde behar den izanen dira. Olio begetala biltzen dute, hau da, jatekoa, janarietan erabiltzen dena, ez industrialia. Berdin zaio hainbat aldiz erabilia izan bada, gero olio horrek garbiketa prozesua izango duelako. Olioaren birziklapenerako kanpainetan beste ohar bat aurkitu dugu: "Ez da jasoko autoetako olio zaharrik".

Sukaldeko olioaren beirazko, plastikozko, metalezko edo tetrabrik erako edozein ontzitan gorde daiteke bilketa eguna heldu bitartean. Zartagi edo frijigailutik ontzira pasatzea da kontua.

OLIOA BILDU ONDOREN.

Olioaren birziklatze prozesu hau ez da olioaren jasotzearekin bukatzen. Zer gertatzen da ostalaritzan, ospitaleetan eta etxeetan bildu den olio horrekin? Proiektu berri bati

esker sukaldeko olioarekin biodiesel deitzen den autoentzako erregaia egiteko asmoa dago. Erregai horren isurketek, gasolioarenak baino kalte gutxiago eragiten dute eta gainera biodegradagarria da.

Olio guztia jaso ondoren garbiketa prozesua dator. Donostiako Martutene auzoan dagoen enpresan zikinkeria kendu eta jarraian Ecograsek olio Mungiara eramaten du. Bertan olio gordeta egongo da ekaina bitartean, izan ere ekainean hasiko dira biodiesel egiten.

Hasieran sukaldean erabilitako olio

animalientzako jana egiteko saltzen zen European, baina 1999an dioxinak eta behi eroen gaitza atera zirenean debekatu egin zen. Garai hartan etxeko olio oraindik biltzen ez zen arren, olio piloa biltzen zen ostalaritzan, ospitaleetan... eta erabaki egin behar zen zer egin horrenbeste oliorekin. Honela, olioarekin biodiesel egitearen proiektua jaio zen. Proiektua aurrera eraman ahal izateko hainbat enpresa elkartu zen (Ecogras eta Garmesa barne) eta Bionor deituriko enpresa sortu zuten. Araban dagoen enpresa honetan olio biodiesel bihurtuko da ekainetik aurrera. Bitartean Mungian gordeta dago olio. Azke-

■ Hilean pertsonako litro eta erdi olio kontsumitzen omen dugu.

nean, Xabierrek dioen bezala "legezko irtenbidea aurkitzea lortu dugu". Azken orduko datuen arabera, Energiaren Euskal Erakundeak (EEE) ere programan parte hartuko du.

Orain arte ostalaritzan olio bilketa doan zen baina agian hemendik gutxira kuota txiki bat kobratzen hasiko dira. Animalientzako jana egiteko olio erabiltzea debekatu zenean arazoak izan zituzten. Bionorren proiektua bururatu eta martxan jarri arte aurrerapen batzuk jaso dituzte, baina ez da nahikoa. Etxeko bilketari dagokionez udaletxeek ordaindu egiten dute.

OLIO LITRO BAT = BIODIESEL LITRO BAT.

Orain arte bildutako sukaldeko olioarekin biodiesel egingo da ekainetik aurrera. Transformazioa egiteaz Araban kokatua dagoen Bionor enpresa arduratuko da. Enpresa horretako kontseilaria den Angel Jauregi esan digunez, litro bat oliotik gutxi gorabehera litro bat biodiesel lortuko da. Euskal Herrian horrelako proiektu bat martxan jartzen da lehenengo aldiz, baina European hainbat herrialdeetan aspalditik egiten da. 1994tik besteak beste Alemanian, Italian, Austrian, Frantzian eta Belgikan egiten da.

Biodiesel gasoleoaren ordezkari izango da. Erregai berri honek ekarriko

dituen abantailen artean Angelek kutsadurarena azpimarratu du. "Biodieselak gasoleoak baino gutxiago kutsatuko du azufrerik ez duelako eta anhidrido karboniko gutxiago duelako".

Erregai berri honek bi aukera ematen ditu, gasoleoarekin nahastuta edo nahastu gabe erabil baitaiteke. Angelek argitu digunez ezin da esan bata bestea baino hobea denik. Ingurumenerako argi dago biodiesel bakarrik erabiltzea hobe dela, baina motorren zati batzuetan hobeto da gasoleoarekin nahastea. Alemanian eta

Austrian adibidez biodiesel bakarrik erabiltzen da eta Frantzian aldiz ez.

Prezioari dagokionez bi erregaien prezioa berbera izango da. Izan ere Angelen ustez "jendeak ingurumenaren alde apustu egiten du, baina beti ere beste aukera baino garestiagoa ez bada". Angelentzat garrantzitsuen administrazioak horrelako industriak eta proiektuak laguntzea eta bultzatzea da, kasu honetan olio elika-katetik ateratzeko. "Mota honetako erabilera industrialak bilatu behar dira gizartearen inongo eragin txarrik ez izateko" ●

◆ IRAIDA MARTIN

Ramon Lazkano

“Soinua eta isiltasunaren mugak kezkatzen nau”

P E R F I L A

Musika kontenporaneoa edo garaikidea konposatzen du Ramonek, eta asko bezala ezagunagoa da auzoan, etxean baino. Sentibera da mugaraino, errealitatea azaleko poro guztietatik sartzen sentituko balu bezala, begi niniekin koadro koloretsu baten atzeko mihise zuria ikusiko balu bezala. Gure galderetan subkontzienteko eskemak irakurri dizkigu Freudek baino abilago, eta hitzekin beste forma batean marraztu digu musika.

Testuak: **Estitxu Eizagirre / Ixiar Eizagirre**
Argazkiak: **Alberto Elosgi**

Musika kontenporaneoa edo garaikidea entzuteratuta ez gaudenoi, gogorra egiten zaigu musika mota hori, ulertzen zaila. Non dago saltoa?

Arazoa da ez dagoela saltorik. Nik uste musika kontenporaneoa entzuteak jende askori ahalegin bat gehiago eskatzen diola dituen ohitura musikalekiko, ziur aski horrexegatik, barneratuak dituen ohiturak direlako. Eta errotutako ohituren aurka borrokatzeak, bizitzarekiko kuriositate handiagoa izatea eskatzen du, inguruarekiko kuriositate handiagoa. Ezezaguna zaigunaren aurkako borroka bat da, eta ezagutzen ez duzunari aurre egitea beti da zaila, beti exijitzen du energia gehiago. Askoz errazagoa da zure etxean gelditzea, ohituta zauden musika entzuten, ematen dizun ziurtasunagatik. Musika kontenporaneoa zaila dela esatea pixka bat utopikoa da, ezagutzen ez dugun guztia zaila dela esatea baita.

■ Hori guri bakarrik gertatzen zaigu? Konposatzaileon-

- **Jaio:** Donostian, 1968. urtean.
- **Bizi:** Parisen.
- **Musika garaikidearen konposatzailea.**
- **Ikasketak:** Pianoa eta konposaketa ikasi zituen Juan Padrosa eta Francisco Escuderoekin. Goi Mailako Konposaketa Irakasle agiria lortu zuen. Pariseko Goi Mailako Kontserbatorio Nazionalean Konposaketa eta orkestraketa ikasi zituen Alain Bancquart eta Gérard Griseyekin, eta musika informatika ikasi zuen Tristan Murail eta Philippe Manouryekin. Montrealean konposaketa eta analisisa ikasi zituen Gilles Tremblayekin. Orkestra zuzendaritza Jean-Sébastien Bériau eta Arturo Tamayorekin ikasi zituen. XX. Mendeko Musika eta Musikologiaren DEA (Doktoretza Ikasketen Agiria) jaso du. Unibertsitatean linguistika ikasi zuen.
- **Musikalanak:** Orkestrarako, ganbara musikarako, musika tresna bakarrarentzat eta ahots musikarentzat konposatu du, baita Mussorgsky eta Lorcaren orkestraketak egin ere.
- **Hedapena:** Bere obrak hainbat festibal eta herritan aurkeztu dira (Frantzia, Alemania, Herbehereak, Israel, Ukraina, Italia, Danimarka, Errusia, EAB...). Mandatu asko jaso ditu, besteak beste Frantziako Kultura Ministeritza eta Londreseko ABRSMtik.
- **Irakasle:** 1999-2001 bitartean, orkestraketa irakaslea izan da Estraburgoko Kontserbatorio Nazionalean.
- **Zuzendari:** 1995-98 bitartean Euskadiko Orkestrako bakarlariet osatutako Ostots musika taldearen zuzendari izan zen.
- **Sariak:** Askoren artean Jerusalem Nazioarteko Konposaketa Lehiaketa, Prince Pierre de Monaco Fundazioa, INAEM eta Espainiako Colegioko Saria eta Gaudeamus lehiaketaren Aipamen Berezia jaso ditu.

tzat eroso da kontenporaneo entzutea, edo autoretik autorera ahalegin berri bat egin behar duzue?

Guretzat ezberdin xamarra da, azken finean teknikoki ikusten ditugulako gauzak. Ikuspegia ez da berdina, ezta entzutea bera ere, belarriak ez du berdin funtzionatzen. Gainera obra bat ezagutzen ez dugunean, lehenengo entzunaldi hori egiteko kuriositatea edo grina badaukagu behintzat, ez dago lehen aipatutako beldur hori. Grina presente dago beti, ezagutzen ez ditugun musika horietan gure lana elikatuko duen ezaugarriak aurki ditzakegulako. Etengabeko fagozitate baten modukoa da, sortzen jarraitu ahal izateko fagozitate, azken

batean ezer ez baita ezerezetik sortzen. Musikara bakarrik ez, sorkuntza plastiko eta literarioa irekia egoteak ere, zure sakoneko pentsamendua elikatzen du, gero agian antsian lehertuko dena, sortzeko energian.

■ **Musika garaikideak sortzen digun atzerako hori, heziketarekin konpon litekeela uste duzu?**

Konpondu diozunean, badirudi halako gaixotasuna dela, eta niretzat ez da konpondu beharrekoa, ez da gaixotasuna. Kontua ez da musika bat "hobe" edo "okerragoa" den; munduaren aurrean duzun jarrera kontua da. Eta gauza ez da batzuk munduaren aurrean hobe kokatzen direla besteak baino, kontua soilki da munduaren aurrean batzuen esperientzia pertsonala eremu jakin batean egiten dela modu jakin batean, eta besteekiko ezberdina dela. Ez du zerikusirik "hobe" edo "okerra-

"Entzulea da musikari esanahi bat ematen diona, eta hori da axola duena gainera, ez konposatzaileok esan nahi izan omen duguna"

goa"rekin. Azkenean beti kontu berera gatoz, musika komertzialaren kontura. Askotan entzun izan dut: "Zuek esnob hutsak zarete, musika arraroa da gustatzen zaizuen. Nola arraio ez zaizue gustatzen taberna honetan entzuten ari garena?". Eta guk ez dizkiogu inori kontuak eskatzen musika jakin batekin afinitate gehiago edo gutxiago duelako. Bitxia dena da, kontuak guri eskatzen dizkigutela! Agian ahalegin ezberdina eskatzen duen musikarekin dugulako afinitatea, edo agian musika marjinala dela sentitzen dutelako. Nire ikuspegitik musika garaikideak askotan jarrera sen-

tsible bat eskatzen du soinuarekiko, denborarekiko, eta ez da jarrera hori bera behar musika komertzialaren aurrean, eta kito, ez da ezer gertatzen. Musika musika da, denak dira musika. Batzuk gertuago sentitzen dituzte musika batzuk besteak baino. Aniztasuna da kontua, eta bakoitzak nola integratzen duen aniztasuna bere bizitzan.

■ **Zein ezaugarri ditu musika garaikideak?**

Ezaugarri orokorrezt hitz egiteko, ezaugarri komunak zeintzuk diren hartu behar gure kontuan, eta aldiz ezaugarri horiek aldatzen doaz etengabe, sortzaile bakoitzaren estetika pertsonalaren arabera eta bere inguruaren arabera.

"Musika garaikidea entzuteak jende askori ahalegin bat eskatzen dio, ezagutzen ez duzunari aurre egitea beti baita zaila"

■ **Kanpotik ikusita, badirudi musika garaikideak kontzeptuak espresatzen dituela...**

Kontua ez da musikak kontzeptuak komunikatzen dituen edo ez. Musikaren esanahi bakarra da, konposatzaileak jarritako zeinuetan eta instrumentu baten bidez iristen zaizkion zeinu horietan entzuleak berak aurkitu duen esanahi hori, edo entzuleak berak zeinu horiei eman dien esanahi hori. Bide guzti horretan desbideratze eta deformazio asko egon dira. Hasi konposatzailearen ideiatik, paperean jartzeko erabiltzen dituen metodoetaraino. Konposatzaileak agindu batzuek ematen ditu, seinale batzuk jartzen ditu: "Nik nahi dut gauza hauek gertatzea, orden honetan eta denbora honetan". Baina gero interpretea dator, eta dio: "Oso ondo, hau kontuan hartuko dut, baina nire instrumentuaren soinuak ez da zehazki hori. Nire bihotzak taupada azkarragoak ditu, edo mantsoagoak, eta horregatik denboraren nire pertzepzioa, oso zorrotza izanagatik, malgua da paperean ageri denarekiko". Deformazioak dira denak. Interpreteak irakurketa bat egiten du, matiz batzuekin, eta horrek eragiten du soinuak ezaugarri jakin batzuk izatea, zuzenki edo zeharka, modu arrazionalen, emozionalen, edo dena delakoan pertzibitu daitezkeenak. Eta entzulea guzti horren aurrean dago, eta dio: "Bada ez dit ezer sujeritzen", edo bat-batean pentsakor jartzen da, edo loak hartzen du... Azkenean, entzulea da musikari esanahi bat ematen diona, jaso-tako zeinu horiei denei zentzu bat ematen diena. Entzun, eta bere ohitura kulturalen arabera, duen egunaren arabera, eta arabera askoren arabera, entzuleari gauzak gertatuko zaizkio edo ez zaio ezer gertatuko, eta horixe da musikaren xarma: egun batean Beethovenen 5.a entzun eta gauza bat esan nahi duela, eta biharamunean entzunda beste bat.

■ **Aldiz, zure kontzertuko programan obra bakoitzari buruzko azalpena agertzen zen, esanahia argituz bezala...**

Konposatzaileoi gertatzen zaiguna da, etengabe eskatzen digutela marko akademikotik kanpora (alegia, kontserbatoriotik kanpo) musikaz hitz egiteko, pistak emateko esan nahi izan omen dugunari buruz. Eta ez dugu ezer esan nahi izan, edo zerbait esan nahi izan badugu zerbait pertsonala da, oso nirea. Nire musikaren zatitxo bat jartzen badi-

"Izenburuak euskaraz jartzen ditut, euskara modu epidermikoan sentitzeaz gain, atzerrian itxura kriptiko bat ematen diolako"

zuet, ni zerbait esaten ari naiz eta zuk ez dakizu zertaz ari naizen, eta zuk ulertuko duzu hau edo hura esaten ari naizela,

interpretazioak. Baina guri eskatzen digutena da, hain justu musika nola egin dugun kontatzeko. Eta hori oso gauza delikatu da, marko akademikotik kanpora ezin duzu, nire ustez, musika esplikat. Musika musika da eta kito, entzun egin behar da. Batzuetan, nire kontzertuetako programan obra bakoitzari buruzko komentario labur bat jartzen dut. Poemak edo testu laburrak zitatu ohi ditut, une bakoitzean markatu nauten irakurketen arabera; uste dudalako une horretan nire lanari buruz kezkatu nauenetik gertu dauden ideiak

baina zuri une horretan interesatzen zai-zuna da ulertzen ari zaren hori. Eta hain zuzen horretxek balio du, norberaren

"Estrasburgoko jaialdian nire musika asko eskaini zuten. Hain intentsua izan zen, blokeatuta gelditu nintzela"

agertzen direla. Gainera une horretan kezkatzen ninduten gauzak baino ez dira, gaur batere kezkatzen ez nautenak, zaharkituak gelditu direnak. Zita horiek musika ulertzen lagun dezakete, edo agian ez. Azken batean ez du misteriorik. Garrantzia duen bakarra norbera musikaren aurrean jartzea da eta ondo pasatzea, eta ondo pasatzeak esan nahi du norberak ondo edo gaizki pasatzen duela. Garrantzitsuena da behintzat zerbait pasatzen dela, zerbait gertatzen dela.

■ Zure obrak zein bilakaera izan du?

Bizitzan gauza asko gertatu zaizkit, eta ez dakit musikan hainbesteraino nabaritzen den aldaketa, baina nik behintzat hala bizi dut. Hogeita bost urterekin fase baten bukaerara heldu nintzen. Ordura arte asko sortu nuen, nahiko ondo egin nuen lan, eta 1995-98 bitartean berriz, apenas idatzi nuen musikarik. Gauza txikiak egin nituen, niri ahul xamarak iruditzen zaizkidanak. Oso urte zailak izan ziren, oso galduta nengoen. Garai haiek energia asko eskatzen zidaten, baina ez energia musikala, paper kontuetarako energia baizik. Tramiteez asko ikasi nuen, baina aldi berean musikatik urruntze bat izan zen. Gainera ordura arte egin nuenarekiko ezkor sentitzen nintzen. 1998an, ez dakit benetan zer

gertatu zen (batek ez baitu jakiten benetan zer gertatzen den), baina bat-batean berriz ere konposatzeko gogoia sartu zitzaidan. Denak kointziditu zuen, kurio-soa da bizitzan nola kointziditzen duen denak. Hesi hori gainditu, eta berriz ere gauzak aurkitzen hasten zara, berriz ere forma hartzen hasten da memorian, zure baitan, izpirituan, eta enkargu garrantzitsu batekin kointziditzen du, eta aldi berean horrek denak bultzada ematen dizu, hegalak ematen dizkizu. 1998an, erlatiboki gustura nagoen obrak egin nituen. 1999an Estrasburgoko musika festibalean izan nintzen, Europa mailan oso garrantzitsua dena, eta bertan nire musika asko eskaini zuten. Bizitzako momentu hartan nire musika entzutera jarri nintzen, oso testinguru ezberdine-

tan. Eta hainbesteri aurre egitea, hain modu intentsuan, beldurgarria izan zen oso. Gerora esan zidaten ez naizela Estrasburgokoa modu hartan bizi izan zuen bakarra, konposatzaile asko Estrasburgoko esperientziaren ostean nota bat idatzi gabe egon zela. "Shock" hura ez zen musikagatik bakarrik izan. Bizitza ez baita musika bakarrik, bizitza batez ere beste dena da, jendearekin duzun harremana. Estrasburgokoaren emaitza izan zen hilabete askotan galduta ibili nintzela oso. Eta nire baitan zerbait lekuz aldatuko zen (ordurako gauza asko nituen aldrebeska buruan!) baina zerbaitek erabat galdu zuen bide ona, eta ondorioz jada presente zeuden ideia eta kontzeptuek bat-batean niretzat beste dimentsio bat hartu zuten, garrantzia izugarria.

B E R T S O A

Doinua: Hamalau heriotzenak

**Sormenaren bidetik
zoaz arrastoon,
intuizioak lotuz
modu abstraktoan.
Ezin hitzez azaldu
zer zergatik doan,
ni ere nago xarma
galtzen delakoan,
sentimenduak hitzez
azaltzerakoan**

Aitor Mendiluze

Horregatik, niretzat zaharkituak zeuden nire obrak oraindik zaharragoak zaizkit egun, ezezagunak egiten zaizkit, edo behintzat oso urrunak.

■ Gaur egunean zein kezka dituzu?

Momentu honetan krisian nago berriro ere! Oso gauza oinarrikoek kezkatzen naute: kezkatzen nau soinuak, isiltasunak, bien arteko mugak; ia entzun ezin denak eta gehiegi entzuten denak kezkatzen nau. Eta kezkatzen nau nola hori dena denbora batean gertatzen den. Musikan denboraren abiadura nola modula daitekeen, nola moldatu daitekeen, deformatu, zizelkatu. Soinuaren ikuspegi plastiko xamarra da: soinua bloke erraldoi bat balitz bezala da, zizelkatzeko, lantzeko, lehuntzeko eta forma emateko dagoe-

na. Eta soinu den bloke handi horri, isiltasunarekin ematen zaio forma, isiltasunarekin zuloak eginez. Hori da une honean kezkatzen nauena. Eta ziur asko oraindik ez ditudanez baliabide egokiak aurkitu trabatu xamarrik nago.

■ **Beraz, beti krisiaren ostean sortzen da zerbait berria?**

Noski! Gauza hauek egitea ez baita erraza. Baina hain zuzen horrexegatik du grazia, bizitza erraza balitz aspergarria litzateke. Nik erronka bati deitzen diot krisia. Oztopoak aurrean agertzen zaizkizu, eta zailtasun horiek ez dituzu zerorrek jartzen, edo tira, behar bada bai: agian oztopo horiek norberaren proiektzioak baino ez dira. Gertatzen dena da norberak horrela eraikitzen duela bizitza.

■ **Zure obren izenburuak euskaraz jartzen dituzu gehienetan...**

Izenburuak euskaraz jartzen ditut, batetik sentimenduen lotura dudalako. Nire obra bati "Hodeiertz" deitu, edo "Horizonte" edo "Orizont" deitu, niretzat oso argi dago modu epidermikoan sentitzen dudana "Hodeiertz" dela. Izenburua euskaraz jartzeko beste arrazoia da, euskara hizkuntza gutxiagotua dela, jende gutxi dagoela euskararako sarbidea duena, eta horrek Euskal Herrikan kanpo, alegia nire musika gehien entzuten den tokian, aspektu kriptiko bat ematen dio. Gauza askogatik gustatzen zait aspektu kriptiko hori: batetik, obra eta nire artean oso intimoa den eremutik kanpo uzten duelako entzulea. Alegia, entzuleak musikarako sarbidea duela, baina ni neure musikarekin batzen nauen kode horretara ez du sarbiderik. Bestetik, izenburua kriptikoa izatea, beste modu bat da agerian jartzeko musikaren esanahi bakarra norberak entzun ahala ematen dion esanahi hori dela, norberak proiektatzen duen esanahi hori. Nire obrak "Hodeiertz" izena badu, izen horrek aleman batentzat hasiera batean ez du ezer esan nahi; edo alemanarentzat hitz horrek esanahi bat hartuko du berak grafia horri eta fonetika horri proiektatzen dionaren arabera; esaterako "h" eta "tz"tik zerbait jasoko du, edo erdiko diptongotik jasoko du inpresioaren bat, eta aldi berean "Hodeiertz" hitzaren soinuak bere buruan proiektzio fonetiko bat izango du. Eta izenburuaren soinu horretatik aurrera erlazioak egingo ditu edo ez ditu egingo ondoren entzuten dituen soinuekin, baina beti ere "Hodeiertz"en musikak eta nik

"Soinua bloke handi bat bezala da, isiltasunarekin zuloak eginez forma ematen zaiona"

dugun harremanetik haratago.

■ **Ahotsentzat musika ere idatzi izan duzu. Hor ere hitzak hautatzen dituzu musikaldadearengatik propio?**

Hitzaren aberastasuna horixe da: batetik soinua duela, eta soinu horrekin guk formak sortu ditzakegu. Baina gainera hitzak zentzua du, eta zentzu horrekin jotzea interesgarria izan daiteke, zentzua ezabatzeko, edo azpimarratzeko, edo zentzuari beste zentzu bat emateko. Zentzua azpimarra daiteke, esaterako, hitzaren itxura fonetikoa azpimarratuz.

"Frantzian sortzaile gisa axola duena da zer egiten duzun, ez jatorria edo ideologia"

■ **10 konposatzaile onenen artean zaude...**

Nongo 10 konposatzaile? Zer da konposatzaile ona izatea? Barkatu, baina superlatiboaren fobia daukat...

■ **Eta zer da zuretzat konposatzaile ona? Non jartzen dituzu irizpideak?**

Badira musikak zoragarriak direnak, bere ideiak indar izugarria duelako, nahiz eta ikuspegi teknikitik errerealizazioa makal xamarra izan. Eta badira musikak errerealizazio zoragarria dutenak, birtuosismo deskribaezinekoak, teknikoki harrigarriak, baina batzutan euren ideia, nire ikuspegitik, ahul xamarra izaten da, zirriborotsua, presente ez dagoena. Konposatzaile "on" bat, ziur aski niretzat da bere ideari forma emateko metodo eta bitarteko egokiak aurkitu dituen norbait, eta bere ideiak erlatiboki ulergarria izan behar du. Agian hori da niretzat konposatzaile "on" bat. Baina sortzaile handi bat hori baino askoz gehiago da.

Neurri handi batean, autore bat "ona" bezala antzematea zerorren araberakoa da, duzun egunaren araberakoa. Badira Joyce idazlea irentsi ezin duzun egunak, eta badira bere liburu guztiak ziztuan

ARGIA ren eskutik

Arespalditza (Aiara) Herriko Enparantzan - apirilaren 27an - 22:00etan

Laguntzaile:

euskaderratia euskadigaztea radioeuskadi radiovitoria

irentsiko zenituzkeen egunak. Agian gauza bakoitzak bere momentua izaten du, bere lotura eta bere esperientzia. Agian gauzak gertatu behar dutenean gertatzen dira, edo zerorri prestatua zaudenean hori gertatzeko. Autore bat hobea edo txarragoa izateak ez du garrantzirik, garrantzia duena da autore bat zuretzat zerbait izatea. Musika eta norberaren arteko harremana da axola duena.

■ **Idea jenialak bakoitzarenak direla aipatu duzu. Zuk, sormenerako, nondik edaten duzu?**

Eguneroko bizitzatik azkenean. Eguneroko maite duzu jendea, gorroto duzu jendea, eurekin afaltzen duzu, eztabaidatu, bakarrik zaude, jendearekin zaude... Egunero gertatzen dira gauzak. Sormenerako, pentsatzera bultzatzen duten beste gauza guztiak ere axola zaizkit: arte plastikoa asko, literatura ere bai.

■ **Parisen konposatzeaz bizitzeko aukera izan duzu. Aukera hori hemen ez al zegoen?**

Arazoa ez da Parisen aukera eman didatela eta Euskal Herrian ez: aukera zerorrek ematen diozu zeure buruari. Azken finean, musika idatzi, Everest puntan ere idatz dezakezu, bakarrik egonda. Niri bakarrik egotea gustatzen zait. Orain, Paris bezalako hiri handi bat izateak bestelako abantailak ditu. Askoz jende gehiago dago, gauza jakin batzuetarako diru gehiago ere bai, jakinmin gehiago... Bes-

talde, ez da musika idaztea bakarrik. Parisek berak ere beste esanahi batzuk baditu. Gainera zure inguruarekiko harremanak asko esan nahi du. Euskal Herritik ez nintzen musikagatik bakarrik joan, eta

“Ez omen gara ‘errentagarriak’, baina argi dezagun zer arraiotaz mintzo garen: dirua irabazteaz, edo munduaren aurreko giza esperientzia sentsibleaz?”

horretaz agian geroago jabetu naiz, baina arrazoi pertsonal asko zeuden.

■ **Hala ere, Euskal Herrian eta Frantzia zer kultur politika eramaten den, horrek ere alde eragingo du...**

Bai, hori ziur, baina hori arazo ideologikoa da. Nik ez dut oso ondo ezagutzen hemengo kultur politika nondik dabilen. Badakit azken urteotan, musikari dagokionez sorkuntzarako laguntzak handitu egin direla, eta hori positiboa da. Orain, ez dakit bertako azpiegitura musika zein neurritaraino den behar lukeen modukoa, eta guk egiten dugun musika

Euskal Herrian bizi dadin egin behar lirakeen gauzak zein neurritaraino egiten diren ere ez dakit. Egia da kulturarekiko Frantzia herri miresgarria dela. Frantzia gauza asko oso eztabaidagarriak iruditzen zaizkit, eta izugarri antzugarriak gainera, gauzak egitea eragozten dizutenak. Baina kulturari dagokionean eskuzabal-tasun handikoa da. Egun Villa Medicisen nago, Erroman, Frantziako Akademian, beka on batekin toki zoragarri batean, eta hori dena lortzeko ez didate "ezer" eskatu: ez didate paper bakar bat ere eskatu nire bizilekua edo nire egoera fiskala justifikatzeko. Bete beharreko baldintza bakarra, meritu musikoez gain, frantsesez hitz egiten jakitea zen, tribunalarekin mintzatu ahal izateko. Axola duena da zuk zer egin duzun, eta ez nondik zatozen edo ideologikoki zer pentsatzen duzun. Frantziak kulturari, sormenari, alor guztietan eskaintzen dio dirua gainera. Zine frantsesa da Europan biziraute duen bakarra, eta biziraute hori helburu kolektibo bat izan da, Estatuarena. Ez dute arau komertzialen mende euren zinea marginalizatu edo desagerrarazten utzi. Begira musika munduan nola dagoen Italia! Italian ez da orkestra bakar bat ere gelditzen. Dituen konposatzaile eta musikari bikainekin, karrera profesionala Italiatik kanpora egin behar izaten dute. Italiak orain 15 urte azpiegitura musikal harrigarria zuen, eta jada hartatik ez da ezer gelditzen.

■ **Entzuten den argudioa da ez dela "errentagarria"...**

Lerdokeria galanta da hori! Amorratuta nago etengabe pitokeria bera entzun behararekin. Noski, niretzat lerdokeria bat dena jende askorentzat esentziala da: askorentzat esentziala da dirua, niretzat ez. Jakina, erlatiboki ondo bizi naizelako, azken batean eguneroko jan dezaket. Baina niretzat, mota honetako giza esperientzian esentzialena ez da dirua, gainerako beste dena da. Behingoan argi utzi behar dugu zer arraiotaz mintzo garen: zer da eztabaidatzen ari garena, nork irabazten duen diru gehiago akzioak saltzen, edo nork aurretzen duen gehiago autopistak egiten, edota gizakiaren esperientzia sentsibleez ari gara? Munduaren aurrean gizakiaren esperientzia sentsiblea niretzat funtsezkoa da, jakiteko nor garen, nola bizi garen eta zer zentzu ematen diogun hemen egoteari. Nik nire lehentasunen eskala dut, beste batzuek beste lehentasun batzuk dituzte ●

Kritikari kritika

Harritzkoa, bitxia (ez horregatik harribitxia) kritikari ez den batek kritikari kritika egitea, normalean kritiko baina musikariaren aritzen dena. Ez nadin baina kritikari jarri, denok baitugu, gure izaerari atxikirik bailegoen kritikarako joerarik. Are gehiago musikaren alderdi kilinkatsuean gabiltzanok.

Kritikak sormena epaitzeko lana hartzen du. Egilearen baitan dago ordea haren eraginkortasun maila zehaztea. Kritikariaren iritzia ez luke binkulantea, loteslea izan behar protagonista nagusiarantz, taldekide edo bakarlarientzat. Kritikatzeko hein handi batean iritzi ematea esan nahi du, eta ikuspegi horretatik subjektibitateaz ari garela ezin zaigu atzendu.

Horregatik, kritikariak ez luke bere burua sekulan egilearen gainetik jarri behar. Egileari beti begirune bat zor zaio. Honek ez du inolaz ere erran nahi egindako guztia men egin behar dionik, baina eztena sartu orduko, lehen arau hau gogoratzea ezinbestekoa da. Euskal Herrian zorionez oraindik ez dago jite honetako kritikari jainkoturik, baina ez dira gutxi komunikabide ahaltsuren batean egote hutsagatik eta ukitu intelektualoidaren lubakian babesturik ona eta txarra, interesgarria eta merkearen arteko muga malgua, subjektiboa markatzeko eskubidea dutela uste dutenak.

KRITIKARIAK independentea izan beharko luke eta ez lan egiten duen komunikabidearen ildoari loturik egon. Seguraski hauek ere izanen dute zer erantzunik, hasteko kritikagintza ez dagoelako batera profesionalizaturik. Profesionalizazio ezak ere lanaren kalitatea marka baitzake argi eta garbi. Askotan irakurri izan ditut kritika lauak, hutsak, arinegiak, aseptikoak. Eta horrek egilearen autoestimari min egiten dio. Kazetarien elkarriketa antzuek ere ezintasuna eta haserre sortarazten duten bezalaxe.

Norberak bereari eusten diola eta, modu defentsiboegian ari naizela usteko du batek baino gehiagok. Ez da hori aferra, jaunandreak. Ez noa hemen aipatzera kritikari izateko nahitaezkoa denik artista izatea, sortzeko berezko dohaina ez zaigulako denoi berdin egokitzen batetik, eta bestetik kritikagintzak, subjektiboa den aldetik, zaletasun edo afizio portzentaia handia duelako. Baina dudarik ez egin barrutik ezagutu izan duenak, askoz hurbilago jakinen duela egileak hau edo beste, honela edo bestela jokatzeko izan dituen baliabide, arrazoi edota inspirazio iturriak. Musikak, literaturak, eskulturak aldagai asko ditu eta iritzi kriteriodun bat botako

badugu, horietako zenbait ezagutu behar ditugu. Hots, erraza da egindakoa kritikatzeko, ez horren erraza zera hori egitea.

Gatozen baina, gure Euskal Herri maite madarikatura. Euskal kritikan bi faktore nabarmenduko nituzke: bata, hemen denok elkar ezagutzen duguna. Musikagintzan mugitzen garenon artean arraroa da ezagutzen ez dugun musikari, diskoetxetako arduradun, soinu teknikari, kazetari edo kritikari topatzea. Horrek azkeneko hauen independentzia edo alderdikeri eza arriskuan jartzen du. Kritikari batek ezin du disko bat buruz behera larrutu, bai baitaki hurrengo astean diskoetxe bereko beste produktu bat iritsiko zaiola, eta horrek dena baldintzatzen du. Are gehiago diskoen ekoizpena agian gehiegizkoa denean, dagoen hartzaile kopuruarekin erkatuz.

Bi, euskaldunok arlo gehienetan dugun militantzia edo protekzionismo hori. Berez ditugun mugak kontuan harturik eta kultura minoritario (eta era askotan zapaldua) batez ari garelarik, ni ere bat nator bertako defentsa sutsua edo behintzat duina egin behar dugunarekin, are gehiago benetan ikusten dudanean hemengo musikagintzak kalitatea izan baduela. Honek ordea badu irakurmen bikoitzik. Kritikak unibertsala izan beharko luke. Hau da, ezingo dugu inoiz konparatu Estatu Batuetatik datorren multinazional batek bultzatutako talde baten soinua, hemengo taldearen soinurekin. Baina kritikariak ezagutzen badu baliabideek mugatzen duten emaitza hori, hortik aurrera modu berean hartu behar dira bertakoa eta kanpokoa.

Bi alderdi hauek batean biltzen dira: protekzionismoan, alegia, eta horrek ezarian kritikaren baliogabatasunerantz hurbil gaitzake. Bertako diskoen kritika guztiak onak badira, benetan nabarmentzea merezi duten horiek besteen artean galtzen badira, euskal kritikaren egiazkotasuna kolokan dagoke.

AZKENIK, kontuan hartzeko

beste mintzagai bat. Musikan ezinbestean belaunaldi berri bat datorren bezala, kritikan ere izen berriak behar dira. Egun ezagutzen ditugun dinosauroei ezer kendu gabe, egile berriekin kritiko berriak behar genituzke, afizioak bultzatuta euren iritzia jaurti eta euskal eszenari bere bultzada eman diezaioten. Horretarako baina, benetako kritikak idatzi edo esateko medio, aldizkari eta abarrei buruz hausnartu beharko genuke, baina horrek beste eztabaida batera eramanez gintuzke eta ez noa ni hemen hori orain arakatzera, ez baitut etsai gehiagorik behar momentuz, kar-kar!! ●

ALBERTO ELOSEGI

Gorka Urbizu
Musikaria

“Bertako diskoen kritika guztiak onak badira, benetan nabarmentzea merezi duten horiek besteen artean galtzen badira, euskal kritikaren egiazkotasuna kolokan dagoke”

PRINTZA**IDAZLEAREN ONDORENGOAK**

Felipe Juaristik honela zioen "El Pais"en:

"(...) Behin, liburu zaharrak eta erabiliak saltzen dituen denda batean orduan izen dezentekoa zuen poeta baten liburu batzuk aurkitu nituen. Hartu liburuak, orri pasa hasi eta emakume bati idatzitako eskaintza irakurri nuen liburu bakoitzean. (...) Jakin nuen emakumea hil egin zela, eta haren ahaideek, gupidarik gabe, enkantean saldu zituztela liburuok, orrietan ezkutatuturik zegoenari batere erreparatu gabe. Anjel Lertxundik, 'Mentura dugun artean' liburuan kontatzen du bigarren eskuko liburuak saltzen zituzten denda batean sartu zela behin eta ezagun baten sinadura ikusi zuela liburu bateko kortesiazko orrian. Liburuagatik bainoago, liburuaren ertzetan zeuden ohar-txoengatik eraman omen zuen etxera (...).

Lizardi eta Orixe, biak batera, azaltzen diren argazki bat daukat etxean. (...) Itxura denez, politikari batek (...) argazki salatariak ondotik kentzea erabaki zuen, egunen batean berreskuratzekotan. Liburu bakoitzean argazki bana sartu zuen eta gero postaz munduan zituen lagunei bidali zizkien (...). Euskaltzaleak ez zuen liburuak berreskuratzetik izan, gazterik hil egin baitzen, istripu batez. Eta liburua gordetzeko agindua zuten hil egin ziren haiek ere, liburuak ondorengoen nahietara utzita.

Idazlearen ondorengoek min handiagoa egin diote literaturaren historiari, idazlearen etsaiek baino".

EIE-REN EKIMENAK

EUSKAL Idazleen Elkartek aurkeztu berri ditu bere ekimen nagusietako bi. Izan ere, Herri Irratian azken zazpi urtetan emititzen den "Komatxo artean" saioak hainbat aldaketa izango du. Batetik, astero idazle bati elkarrizketa egiteaz gain, kritikaren atala indartuko du saioak, astero liburu baten kritika eginez. Gainera, hilean behin mahaingurua egingo da. Gipuzkoako Aldundia izan da saio honetan aitzindari, baina, Bizkaian ere izen bereko irratsaioa jarriko da martxan. Bestalde, EIEk "Hegats" aldizkariaren 29. alea plazaratu du.

ATEAK IREKITZEAR

ARABAKO Arte Garaikideko Museoa Artium hilaren 26an inauguratuko da azkenik. Hainbat erronka izango ditu pinakoteka berriak, izan ere, arte garaikidearen bilduma hoberenetako bat jaso nahi du. Horretarako guztira, joan den mendeko 1.600 lan izango ditu bere behin betiko erakusketan, eta arreta berezia jarriko dio azken 50 urteetako lanei. Horrez gain, bigarren solairuan artistek euren obrak sortuko dituzte. Baina museoak beste erronka bat hartu nahi du bere gain: museoa ikusleengana eramatea eta ez itxarotea ikuslea museora hurbildu arte. Horretarako bisita gidatuak, egitarau didaktikoa eta autobusean egingo den gela mugikorra prestatu dira. Izan ere

JOSEBA OLALDE

■ Artium apirilaren 26an inauguratuko da.

Artium-ek bi adineko pertsonei jarri nahi die arreta: hiru eta bost urte bitartekoei eta nerabeei.

ARKEOLOGIA JARDUNALDIAK

LAU hitzaldik osatuko dute aurten hirugarren aldiz Aranzadik antolatu dituen Arkeologiari buruzko III. Jardunaldiak. Lehena hilaren 11n burutu zen eta bertan Pablo Ariasek Kantabriako La Garman eginiko ikerketa prozesua izan zuen hizpide. Hilaren 18an, Eliseo Gil Zubillaga Arabako Iruñako arkeologi indusketetaz mintzatuko da. Hilaren 25ean, Iñaki Garcia Caminok Bizkaiko bizilagunek antzinaroko azken alditik Goi Erdi Aroa arte izandako garapena aztertuko du. Azkenik, maiatzaren 7an, suharriaren garapena jorratuko dute Andoni Tarriño geologoak eta Mikel Agirre arkeologoak. Hitzaldi guztiak arratsaldeko 19:30etan izango dira Donostiako egoitzan.

H I T Z B I T A N

- Maialen Lujanbio "Habe" aldizkarian: "Bertsolaritzatik urrun samar dagoen jende dezente ari da, bazterretan, asko baleki bezala hizketan eta komentarioak eginez: nola kantatu genuen, nola portatu ginen, zer jarrera hartu genuen, zer arrazoibide... Badirudi lau urtean behin edozeinek baduela jakituria guri buruz edozein komentario egiteko".
- Javier Agirresarobek "Euskaldunon Egunkaria"n: "Europako zinemaren bidea gatibu izatea da Ameriketako Estatu Batuetako zinemaren merkatuan. Baina pena ematen dit

L A K

MANUEL DIAZ DE RADA

DISKOEN BEZ-A JAITSI NAHIAN

ANJE Duhalde, Mixel Ducau eta Empalot taldeek, besteak beste, diskoen Balio Erantsiarekiko Zergaren beherapena eskatu zuten lehengo astean. Izan ere Frantzia %19,6koa da BEZa eta liburuaren parera jaistea eskatu zuten, hau da, %5,5era. Aldarrikapen honi Baionako Mattin Megadenda gehitu zitzaion, apirilaren 13an disko guztiak %5,5eko BEZan jarri baitzituen salmentan.

ZINEMAREN BOST HIRIAK

"ZINEMAREN Hiriak" sarea sortzeko akordioa datorren ekainean sinatuko da Salamanca. Miarritze, Donostia, Porto, Santiago eta Salamanca sartuko dira sare horren baitan. Salamanca izango da sarearen gune nagusia, baina hiri bakoitzean bulego bat irekiko da pro-

DANTZA, GORA ETA BEHERA

Nazioarteko Dantza Eguna gertu dugula (apirilak 29) jarduera honen inguruko berri on bat eta txar bat dauzkagu. Berri ona, apirilaren 20, 26 eta 30ean Koreografo Berrien Erakusketa egingo dela Gasteiz, Barakaldo eta Donostian. Ikutu taldearen "Bostak S2", Pantxika Telleriaren "Firua", Saioa, Ibañezen "Ihes puntuak", Mayda Zabalaen "...Y descuelga mi corazón" eta Natalia Mongeren "Mejor mal acompañado que solo" koreografiak osatuko dute seigarren edizioa. Beste ekimen batek, ordea, ez du zazpigarren ediziora iristeko aukerarik izango, eta hona berri txarra: Kanboko Gauargi haur dantza taldeen nazioarteko jaialdirik ez da izango aurten, antolatzaileek ez dutelako Udalarekin akordiorik lortu.

horregatik film onak albo batera uzteak. Marketinean asko dugu ikasteko. European, grabatzen amaitzerakoan bukatzen dira filmak, eta AEBetan berriz, marketina amaitutakoan".

- Ramon Saizarbitoria "El Diario Vasco"-n: "Norberaren argudioak sendotzeko irakurtzea ez irakurtzea bezala da. Bilatzeko irakurri behar da, bestea ulertzen saiatuz".
- Euskadiko Liburu Ganbarako kide Asier Muniategiren aburuz, "liburu azoketan zinema jaialdiek duten akatsa errepikatzen ari gara: bi edo hiru izen handi ez badituzu lortzen, porrot egiten duzu". Hitzok "El País"-en esan zituen.

EUSKO IKASKUNTZA

■ J. Ignacio Telletxea.

IZENAK

Jose Ignacio Telletxeak jaso du Eusko Ikaskuntzaren Juan Mari Lekuona saria. Telletxeak euskal zientzia eta historiaren pertsonaiei buruzko obra oparoa du.

David Rio irakasle eta ingeles filologian doktoreak plazaratu berri du "La voz de los vascos en la literatura norteamericana" izeneko liburua. Lana Robert Laxalt euskal jatorriko idazle estatubatuarri buruzko bost urteko ikerketaren emaitza da.

Kepa Junkerak Urrezko Diskoa jaso du "Maren" izeneko diskoagatik. CDa EMI diskoetxearekin plazaratu duen bederatzigarrena da.

Juan Jose Akuerreta artista nafarrak Madrilgo Marlborough Galerian ditu ikusgai bere pinturak.

Markos Zapiain literatur kritikariaren "Errua eta maitasuna" kritika lanen bilduma aurkeztu du Elkarrek.

Sen taldeak "Gaizki esanak..." disko berria plazaratu du Metak-en eskutik.

NAGORE KOCH

■ Sen taldea.

Literaturaz sakontzerakoan, beti urrutirago iritsi nahian dabil Jon Kortazar. Eta oraingo honetan, "Oroimenaren eszenatokiak. Pott bandaren poesia" idazlana eta hemendik gutxira kaleratuko duen "Diglosia eta euskal literatura" izan ditugu, bereziki, mintzagai.

“NIK ERABILITAKO TEORIEI ERE KRITIKA EGITEN DIET”

Jon Kortazarrekin patxadaz hitz egi-teko aukera duena, berehala ohar-tzen da oso maite duela literatura. Zerbaitegatik izango da EHUKo Literatura katedraduna, jakina. Baina irakurri dituen liburu eta idazle pilaz diharduenean, gizon honena ez da zalantza gabe literatur kontuetaz daukan jakite sakonaren agerpen hutsa, pasioa nabaritzen baita bere hitzetan. Lauaxeta, Mikel Zarate, Bernardo Atxaga, Joseba Sarri-nandia eta auskalo zenbat idazleren lan eta joeretan ez ote duen sakondu.

■ **Poesia al da gehien arduratzen zai-tuena?**

Literatura da arduratzen zaidana. Ofi-zioz ere literaturako irakaslea naiz. Tesia Lauaxetari buruz egin nuen, eta horrek pixka bat markatuko ninduela esan beharko litzateke. Mementoren batean narratiba askotxo idatzi nuen, baina denborarekin 80ko hamarkadako poesia aztertzen saiatu nintzen berriro, eta era konsziente batean gehienbat poesia jarraitu dudala esan genezake. Ez baka-rrik poesia, jakina. Denetarik irakurtzen dut, eta noizbehinka nobelari buruz edota ipuingintzari buruz ere idazten dut, baina egia da poesiari buruz askoz gehiago egin dudala. Alde batetik, "Luma eta lurra"ren proiektua dago, bestaldetik "Oroimenaren eszenatokiak", eta, horrez gain, urtean zehar argitaratzen diren edo behintzat nire eskuetatik pasatako libu-ruen aipuak egiten ditut.

■ **Olerti Etxeak argitara ematen dituen horiek al dira?**

Bai. Azken bost-sei urteotan eraman dudan bide baten jarraipena da hori. Une batean konturatu nintzen euskal poesiari arreta gutxitxo jartzen zitzaioela, eta ager-tzen ziren liburu guztien aipuak egin eta gordetzen hasi nintzen. Gero, "Euskal poesiaren kaierak" izenburuarekin agertu

INIGO AZKONA

ziren batzuk aldizkarietan. Orain "Euskal poesiaren kritika" deitzen dira ("Kaiera" izenburua hartua dagoelako), baina ez da ezer landua, hor ez ditut agertzen idazleen bideak eta joerak, irakurketarako gidak-edo dira, eta Olerti Etxeak argitaratzen ditu urtero. 2001eko laister argitaratuko da.

■ Poesiaz argitaratutako guztia jasotzen al duzu?

Saiatzen naiz, baina uste dut bateren batek ihes egin didala... Izan ere, batzuetan ez da erraza izaten liburu dendetan zenbait lan aurkitzea ere, eta ez naiz egileei liburu eskatzen hasiko! Edizio murriztegiak direlako ote den? Ez, ez da hori izaten arrazoia, nahiz poesian badagoen autoediziorako joera bat ere... Baina gehientsuenetan banaketa arazoak izaten dira, batez ere sariketetako liburuarekin. Adibidez, Ixiar Rozasen azken liburu aurkitzea oso zaila egin zait.

■ Irakurriak irakurrita, baikor al zara euskal poesiaren egoeraren aurrean?

Joerak izugarri zabaltzen dira. Baina uste dut poesia ez dela asko argitaratzen. Beno, era berean, gorabehera handiko literatura da gurea, eta gaur esaten duzu "poesia gutxi argitaratzen da", eta aurrean zazpi liburu argitaratuko omen dira sei hilabete-tan...! Baina iaz 12 izan ziren denera, eta aurreko urtean ez dakit 8 ez ote ziren izan. Orduan, gorabehera horien aurrean, zer esan? Saizarbitoriak asko azpimarratu du euskal literaturak, azken hogeita hamar urteotan, ikaragarritzko aberastasuna erakutsi duela. Ados. Baina beste alde batetik, nik uste dut arazoak ere badituela. Eta arazotxo horietako batzuk aipatzen ditut, hain zuzen, orain argitaratuko dudana "Diglosia eta euskal literatura" liburuan.

□ "Zilegi al da euskaraz eta erdaraz idaztea? Zer idatzi behar da euskaraz, zer erdaraz? Zer ulertzen du gizarte honek euskal idazle gisa?"

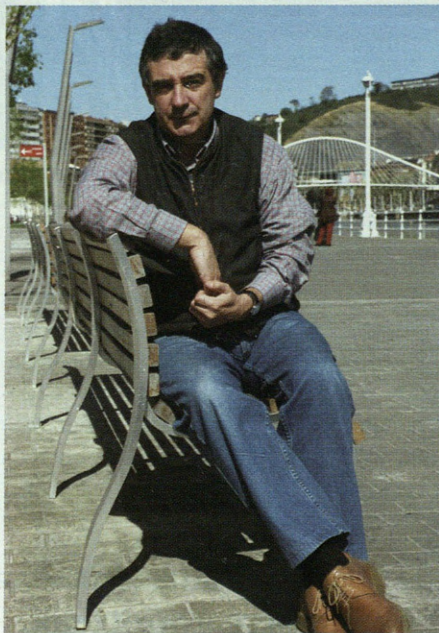
■ Horri heldu aurretik, esaiguzu zer-bait zure azken aurreko argitarapenaz, "Oroimenaren eszenatokiak. Pott bandaren poesia" deritzan horretaz.

Egia esan, Bernardo Atxaga eta Joseba

Sarrionandiaren poesiaren inguruko liburu bat da. Pott bandaren barruan egon zen beste poesia idazle bat ere, Manu Erzilla, baina horren lana "Luma eta lurra. Euskal poesia 80ko hamarkadan" liburuan sartua nuen. Beraz, beste honetarako geratu zitzaizkidan Bernardo Atxagaren "Etiopia" eta Joseba Sarrionandiaren lau liburu: "Izuen gordelekuetan barrena", "Marinel zaharra", "Gartzelako poemak" eta "Hnuy illa nyha majah yahoo", nahiz eta liburu horietako bakoitzak egiten duen bestea-ren/besteen bilketa eta osaketa.

■ Zein asmorekin idatzi zenuen liburu hori?

Batez ere ikuspuntu berriak aurkitzen saiatu nintzen. Beharbada ez da poesia liburu horiei buruzko lan bat, baizik eta

INIGO AZKONA

liburu horietan agertzen diren gako batzuei buruzkoa. Literatur kritika egitea baino gehiago, joan-etorriko lan bat egin nahi nuen. Beno, horretan saiatu nintzen behintzat.

■ Zeintzuk dira aztertzen dituzun gako horiek?

Beti egon da lotura bat arteen artean, eta Atxagaren kasuan, bere poesia horren eta zinemaren artean egin nuen nik lotura, ikusteko zinemaren hizkuntzak nola moldatzen duen poesiaren hizkuntza; zatien bidez, fotogramen bidez, zinemak nola eratzen duen poema bera. Izan ere, abangoardiaren hizkuntzak zerikusi handia dauka zinemarekin. Hori zen nire helburuetako bat. Gero, zinemaren gako horretatik ispiluen sinbolora pasa nintzen, imagi-

nazioaren munduak nola eratzen duen poesia hori aztertzeraz. Ispiluak zera adierazi nahi izan du betitik, arrazionalitateen muntutik irudimenaren mundura igarotzea.

□ "Utopia eta etsipenaren arteko kinkan ikusten dut Sarrionandia. Utopia maite du, baina konturatzen da agian ez dela berarentzat izango"

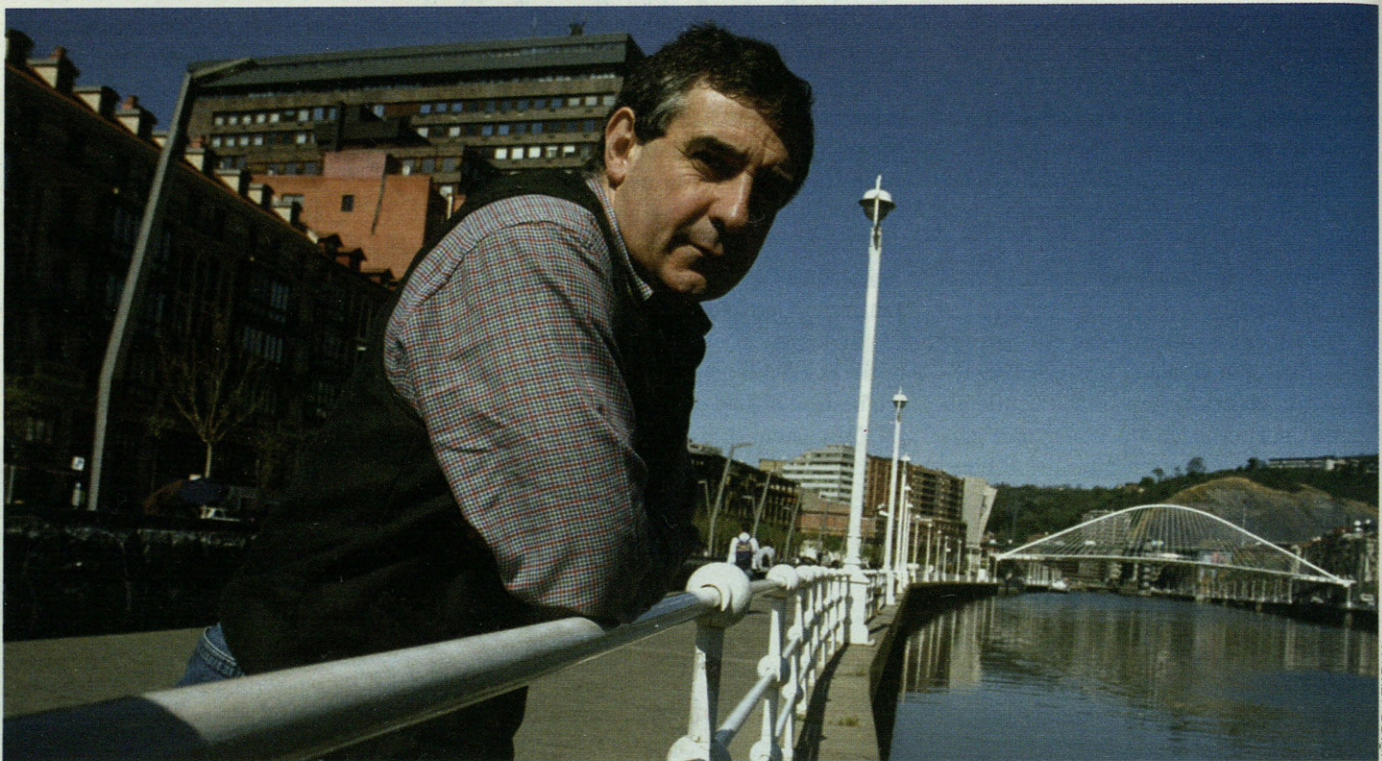
Hirugarren gakoa, bidaia da, Joseba Sarrionandiaren "Izuen gordelekuetan barrena" liburuak, batez ere, bidaia markatzen duelako. Eta gero, beste gai inportante bat aztertu nuen, autobiografiaren gaia.

■ "Gartzelako poemak" jo al dituzu autobiografikotzat Joseba Sarrionandiaren poesian?

Beno, gartzelaren kontuan ez dut bakarrik autobiografia aztertu. Izan ere, hor, era berean, bi joera agertzen dira: utopiaren aldekoa eta etsipendua. Eta nik aztertu dudana da, Josebaren lanak zer ematen duen bi joera horien artean. Liburuaren azkenengo atalean ere horixe egiten dut, utopia eta etsipena nola elkartzen diren bere literaturan aztertu, baina "Hnuy (...)" oinarritzat harturik.

■ Zer da Joseba Sarrionandiaren poesian aurkitutakoaz gehien nabarmenduko zenukeena?

Hizkera literario baten aldeko oso apustu handia egin duela, eta hizkera literario hori oso polisemikoa dela, hau da, esanahi handiak dituen, eta beraz, interpretazio modu handiak. Bere poesia lan hauetan, konstante bat dira ispiluak, bidaiariak eta marinel zaharrak. Eta nik behintzat, utopia eta etsipenaren arteko kinka batean ikusten dut Joseba Sarrionandia. Utopia maite du, baina era berean konturatzen da utopia hori agian ez dela berarentzat izango. Heriotzaren presentzia ere oso-oso inportantea da bere lanean. Batzuetan ematen du oso nihilista dela, berarentzat izadiak ikaragarritzko garrantzia duela pertsonaren historian, bere ustez izadiak behartzen gaituela halako edo horrelako izatera... Nire ustez, itxaropen etsipentsua egitea izango litzateke Joseba Sarrionandiaren poesiaren markarik garrantzitsuenak.

INIGO AZKONA

■ Kortazarrek dienez, "Euskal Herrian erdaraz egiten den literaturak ere bere arazoak ditu".

■ **Zerorrek aitortu didazu ahalegin handia egin zenuela "Oroimenaren eszenatokiak. Pott bandaren poesia" saio literarioa osatzen, baina liburuak ez duela inongo oihartzunik izan. Zer arrazoi egon daitezke horretarako?**

Batek daki zer gertatu den. Liburuaren historiak bereziak dira. Norberak dituen itxaropenak eta gero gertatzen dena... batzuetan, ondo joaten da, eta besteetan, ez da ondo joaten. Kasu honetan gertatzen dena da ez naizela konformatzen.

■ **Ea hurrengoarekin zorte hobea duzun! Zertaz doa "Diglosia eta euskal literatura"?**

Pixka bat teknikoagoa da. Batez ere Galizian egin dira honelako hausnaraketak. Anton Figueroa batek ikaragarritzko lana egin du honen inguruan. Hizkuntza diglosiko bat, gizartearen diren toki guztiak betetzen ez dituen hizkuntza bat da. Kasu honetan euskara, frantsesaren edo espainolaren aurrean. Ikusi nahi nuena zen, honelako egoera linguistikoko batek zer nolako ondorioak dituen literaturan.

■ **Eta nolakoak ditu?**

Onartu behar da euskal literaturak aurrerapauso handiak eman dituela, baina hala eta guztiz ikusi behar da baita ere badituela bere arazotxoak. Ez naiz bakarria hori ikusten: Jon Alonsok "Agur,

Darwin"en azaldu ditu euskal literaturak dituen arazo batzuk, lehenago Matias Mugikak egin zuena baino askoz era osoago batetan. Nik planteatzen dudana da, adibide ezberdinak jasoz, horrelako egoera batek arazoak dakartzala. Ni ez naiz inor irtenbideak emateko, baina hobe da horren konsziente izatea.

□ **"Euskal literaturak baditu bere arazotxoak, adibidez, normalean idazleek irakurleek baino euskara gehiago dakitela, 'edozer' gerta litekeela euskal literatura..."**

■ **Zein arazoz ari zara?**

Bada, adibidez, normalean idazleek irakurleek baino euskara gehiago dakitela, noizbait euskara irakasteko idatzi izan dela, kasu batzuetan ez dela garbi gertatzen zer den literatura lan sinboliko bat eta literatura komunikazio arrunta, "edozer" gerta litekeela euskal literatura... Badagoela joera bat folklorismoa markatzeko, nahiz eta urteotan galdu den...

■ **Etsipentsu al zara gure literaturaz?**

Ez. Uste dut literatura asko argitaratzen dugula. Poesia gutxiago... Baina oraindik posible da irakurtzea euskaraz argitaratzen den guztia, poesia eta narratiba guztia, ez da horrenbeste ere. Dena den, editoreak hor daude, kritika ere badago, iragurleengan ba omen dago arazoren bat... Beno, gure literaturan dagoen dialektika aipatzeraz datorren liburu bat da nirea. Liburua bera ere dialektikoa dela esango nuke. Lau atal ditu. Hasieran, proposatzen dut sozio-literaturara gehiago itzultzea; gero, egoera diglosiko batek sortzen dituen ezaugarriak aztertzen ditut (zer euskara erabili beharko zen ulerkerria izateko, hiztegia nola aberastu, euskalkien papera eta abar). Dena den, hirugarren atalean, nik erabilitako teoriari ere kritika egiten diet. Izan ere, Euskal Herrian erdaraz egiten den literaturak ere bere arazoak ditu.

■ **Eta laugarren atalak, zer dio?**

Beno, batzuetan, gizarte literario batek bere mugak jartzen ditu. Eta muga horiek jarrita dauden ala ez aztertzea ere beharrezkoa da. Adibidez, zilegi al da euskaraz eta erdaraz idaztea? Zer idatzi behar da euskaraz, zer erdaraz? Zer ulertzen du gizarte honek euskal idazle gisa? Horrelako arazotxo batzuk daude hor jasoak ●

◆ **PILAR IPARRAGIRRE**

RAMON BAREA

Antzerkiaren egunean, Girish Karnad-ek idatzitako manifestua irakurri zuen Ramon Bareak. Aktoreen artean zaharrena izateagatik izan dela aukeratua dio. Baina egongo da beste arrazoirik Alex de la Iglesiaren azken filmatik egun bat libratu eta Bilbora etortzeko eskatu badiote.

“JORRATUTAKO ESPARRUETAN AUTODIDAKTA IZAN NAIZ, TAMALEZ”

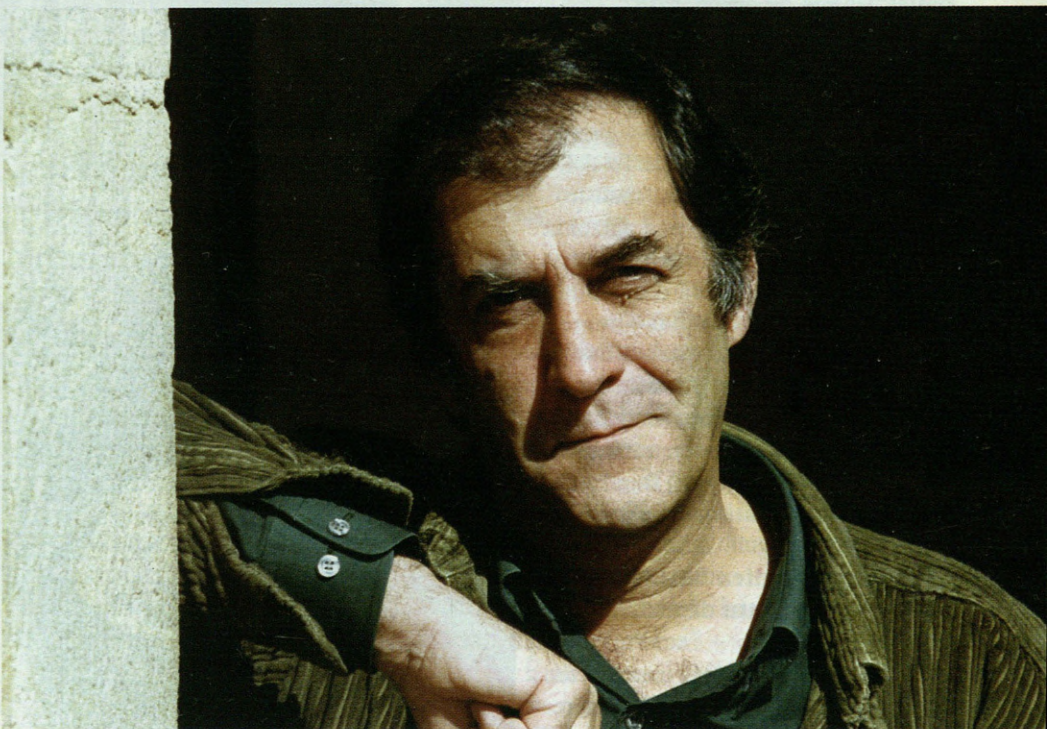
Ramon Barea aktore bilbotarra praka bete lan dabil urteotan. Esparru guztietan dabil gainera hain aktibo, zineman Alex de la Iglesiaren "800 balas" filman aktore bezala aritzeaz gain, uda aldean zuzendari bezala bigarren filma errodutzen hasteko esperantzarekin baitabil. Aktore, autore eta zuzendari honek bestalde, ez du antzerkia alde batera uzteko gogorik. "Sobre los perjuicios del tabaco" monologoarekin Donostiako Txema Zubia saria irabazi berri du eta "El hombre que confundió a su mujer con un sombrero" rekin berri, Ercilla saria. Udatik aurrera Txalok orain dela hogeitaz Karkara konpainiak egindako "Hoy, última función" eta "Palabrarismos" antzezlanak berreskuratu ditu eta horietan ere zuzendari moduan arituko da.

■ **Antzerkiaren nazioarteko eguna orain gutxi izan denez, antzerkiak hitz egitera behartuak gaude: krisi iraunkorraz, Euskal Herrian bizi duen egoeraz...**

Antzerkiak bizi duen egoerarekin optimista naiz. Jendea antzerkia ikustera bueltatzen ari da, telebistak eskaintzen dituen gauzetaz ihesi akaso. Telebista ikustea oso eroso bada ere, jendeak beste ikuskizun batzuen beharra ere badu eta horien artean, jakina, antzerkia dago. Pesimistagoa naiz ordea, antzerkia egiteko euskal aktore eta konpainiek bizi dituzten baldintzekin. Laguntza gutxi jasotzen dira antzerkia egiteko, sentsazioa baitut ez dela nahi haina baloratzen antzerkiak duen balore kulturala. Euskal Herrian kultur ekintza desberdinen ondoren "anaia txikia" bezala hartua da.

■ **Zer egin daiteke hori hobetzeko?**

Nik uste asko lagunduko lukeela Euskal Herrian zentro dramatiko nazional

■ **Ramon Bareak Euskal Herrian antzerki eskola ofizialaren beharra ikusten du.**

bat egiteak. Bestetik, hezkuntza mailan ekimen pribatutik ateratako eskolak egon badauden arren, antzerki eskola ofizial baten beharra ikusten dut. Garai batean Antzerki egon zen, baina politikoen utzi-keriagatik desagertu zen. Pena da antzer-

□ **“Ez da normala gazteek ikuskizun batengatik 20 eurotik gora ordaindu behar izatea. Normala da egoera horretan zinema nahiago izatea”**

kia egonkortzen lagunduko luketen inizatibarik ez egotea, gero hauek eztabaiatuak izateko bada ere. Gaur egun antzerkiaren inguruan mugitzen den ekonomia txikia da Euskal Herrian eta hau aldatu beharreko zerbait litzateke.

■ **Bai, baina era berean aktore eta produkzio ugari daude?**

Egia da, bai. Gainera gaur egun euskal produkzio batzuk komertzialki Estatuko beste konpainia batzuetako produkzioekin lehiatzen ari dira. Hor ditugu, "El florido pensil", "Manolito gafotas", "La Ratona" edota "Muerte accidental de un anarquista", besteak beste. Gauzak ondo egiten direnean, publiko bat egon badagoela frogatzen dute antzezlan hauek guztiak.

■ Antzerkira joaten den publikoa berezia al da? Aldatu al da?

Publikoaren inguruan, antzerki ikus-kizunen prezioak asko arduratzen naute. Ez da normala gazte batek ikuskizun batengatik 20 eurotik gora ordaindu behar izatea. Normala da egoera horretan gazteek zinema nahiago izatea. Gainera zinean antzerkian baino hobeto entzuten da, efektu bereziak daude eta azken finean gazteei erakargarriagoa egiten zaiela kontuan hartuz...

■ Horren guztiaren aurrean norbaitek izango du errua, ezta?

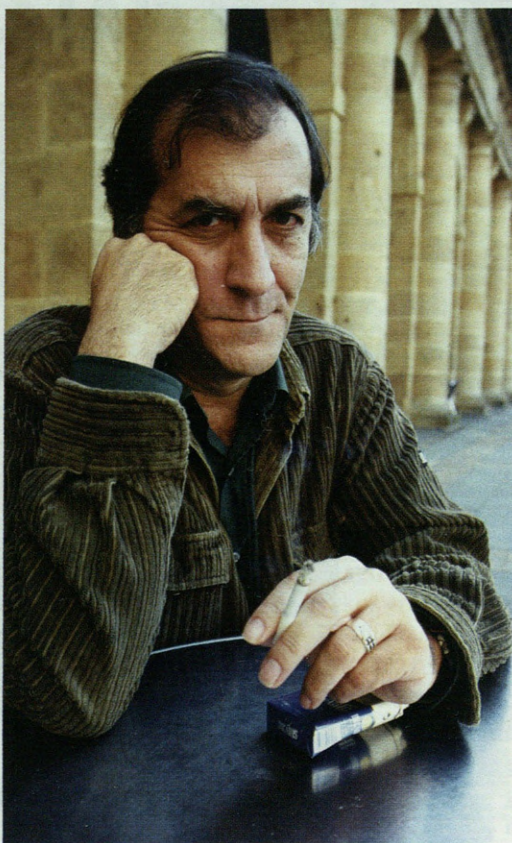
Atentzioa deitzen dit udal antzerkiek diru publiko bat jasoz, leihatilan diru sarrerak izanez eta akaso beste errekurso batzuk edukiz, nola jartzen dituzten sarrerak hain garesti. Ez dakit ez ote garen guztion artean "munstro" batzuk elikatzen ari. Arriaga antzokia adibidez, antzerkia egiteko leku bat baino monumentu bezala ikusten dut, gertu dagoen San Nikolas elizaren parekoa. Kostu txikiagoak dituzten salak ireki beharko lirateke agian antzerkirako. Euskal Herrian badaude ondo funtzionatzen duten antzokiak, hala ere. Hemen Bizkaian, Barakaldo, Basauri edota Santurtzikoak, adibidez.

■ Antzerkia egiten hasi zinenetik gauzak asko aldatu direnaren sentazioa daukazu?

Ni Frankismo garaian hasi nintzen antzerkia egiten. Hogeita hiru urterekin aktore izatea erabaki nuen, nire ofizialista lana utziz. Ordutik mundu honetaz bizi izan naiz, eta egia esan, ordutik gauzak dezente aldatu dira. Antzerkia, nire aktore lehen garaietan militantea zen batez ere, kantua edota beste manifestazio esparru gehienak bezala. Nagusiki jorratzen ziren gaiak, eta hauek jorratzeko era ere, politikoak zirela esan daiteke. Gaur antzerkia egiten dugunok akaso hain kritikoak izateari utzi diogu, baina hau gizarte eremu guztietara zabaldu den zerbait da. Orduan gure ikuskizunak ikustera etortzen zirenetako askoren ardura nagusia gaur egun bazkaltzeko leku aproposak bilatzean edota hurrengo bidaia nora egingo duten pentsatzean datza. Beharbada antzerkia egiten dugunok zentzu batean ere berdina egin dugu, baina gure orduko ikusleek ere memoria soziala galdu dute.

■ Antzerkiak kritiko izateari utzi dio?

Ez nuke hainbeste esango. Gizartea aldatu egin da eta antzerkia ere bai. Gaur egun estilo proposamen arriskutsuagoak egiten dira, era guztietako gaiak jorratzen dira, estilo nahasketa ausartagoak daude, eta abar. Garai hartan egiten zen antzerkia garaiko egoerari oso lotua zegoen, gaur berriz intemporalitatea, garai desberdinak edota klasikoen berreskuratzea

INIGO AZKONA

jotzen den bitartean. Bestetik, garai hartako antzerkiak zuen eztabaida foro eta berehalakotasuna telebistak hartu ez duen errezeloa daukat. Lehen "psicokiller" batetaz hitz egin genezakeen, gaur berriz "psicokiller" berak hitz egiten du telebistan.

■ Telebistaz ari zarela, deigarria da

□ **"Arriaga antzokia antzerkia egiteko leku bat baino monumentu bezala ikusten dut. Kostu txikiagoak dituzten aretoak ireki beharko lirateke antzerkirako"**

zurre curriculum begiratuta antzerkia edota zinemarekin konparatuz, telebista gutxi egin duzula ikustea.

Ez zaizkit telebistan egiten diren gauza gehientsuenak gustatzen, baina horregatik ez naiz "anti-telebista" bezala definitzen. Ez badut telebista gehiago egin zinema eta antzerkia egitea nahiago dudalako izan da. Telesailetan lan egiteko eskatu didatenean, konpromiso luze baterako, ezetz esan dut beti. Baiezko batek nire bizitza aldatzea suposatuko luke. Hots, Madrilen denbora luze batez bizi behar izatea.

■ Bestalde, aktore, autore eta zuzendaria zara. Zu zeu zer kontsideratzen zara batez ere?

Aktore. Ni aktore bezala hasi nintzen eta aktore bezala jarraitzen dut nahiz eta batzuetan autore edota zuzendari ere banaizen. Hauek nola-bait nire karreran bidean topatzen joan naizen aktibitateak izan dira. Nik aktore izan nahi nuela argi nuen, zuzendari edota autore izateko aukerak, nik aurrez gehiegi planteatu gabe, geldogeldo azaltzen joan izan diren bitartean. Karrera luzea izan da, kontuan hartu berrogei urtetik gora hasi nintzela, adibidez, zinea zuzentzen.

■ Zinema eta antzerkia zuzentzeko erak desberdina izan behar du. Biak egindakoa zarenez, zer iritzia duzu?

Nire ustez zinema zuzentzerako orduan, beste zuzendari batzuen ondoren, aktore izateak abantaila ematen dit. Honek asko lagundu dakidake aktore bati barrutik zerbait atera behar duela eskatu behar diodanean, esaterako. Zuzendari batzuk horrelakoetan batzuetan hankamotz geratzen direla iruditzen zait. Bisualki ideiak argi ikusten dituzte, baina gero aktoreak zuzentzeko zailtasunak izaten dituzte askok. Aktoreak zuzentzeko, gehienetan, beste zuzendari baten lana izaten da erreferentzi bakarra, aktorearen baliabideak kontuan hartu gabe, eta hau nabaria da azken emaitzetan. Zentzu horretan beste zuzendari batzuk baino indartsuago sentitzen naiz. Garrantzia ematen diot aktoreari, baita lan txikiak dituzten aktoreen lanari ere.

■ **Zineman egin zenuen luzemetraia, "Pecata Minuta", aurrez zuk zeuk idatzi eta zuzenduriko antzezlan baten egokipena izan zen. Ez da oso arrunta antzerki autore batek bere antzezlan zuzendu eta gero, hau zinemarako**

berak egokitu eta zuzentzea.

Akaso ez. Hau, dena den, oso modu naturalean gertatu zen baita ere. "Pecata Minuta"n hasieran bakarrikzeta bat izan behar zuen. Baina gero, enkargu bat medio, asko maite ditudan lau aktore protagonistetan pentsatuz idatzi nuen obra. Antzezlanak ondo funtzionatu zuen. Nik laburmetraia bat egin nahi nuen antzezlanaren ideiarekin, baina Txepe Lara zinema produktoreak antzezlanak ikusi eta ideia horrekin luzemetraia bat egokiagoa zela ikustarazi zidan.

■ Euskal aktore asko ikusi ahal izan genituen filmean.

Aktore asko dituzten filmak ditut gustuko. Hurrengo filma horrelakoa izango da. Zentzu horretan Loreta de Stasio italiarra euskal antzerkiaren inguruan egiten ari den doktore-tza tesiaren inguruan nirekin teoria bat dauka. Berlanga edota italiar neorealismoa asko ikusi dudala eta horien eragina nabaria dagoela nire lanetan. Egia izan daiteke. Hauek planteatzen duten komedia eta tragikotasunaren arteko nahasketa, behintzat, gogokoa dut.

■ Zure lan gehienetan beti dago presente komedia, baina baita erreibindikazio puntu bat.

Bai. Azken finean hau eguneroko bizitzatik gertuago dagoela uste dut. Genero puruak ez dira errealak. Hots, bizitza ez da tragedia bakarrik edota komedia bakarrik. Batetik bestera pasatzen gara bizitzan eta zineman ere horrela izatea gustatzen zait.

■ Zure bigarren filma maiatzean has-tekoa zinen, baina...

Diru arazoak. Oraintxe koprodukzio

bide berriak bilatzen ari gara. Canal+ interesatua zegoen baina, beste hamar proiektutan bezala, atzera bota dira azkenean eta orain... finantzaketa bilatzen ari gara. Bada interesa agertu duen produktorerik eta gauzak zehaztea falta da.

■ Zein da filmaren gaia?

Espainiako probintziako hiri batean gertatzen da 1959an. Gizarte hartan gezurra zen nagusi, gezur soziala, eta hau filmaren protagonista den umeak ez du ulertzen. Gezurraren inguruko alegia da.

■ Kontuan harturik Euskal Aktoreen Batasunak egindako castingean zuzendari lanak egin dituzula, film horretarako aktore bat baino gehiago casting horretatik aterea izango zen. Nola ikusi

□ "Genero puruak ez dira errealak. Hots, bizitza ez da tragedia bakarrik edota komedia bakarrik"

dituzu zure lankideak?

200 aktoretik gora ikusi nituen. Eta denetarik dagoen arren, positiboarekin gelditzen naiz: gazte aktore on asko. Formazio handiarekin eta jada bere gauzak egiten hasiak direnak. Aktore belaunaldi oparoa datorkigu, prestakuntza maila altuarekin. Gure garaian nolabait profesioa asmatu egin beharra izan genuen, autodidaktak ginen. Egia esan jorratu ditudan esparru guztietan izan naiz autodidakta, tamalez. Izan ere nahiz eta akatsak eginez ikasten joatea ona dela esaten den, nik aukeran nahiago izanzen nuke irakasle on batzuk izatea. Gazte hauek izaten ari diren irakasle on horietakoren bat. Castingean bestalde, bazeuden antzerki profesionale-rako berriz errekeratu beharko lirarte-

keen 50 urtetik gorako antzezle batzuk ere.

■ Euskaraz ez dakien aktore euskaldun batek zioen bere generazioko aktore euskaldunen ondoan desabantailan zegoela. ETBn lanik ez egiteaz eta konpainia elebidunek beste aktore batzuk nahiago izateaz ari zen. Euskaraz ez dakien aktorea izanik, zer iritzi duzu?

Izan daiteke. Nik ez dut zailtasunik izan, eta izan badut nire kulpagatik izan da, zeren Atxaga, bere anaia edota Sarrionandia bezalako maisuak izanda, ez baitut euskaraz ikasi. Beti ibili izan naiz giro euskaldun batean. Bizitzako une jakin batean argi ikusi nuen ezin nituela euskaraz eskaintzen zizkidaten lan batzuk hartu; hauek gaizki egingo nituelako eta beste batzuentzat paper egokiagoak zirelako. Aktore baten lana bere barrutik atera behar da.

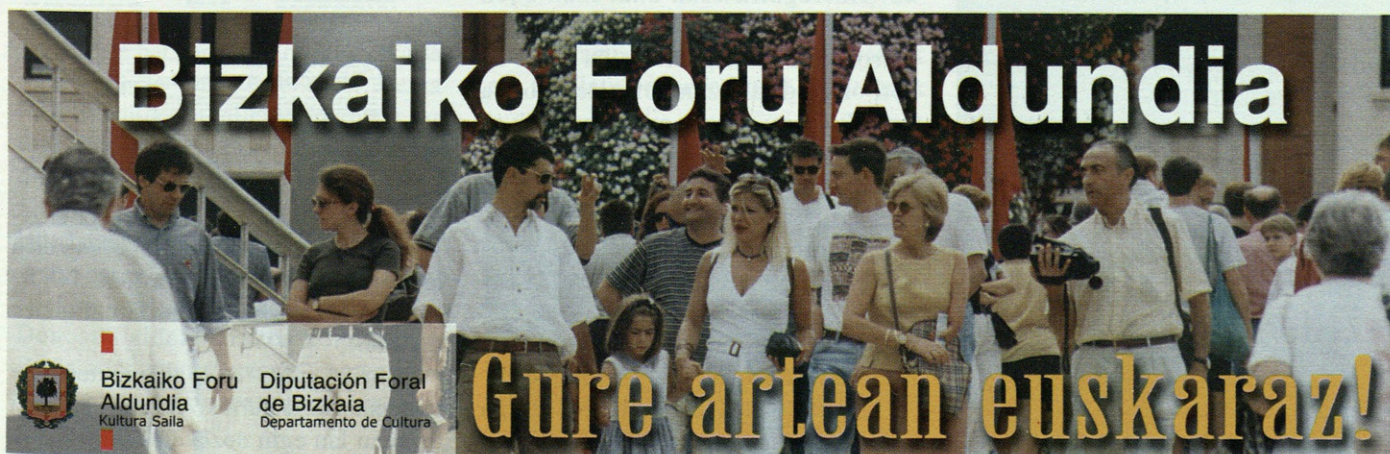
■ Elkarrizketa bukatu eta Almeriara zoaz Alex de la Igle-siaren "800 balas" westernaren errodajeen jarraitza. Telebis-tan ikusi ahal izan ditugun irudiengatik, ondo pasatzen ari zaretela dirudi.

Alex inoiz baino hobeto pasatzen ari denaren inpresioa ematen du. Dena den, nahiz eta giro ona dagoen, ez pentsa errodaje erraza izaten ari denik. Zaldi gainean ordu asko pasatzen ditugu eta eszena arriskutsuak ere badaude.

■ Izan al daiteke hau inoiz egin duzun lanik arraroena?

Ez pentsa. Behin, antzerkiko gure lehen garai haietan, geriatriko batera joan behar izan genuen antzezlan bat egitera. Gaixoen aurrean egindako errepresentazio hura ikustekoa zen. Ez dut uste ohean eta gorputza tutuz beterik zuten ikusle haiek gauza askotaz ohartzen zirenik.

◆ JON GARAÑO

Bizkaiko Foru Aldundia

Gure artean euskaraz!

Bizkaiko Foru Aldundia
Kultura Saila

Diputación Foral de Bizkaia
Departamento de Cultura

Ale hartako azken orrialdea “adimen urriko” pertsoneri buruz mintzo zen. Guztientzako lantokien beharraren inguruko hitzak ziren irakurgai bertan.

Adimen kamutseko gizarte baten erruz

Bada gizaterian alderik franko gauzak ulertzeko edo ikasteko gaitasunari dakionean, eta ez naiz bakarrik ari Greziako jakintsuen eta ni bezalakoen artean egon daitekeenaz. Dena dela, bada ere adimen kontuetan besteok izaten ditugun arazoak baino gehiago duenik, eta pertsona horiei, besteok, "adimen urriko" edota "atzeratuak" deitu ohi diegu. Bada, hain zuzen pertsona horiek gugandik jasan beharko zuten laguntza zekarren kontura ZERUKO ARGIAk bere azkenengo orrialdean. Nonbait 1972 hartan "Atzera-

Kontuz, irakurle

Oharra. 1972-IV-23

Bai irakurle. Kontuz! Erriko festak direla-ta, behin eta berriro ere zuen laguntzari eta publizidadeari eskerrak, ale bereziak argitaratuko ditugu. Baiñan, arren, kontuz! ZERUKO ARGIAz baliaturik, beste aldizkariaren baterako anuntzioak biltzen dabillenen ere bada-ta ●

tuen eguna illaren 23an" zen. Eta Lapatx
izenpetzen zuenak "Lantoki beharra
azientzat" zegoela gogorarazi nahi zien
hura irakurriko zuten guztiei.

GIPUZKOA AITZINDARI

Oker ez banago, Gipuzkoa aitzindari izan zen besteok baino ulermen eragozpen gehiago dutenen eskubideak defendatzeko orduan, eta ez bakarrik Euskal Herrian. Pertsona hauek ganbaratan ezkutaturik edukitzen ziren garaiei bizkarrara eman, eta martxan jarri ziren zenbaitzuek, arazoa kalera atera eta gizarteratzeko. Horregatik esan ahal izan zuen Lapatxek: "Or dago, atzeratuentzat, Patronato San Miguel. Baiña au ez da beti or geldi ditezten. Gizarterako eta lanerako gertu ditezten eskola besterik ez da".

Nolanahi ere, zera azpimarratu nahi zuen artikuluaen egileak, daukaten adinerako izan ohi den ulermen gaitasuna baino gutxiago duten pertsonak "gizartean eta lantokian txertatu eta itsatsi" behar dutela, eta hori egitea ez zela bate-re erraza. Arrazoiak? Askotxo...

"Egin ditugu ahalegin batzuk, baiña ez dute eman uste zen ondoriorik. Ez,

atzeratuen erruz edo moztasunez, gizartearen erruz baizik. Gizartea ez dago oiek hartzeko gertu, gizartea bera dago atzeratua, gizartea bera da ezjakiña".

Halako salaketa larria garbi azaldu beharra zegoen, noski. Eta Lapatx horretarako prest zegoen: "Sartu ditugu lantegi batzuetan, baiña langilleek ez dituzte ondo artu. Langille guziak aztoratu izan dira onelako bat ondoan ikusi dutenean. Ez dute giro jator bati eusten jakin. Ez dute nagusi gehienak ere bihotzik agertu. Ateak itxi dizkiete onelakoei".

Hori guztia egia baino ez zen, eta ez zeukaten zertan ezkutatu nahian ibili beharrik. Dena den, zorionez, bazen bestelakorik ere: "Onartu dituzte batek edo bestek. Baita langilleak

[illegible]

lantegietan, esku-lan askoko lantegiak bait dira. Eta atzeratu oiek gauza dira eta gai, leku askotarako. Oso ondorio onak ematen ari dira kanpo errietan, ongi eraturako lantegietan. Lanaren bidez osatu behar du atzeratuak. Ortarako bere askatasuna eta nortasuna aitortu behar zaizkio. Bere dohaiak, joerak eta gogoia eza-gutu behar dira. Eta bakoitzari ondoen datorkion lekuan lanean jarri".

LANTEGI BERRIAK BEHAR

Lantegi berrien premia zegoen, ordea. "Lantokietara joan behar lukete Patrona-totik hogeita bat urtetik gorakoak. Bes-tela lan-aurreko presteran dauden gaztea-

Hirugarren munduko herri behartsuei laguntzeko asmoz sortu zen erakunde berria.

goentzat galera dator. Kaltegarri litzake alde guztietatik ere etxera bidaltzea. Etena geldituko litzake beren eziera. Orregatik bidezko eta beharrezko iruditzen zaigu jarraipen bat. Eta jarraipen ori lantokia da.

Elkarte bat sortu zan ortarako ikastaroaren asieran. Onen lanei esker, Bergarako dominikoen tailerretan zortzi sartuak dira, eta beste orrenbeste sartuko dirala uste dugu laister. Eskoriaza eta Eibar aldetik, Fagor, Copreci eta Santalaitz lantegietarako lanak egiten dituzte. Pozik eta txukun egiten dituzte lantegi auek agindutako lanak. Zailagoa da Donostia aldeko arazoa konpontzea. Baiña artua dugu Zorroagan emengoen-tzat etxea. Ikastaroaren bukaerarako amaitua egonen da".

Kondaira triste bat

J. Elustondo, 1972-IV-23

Chileko Santiago uri nagusian UNCTAD edo CNUCED erakundea ari da egiten bere irugarren biltzar nagusia. ONUren babesean eraturik dagoen erakundea da. Bere elburua, munduko komertzioaren arren eta azkunde arazoak zuzentzea da. Batez ere Irugarren Munduko erri behartsuei erabaki jator bat eman nahi lieke. Erakunde hau 1961 urtean sortu zen, ONUko batzarrean egin zen botazio baten ondoren. "Che" Gebarak aldiari egin zuen itzaldia gogogarria da, ONUko orma ez ziren ohituak horrelako hitzak entzuten. Dena dela, botazio hura zela sortu zen erakundea, eta egin ahal izan zuen Genoban bere lehen biltzarra, 1964 urtean. Erakunde honen barnean, gauzak zehatzago adieraztearren, estatu behartsuek

bakarrak ez, baita estatu aberatsek ere parte artzen dute. Baina estatu behartsuek botoz indartsuagoak dira, arautan honela erabakirik dagoelako. Genoban egin zen lehen biltzarrean ez zen gauza asko erabaki. Egia esan, biltzar kaskarra izan zen. Estatu aberatsen artean bi joera nabarmen agertu ziren: bat, Ipar Amerikarena, eta beste Frantzia eta Belgikarena. (...) Eskari bat, estatu aberatsei eskari bat eginaz bukatu zen biltzarra: estatu aberatsek beren produkzioaren %1 eman zezatela, estatu behartsuentzat, alegia. Funtsean, gauza bat bakarrak egin zen, estatu behartsuak elkartu eta "77" estatu behartsuen elkarte sortu, UNCTAD erakundearen barnean bertan indar gehiago izan zezaten. Aseran 77 estatu baldin baziren, une honetan 90etik gora dira, nahiz eta lehengo ize-naz jarraitu (...)

AINTZANE ONATIBIA

Lanpostu horiek "Atzeratu aldeko Gipuzkoako elkar-teak" eratu omen zituen. Baina gehiago behar zen, eta Lapatxek gizarte osoa lotu nahi zuen zereginera:

"Ez da aski gurasoek, Aurrezki Kutxak eta erakun-deak bakarrik erantzutea.

Gizarte osoak, Erri osoak eskuartu behar luke, bakoitzak orrenbesteko batez lagunduz. Onela, bakoitzak zerikusia eta erantzunkizuna izango luke arazo ontaz. Ez litzake batzun zereginia bakarrik izango. Danak izango lukete gutxienik itza batzar nagusietan. Lan-itun eta tratuak ere antolatu beharko lirake. Lantegitik

lantegira egingo litzake tratua. Bigarrenak ez ondo artzera, berriro lehenengora itzuliko litzake. Eskupeko eske ibiltzea baiño jatorragoa iruditzen zaigu era ontara gauzak moldatzea. Egia bai da esarak diona: 'une bateko gosea bakarrik kentzen diozu arrai bat emanda, bizitza guztiko jana eskeintzen arrantzan erakusten badiozu'. Lan egiteko eskubidea du atzeratuak beste guztiak bezalaxe. Ez da guk errukiz ematen diogun zerbait. Lanaren bidez ez bada, ez da osatzen inor. Beharrezkoa du atzeratuak ere lana osatzeko. Danok eldu behar diogu orpo-orpotik arazo oni. Ez diogu uzkur egin behar. Guztion erantzunkizuna da"

◆ PILAR IPARRAGIRRE

Deustoko unibertsitatea

Euskal Kultur Mintegiaren oharra, 1972-IV-23

Jaun Euskaltzain batzuei Euskal Kultur Mintegiaren izenez inkesta bat egin omen zaielarik eta horri buruz horieriko zenbaitek argitasunak eskaturik, Euskal Kultur Mintegiko batzorde zuzendariak argi eta garbi jakinarazten du ez duela bat ere zer ikusirik haiekin eta, beraz, ez direla erakunde honek antolatutako zerbait bezala hartu behar

A S T E K O L I B U R U A

EUSKARAREN SINTAXIA KOMUNIKATIBOKI GARA DADIN

**EUSKARAREN
GARABIDEAK**

Jesus Rubio
ALBERDANIA
165 orrialde
12 euro

Euskarak, orokorrean, bere esaldi-osagarriak ezkerre garatzeko duen joerak eragiten omen ditu gaztelania/frantsesarekiko erakusten dituen gailakomunikatibokak, eta arazo horri konponbideak bilatu nahian idatziz du Jesus Rubiok "Euskararen garabideak", Alberdania argitaletxearen bidez kaleratu duen lana. Sarrikoko Ekonomia eta Enpresa-Zientzien Fakultatean Analisi Ekonomikoan dokortu, eta Estatistika-klaseak ematen ari da Jesus Rubio, gaur egun. Eta bere doktore tesia euskaraz osatzerakoan behin eta berriro aurre egin behar izan

zion arazoari aurkitu nahi dizkio konponbideak, zeren Jesus Rubiok dioenez, azken urteotan euskara lehenago nekez ezagutzen zituen esparruetan sartzen ari da, hala nola arlo unibertsitarioan, arlo juridikoan edota arlo administratiboan, eta esparru linguistikoko horietan xehetasun eta ñabardurez gainezka datozen mezuekin abantailaz lehiazteko, behar sintaktiko berriak agertu zaizkio. Eta hizkera tekniko ezinbestean erabili behar duten tekniko profesionalen lanetan, kasu, argi ikusten omen da, nola gaztelaniaren edo frantsesaren erraztasunak euskararentzat arazo bihurtzen diren.

▼ Egileari Galdezka

"Euskarak baliabide prepositiboak behar ditu"

Jesus Rubio

■ Zer asmorekin idatzi duzu "Euskararen garabideak"?

Liburu honekin, euskararen badagoela arazo intralinguistikoko komunikatibo garrantzitsu bat mahaigaineratu nahi nuen. Arazo hori oso larria da, eta liburuaren bitartez, niri gustatuko litzaidake eztabaida piztea, ea Euskaltzaindiak, filologoez edota beste profesionalenak hori konpontzeko bideak jartzen dituzten.

■ Eta zein da mahaigaineratu duzun arazo larri hori?

Liburuan argudiatzen dudana da, orokorrean, lanabes prepositiboez baliatzen den joskera, ahaltsuagoa dela, eraginkorragoa, hizkera pospositiboa, hau da, lanabes pospositiboez baliatzen den joskera baino. Zeren lanabes prepositiboez baliatzen bazara, esango duzuna, aurretik aurkeztu duzu, eta orduan irakurleak badaki zeri buruz hitz egingo duzun, eta ez da orain gertatzen dena gertatuko, hots, hasieran xehetasuna ematen duzula, eta inportantea den zerbait paragrafoaren azkenerako utzi. Euskara, munduan beste hizkuntza asko bezala, nagusiki tresna pospositiboez baliatzen da, eta hori, ikuspuntu komunikatibo batetik, arazo bat da berez, konponbidean jarri beharko litzatekeen arazo bat. Baina gainera, gure kulturaren, gaztelania eta frantsesa bezalako hizkuntza oso ondo garatuak dauzkagularik, arazo konparatibo bat ere badago. Eta liburuan egiten dudana da arazo hori azpimarratu, ondo finkatu, mahai gainean jarri eta oso larria dela nabarmendu.

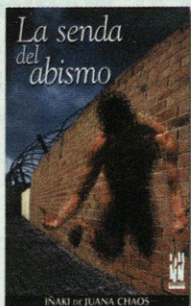
■ Eta zer-nolako konponbideak aurreikusten dizkiozu?

Nik jartzen ditut nire bideak. Nire ustez, soluzio logikoa, euskarari baliabide prepositiboak ematea da. "Baizik eta", "zeren eta", "salbu eta", adibidez, euskararen barruan dauden lanabes prepositiboak dira, eraginkorragoak, ikuspuntu komunikatibo batetik.

L I B U R U A K

**LA SENDA DEL
ABISMO**

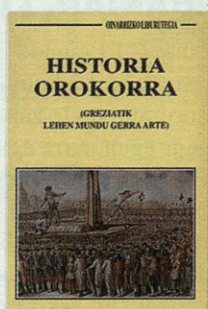
**Iñaki de Juana
Chaos**
TXALAPERTA
243 orrialde
12 euro

DE JUANA CHAOS EN LEHEN NOBELA

Txalaparta argitaletxearen eskutik Iñaki de Juana Chaos kaleratu duen “La senda del abismo”, euskal preso politiko honek plazaratu duen lehen nobela da, egile berberak argitaratutako bigarren idazlana izan arren (lehen, espetxeko bizimodua islatzen zuen “Egunak” gogoangarria izan zen). Nobela gogor bezain garden honetan, kapitalismoak zoko bazterrera botatzen duen azpimundua agertzen da, jaiotzetik bertatik halabehararen esku aurkitzen den jende txiroa, bere noraezak eta tamalez jasan behar dituen ezbeharrak jasotzen baititu De Juana Chaos, “El Dabuti” goitizenez ezaguna den Manoloren abentura eta zoritxarrak kontatzeko orduan.

**HISTORIA
OROKORRA**

**Batzuen artean
HIRIA**
181 orrialde
12 euro

GREZIATIK LEHEN MUNDU GERRA ARTE

Hauxe da Xabier Albizu, Iñaki Glez. Garai eta Ramon Iriondoren artean osatutako lan honen izenburu zehatza: “Historia orokorra (Greziatik Lehen Mundu Gerra arte)”. Eta hain zuzen, historiaren epealdi hori dago jasoa liburuan, Antzinarotik hasiz, Erdi Aroa eta Garai modernoaren sorrera aztertuz, Aro iraultzailera iristeko, non Ingalaterran 1688an monarkia absolutuari egini-ko lehen eraso eta monarkia bera erorraziko zuen Frantziako iraultza azpimarratzen diren. Horrez gain, Europa, errestituzioa eta iraultza bitartean, eta Europako hedapena, nazioarteko tirabirak eta gatazkak aztertzen dira.

**PRINTZESEN
ESKOLA**

Felipe Juaristi
IBAIZABAL
71 orrialde
6,78 euro

ZORTZI URTETIK GORAKOENTZAT

Paris eta “Printzesen eskola” dakartza oraingoan kontura Felipe Juaristik, zortzi urtetik aurrerako haurrei zuzendua dagoen ipuin honetan. Izan ere, printzesak, oso bereziak izan arren -haien usaina arrosa eta krabelina, erromeroa eta menta bezalako loreak bildurik lortzen omen da-, haatik, eskolara joaten dira beste edozein haur bezala. Baina, jakina, haien eskola oso bestelakoa da, eta ipuin asko entzuten dituzte bertan, printzesek ipuinak behar dituztelako, eta ipuinek printzesak. Pariseko San Luis uhartean dagoen jauregi batean bizi dira printzesak. Jauregi horrek hiru solairu ditu, eta hirugarrenean daude printzesen logelak, bigarrengoan printzesek dantza egiteko aretoak eta eskola emateko gelak daudelako, eta lehenengoan, sukaldea.

K A L I T A T E A

**Produkturik
onenak,
MultiOpticasen**

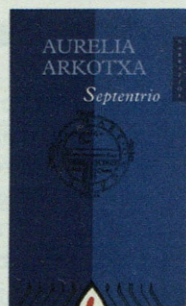
**Aukerarik
zabalena**
bataurreko graduatu,
ukipen-lente,
audiofono eta
eguzkitako
bataurrekoetan.

**ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS**
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 - DONOSTIA

LIBURUAK

SEPTENTRIO

Aurelia Arkotxa
ALBERDANIA
185 orrialde
15,63 euro

ANTZINAKO EUSKAL MARINELAK GOGOAN

Euskal marinelek itsaso ezezagunen zehar XVI. eta XVII. mendeetan egiten zituzten bidaia eta zeramaten bizimodua oso gogoan izan du Aurelia Arkotxak, Alberdania argitaletxearen bidez kaleratu duen "Septentrio" idazterakoan. Terra Incognita askotxo zegoen garai hartan egiten ziren errutak mapak oinarri harturik, orduko marineken munduarekiko ustea azaltzen du idazle lapurtarrak. Marko Poloren ametsa du hasiera, ondoren balizko Cosmographia Vasconum-a aurkezteko, haren bidez askoz ere ulergarriagoak baitira egungo irakurleentzat "Iohan Mandabillaren bidaia benturosak", zeintzue-tan Langoko herensugearen lurraldea, Armenia Ttipiko zapelatz ederraren zainzailea eta beste gauza harrigarri franko ezagutu ahal izango dituen.

EL MUNDO DE LOS PIRINEOS

Batzuen artean
SUA
130 orrialde
4,51 euro

AZKENENGO ZENBAKIAN, LUZAIDE

Sua Edizioak plazaratzen duen "El mundo de los Pirineos" aldizkariaren azkenengo zenbakian, besteak beste, kulturaz eta historiaz hain aberatsa den Luzaide herri nafarran sortu diren ele zaharrak, historian zehar benetan bizitza egokitu zaiona eta gaur egun aurre egitea dagokion bizimodua azaltzen ditu Jose Etxegoieneke, Conny Beyreuther argazkilariak jasotako irudi zoragarriak lagungarri dituelarik. Era berean, bidaiariarentzat garrantzitsu izan daitezkeen xehetasun guztiak eskaintzen dira bertan, hau da, haraino iristeko dauden bide ezberdinak, non jan eta lo egin dezakeen batek Luzaiden, zer-nolako erosketak egin ditzakeen asko urrundu gabe, handik bertatik aurreikus ditzakeen ibilbide politak eta beste hamaika kontu interesgarri.

KARMEL

Batzuen artean
EUSKAL HERRIKO
KARMELDARRAK
127 orrialde
11,50 euro (urteko harpidetza)

AITA HIPOLITO LARRAKOETXEA

Euskal Herriko Karmeldarrak elkarteak plazaratzen duen "Karmel" hiruhi-labetekariaren azken zenbakiak Aita Hipolito Larrakotxea euskaltzaleari egiten dio omen, zendu zela 25 urte bete diren honetan. "Grimm Anayen Ipuñak" 1927an euskaratu zituen karmeldar honen biografia, bibliografia eta beste datu jakingarri asko ematen saiatu dira Luis Baraiazarra, Julen Urkiza eta Andres Urrutia. Baina aldizkariaren zatirik nagusia euskaldun gogoan-garri honi eskaini bazaio ere, bada bestelako gairik ere bertan, hala nola Leire Bilbaok osatutako "Euskal Herriko bertsolarien txapelketa", Juan Mari Arri-zabalagaren "Euskal Herriko baselizak", Jon Kortak Jesus Mari Arrietari egi-niko elkarriketa, Itxaro Bordaren "Triste Vita Nova" poemak, eta abar.

DISKOA

GAUA BASAMORTUAN

Markos Untzeta
GAZTELUPEKO
HOTSAK
10 kanta
14,95 euro

MARKOS UNTZETAREN LEHEN DISKOA

Markos Untzetaren lehen diskoa da "Gaua basamortuan", hamar kantuen bidez entzuleari eskaintzen zaion bidaia berezia. Jon Miranderen poema bat oinarri duen "Pigalle" kantarekin hasten da, Pariseko kale horretako sexu eta alkohol mistizismoa agertuz. Horren jarraian, "Ordu berdinean egunero", CDari izenburua ematen dion "Gaua basamortuan", "Maitale urruna", "Agurrak beti

dauka zapore garratza", "Trenaren zain", "Egunero berriak txarragoak dira", "Babilonia abenidan", "Non bizi haiz, Errol Flynn?" eta "Gauaren magalean" datoz. Markos Untzeta, nahiz Eibarren jaioa izan, musika kontuan Euskal Herrikan kanpora hezi eta hazi da, eta Londresetik 20 milia-tara dagoen St. Albans irlan zein Bahametan ikasitakoetatik asko isla-tzen du disko honetan.

BILBO apirilak 24**Antzerkia**

AEK korrika kulturalerako sortutako antzerki komedia, "Komeriaka", eskainiko da. Patxo Telleria aritu da zuzendari eta aktore lanetan, berriz, Ane Gabarain, Maiken Enbeita, Loli Astoreka, Aizpea Goenaga eta Elena Irureta arituko dira.
Aiala Antzokia
20:00

GERNIKA apirilak 21**Jaialdia**

Hizkuntza eskubideen eguna ospatuko da. Egunean zehar ekitaldi desberdinak izango dira, besteak beste: bertso bazkaria, kale antzerkia, haurrei zuzendutako ekintzak, Etsaiak eta Ken 7 taldeen kontzertuak...
Egitarauari goizeko 10:00etan emango zaio hasiera eta gau partera arte luzatuko dira azken emanaldiak.

LASARTE apirilak 24**Hitzaldia**

"Euskaraz dibertitzeko manerak" deituriko hitzaldia eskainiko dute Kike Amonarriz eta Asisko Urmenetak. Bertan hizkuntzaren alderdi jostari, alai, ezkutu eta harrigarriak bildu ondoren, euskarak dituen ahalmenei zukua aterako diete.
Jalgi kafe antzokia
20:00

BAIONA apirilak 19**Kontzertua**

Anari bakarlari azkoitiarraren emanaldiaz gozatzeko aukera izango da. Bertan Ga-lle Larroud lanean bildutako abestiak entzuteko parada izango da.
Luna Negra kabareta
20:00

LARRABETZU apirilak 23**Poesia errezitaldia**

Kirmen Uribe idazle ondarrutarrak "Biarthean heldu eskutik" izenburupean argitaratu duen azken poesia liburuaren errezitaldia eskainiko du.
Kultur etxea
20:00

DURANGO apirilaren 30a arte**Lehiaketa**

Durango Udalak Julene Azpeitia ipuin eta bertso paper lehiaketa antolatu du. Lehiaketan parte hartzen dutenen artean bi atal bereziko dira: batetik 18 urtetik beherako durangarrak eta bestetik 18 urtetik gorako edonork parte hartu ahal izango du. Informazio gehiago Durango Udaleko euskara zerbitzuan.

GASTEIZ apirilak 23**Antzerkia**

"Ni, ni neu naiz" antzerki komikoa taularatuko du Matxin aktoreak. Ikuskizuna alderdi biografiko eta fantasiosoa osatuta dago eta eguneroko bizimodu arruntean gerta daitezkeen egoera desberdinak biltzen ditu.
Parral taberna
20:30

BEASAIN irailaren 1a arte**Literatur lehiaketa**

V. Igartza literatur sorkuntzarako bekarako deialdia egin du Beasaingo Udalak. CAF enpresa, Elkarlanean argitaletxea eta Beasaingo Udalaren ekimena da aipatu narrazio lehiaketa. Irabazleak 600 euroko saria jasoko du. Informazio gehiago Beasaingo Udaleko euskara zerbitzuan.

BERGARA apirilak 27**Kantu txapelketa**

Gipuzkoako kantu txapelketako finala egingo da. Finalaurreko kanporaketetan jokatu eta beragatzen saikatu diren abestiez gozatzeko parada izango da.
Novedades aretoa
19:00

IRUÑEA maiatzaren 10a arte**Erakusketa**

Leopoldo Ferran eta Agustina Otero artistek euren lanak bildu dituzte "Morar" izeneko erakusketan. Bertan bizitzaren zikloaren inguruko hausnarketa egitea dute helburu; horretarako, argazki, eskultura eta bideo sorkuntzak erabili dituzte.
Moises Perez de Albeniz galeria

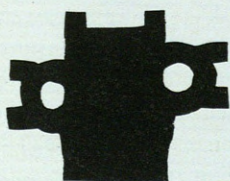

Agendarako deialdiak hogeiei egun lehenago bidali 37 34 03 faxera

Agenda: KATIXA GARATE

Argitarapen honen edizioako laguntzaile:

En la edición de esta publicación colabora

k u t x a

zuri esker
gracias a tigizarte ekintza
obra social

Txinatar jatorria duen zuhaitza da paulownia eta hogei metroko garaiera izatera irits daiteke. Musika tresnak egiteko erabiltzen den zuhaitz honek oraintxe du garairik ikusgarriena.

PAULOWNIA

Urteroko kontua da. "Hi, zein dek sasoi honetan soineko lila janzten duen errio bazterreko zuhaitz hori?" Urtero baten batek ikusten du *Paulownia tomentosa* zuhaitza bereziaren loratze espektakulua. Ikusi eta harritu, ez baikaude ohituta. Gure zuhaitz eta arbolen loreak zuriaren bueltakoak dira.

Paulownia eskrofulariazeoen familiakoa da. Belar antzeko landarez, kukupraka adibidez, osatua den familia honetan Txina galantan jatorria duen hamar bat espezedun zuhaitz genero hau ere kabitzen da.

Hogei metro arteraino hazi dai-

tekeen zuhaitz hau 1838an landatu zen lehen aldiz Europan, Ingalaterran. Inoiz ez da larregi zabaldu, baina lorategi batzuetan ikusten da. Izen berezi hori Anna Paulowna (1795-1865) printzesa, Errusiako Paul I. tsarraren arrebari zor dio. Japonian arotzek kuttuna dute kiri izeneko bere zura, musika tresnak egiteko batik bat. Hemen ez dugu ezagutu ere egiten, baina dauden bakanak oraintxe daude ikusteko moduan, hostorik zabaldu gabe baina ubel-argi urdinskaz dotore jantzita ●

◆ JAKOBA ERREKONDO
mandio@zerain.com

O S A S U N A

Nafarroako Memori Unitatea aurkeztu dute, Alzheimer gaixotasunak sortzen dituen kalteak arintzeko asmoz. Pazienteek psikoestimulazioko programa bereziak jasoko dituzte.

ALZHEIMERRA ARINTZEKO

Amma Mutilva Zentro Gerontologikoko zuzendaria den Lurdes Gorrichok Nafarroako Memori Unitatea aurkeztu zuen. Alzheimer gaitzak jota dauden gaixoen eguneroko ahanzturak eta oroimen zuloak hobetzeko asmoarekin antolatu da unitatea. Nafarroan (baita Euskal Herria osoan ere) aitzindaria den zerbitzu horren aurkezpenean, Memori Unitateko koordinatzailea izango den Jose Joaquín Roldán ere mintzatu zen. Bera izango da atentzio medikoa, psikologia zerbitzuak, fisioterapia, gizarte lana, terapia okupazionala eta erizaintzako zerbitzuak eskainiko dituen diziplina anitzeko taldearen arduraduna.

Memori Unitate honetan, pazienteak psikoestimulazioko programa desberdinak

ALBERTO ELOSEGI

jasoko ditu: oroimena lantzeko tailerrak, musikoterapia, jarduera fisikoa lantzeko jokoak eta gorputz-eskema joratzeko ariketa eta jolasak. Programa horiek guztiak mugimenduak planifikatu, bideratu eta egokitzekeko intentzioz landuko dira, betiere estimulazio psikomotorea bilatuz. Unitate honek garrantzi handia ematen dio diagnostiko goiztiarrari: horretarako, 20 egune-

ko epe bat definitu da, gehienez ere, lehenengo kontsultatik abiatuta, eta epe horretan talde medikoak pazientearen ebaluazio neuropsikologikoa egingo du, ondoren tratamendua proposatzeko.

Eta terapiako prozesuaren barruan, Alzheimer-ak jotako gaixoen familiei laguntzako taldeak eta informazioko zerbitzuak eskainiko zaizkie, gaixotasunaren prozesua ulertzen laguntzeko eta gaixoarekin batera bizitzea errazago gerta dakien. Horrez gain, beren etxeak egokitzekeko ikasketak osoa eskainiko zaie, ondoren gaixoaren egoerara moldatu ahal izateko. Laguntza teknikoa (gurpil-aulkiak, taka-takak, eta abar), eta baliabide eta prestazio sozialei buruzkoa ere emango zaie ●

◆ JABIER AGIRRE

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

Bizkaiko txorien kantak

BIOSFERA ERRESERBA. EUSKO JAURLARITZA

Urdaibai, Bizkaian itsasoa lurreratzen den leku urrietarikoa da, oraindik hemen gizakiak ez dizkio ateak itxi itsasoari, Oka ibaia-
ren itsasoratzea ez du gehiegi aldatu. Itsasoa, gora egitean, ibaian barneratu eta ibaiaren urekin nahasten da. Urdaibai oso ospetsu
egin da UNESCOk 1984an Biosferaren Erreserba izendatu zuenetik. Ondoren, 1989an Eusko Jaurlaritzak Urdaibai babesten zuen
legea argitaratu zuen. Izendapen hauen atzean inguru honetako aberastasun natural, kultural zein sozioekonomikoaren babesa gara-
penarekin uztartu nahi da, egoerarik onenean dauden guneak babestuz eta besteak modu eramangarrian garatzen lagunduz.

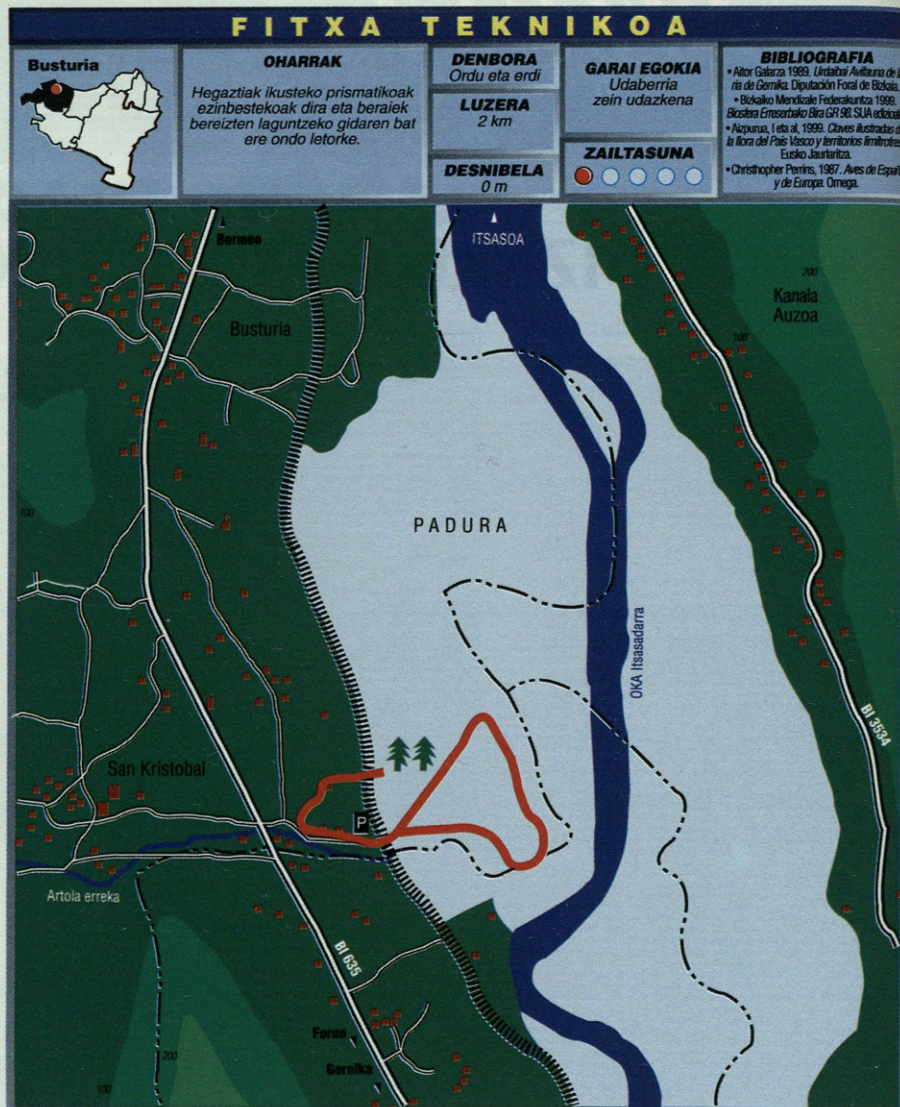
bbk =

Bizkaia **beti** gure **bihotzean**

Urdaibaik 220km² ditu luze-zabalean, Bizkaiko azaleraren %10 gutxi gorabehera. Naturzaleon ikuspegitik, ikaragarriko altorak eskaintzen dizkigu haran honek: itsas-bazterrak, padura, ibai ertzeko basoak, Kantauriko landazabalak, hostogalkorreko basoak, Kantauriko artadiak eta mendilarrak edo otalurrak. Hauen guztien artean bat aukeratu behar eta aste honetako txangoan padurara hurbilduko gara.

Gernikatik Bermeoko bidean BI-635 errepidean Muruetako herria igaro ondoren San Kristobal auzoan errepidea utzi eta ezkerretara hartuko dugu, zaharren egoitzaren ondotik aurrera eginez. Tren geltokiaren parean ibilgailua uzteko aukera dugu eta bertan hasiko dugu ibilbidea.

Tren geltokiaren parean dugu, trenbidea igaro eta ibilbidea hasteko panel informatibo bat, ibilbide guztia azalduz. Ibilbide guztian zehar zutuin batzuk aurkituko ditugu. Egin nahi dugun bidearen arabera marra horiak edo marra berdeak dituzten makilak jarraituko ditugu. Bidea ikaragarri erraza denez ez dugu eskuinera edo ezkerrera hartu behar dugulako kezkatu beharrik eta maldarik ere ez dagoenez erraz egingo dugu aurrera. Ez dugu beraz naturaz ez gozatzeko aitzakiarik, zentzu guztiak inguruko landare, animalia eta egituretara begira jarriko ditugu. Lurzorutik hasiz, berehala ikusiko dugu hondar alez eta milaka eta milaka oskol zatiz osatutako zorua dela hau. Hemen eratzen diren landare gehienak dunetako landareak dira, hala nola, itsas plantinak, esnebelarrak, itsaskardua eta abar. Uretara hurbiltzen goazen heinean ihiak, lez-

kak eta, errekatxo baten inguruan hasiko dugunez ibilbidea, erreka ertzeko haltzak eta sahatsak ere gertu izango ditugu.

Padurara iristen garenean hormak ikusiko ditugu. Hauek garai batean padura ertzetan itsasoaren ur gaziaren sarrera oztopatzen zuten paretak ziren, polderrak deritze. Polder hauen barnean lurra landatzen zen eta euri ura sartzen uzten zuten baina ur gazirik ez. Marea jaistean aldiz, atetxoak ireki eta ur geza kanporatzen zen. Garai batean artoa eta garia egiten bazen ere gaur egun asko eta asko ez dira erabiltzen eta erortzen ari dira. Horma hauen inguruan zuhaitz ilara bat dago. Milaska edo tamarindoak dira berauek gazitasuna erraz jasaten duten zuhaitzak. Prismatiko batzuk eta gida baten laguntzaz, hemendik behatu ditzakegu padurara iristen diren milaka hegazti. Aurrerago joateak ez du zentzu handirik hegaztiak izutu eta ez ditugu hobeto ikusiko eta noski hegaztiak lasai eta geu patxadan bagaude gehiago gozatu dugu.

Aurrean duguna padura da, hegazti

BIOSFERA ERRESERBA. EUSKO JAURLARITZA

■ Urdaibaik Bizkaiko azaleraren % 10 hartzen du gutxi gorabehera.

■ Zenbat buru hainbat menu

Padura oso ekosistema produktiboa da eta bertako energia gehien ustiatzen dutenak arrainak eta hegaztiak dira. Arrainen artean alebinek edo gaztetxoek erabiltzen dute padura bizi eta elikatzeko: aingirek, korrokoiek, lupiek, urraburuek eta lengoraduek gehienbat. Hala ere, padurak ospetsu bihurtzen dituenak hegaztiak dira. Batzuek urte osoan erabiltzen dituzte bertako baliabideak, besteek aldiz, urtero burutzen dituzten migrazio luzeetan atsedenleku modura erabiltzen dute padura. Ekosistema honek eskaintzen dituen baliabide anitzak direla-eta, behar eta portaera oso desberdinak dituzten hegaztiak daude. Bakoitzak bere modura ustiatzen du ingurua txoko ekologiko ezberdinetan.

✓ **Limikolak:** lurperaturik edo erdi lurperaturik bizi diren ornogabeetaz elikatzen dira eta *Charadriiformen* ordeneko

arrain ttipi eta krustazeoak bereiztuz elikatzen direnak dira. Gutxi dira Urdaibain horrela elikatzen diren hegaztiak: abozeta, paita zuria eta mokoabala, hain zuzen ere. Abozeta izatez limikolen artean dago baina bere elikatze modua dela eta iragazlea dela esan daiteke. Mokoabalek Herbehereetatik hegoaldera doazenean egun bat edo biko geldialdia egiten dute. Hegazti honek sekulako itzala egiten du eta arriskupetik ateratzeko nahiak bultzatuta Urdaibairen babes izendapena lortu zuen. Bere izenak dioen moduan mokoabala du eta padurako ura iragaziz ezkailu eta arraintxo txikiz elikatzen da.

✓ **Arrantzaleak:** Hegazti mota desberdinek osatzen dute talde hau baina guztiak arrainak arrantzatu eta hauetaz elikatzen dira. Lertxunak eta ubarroiak dira hemen arrain gehien

URDAIBAI BIOSFERA ERRESERBA. EUSKO JAURLARITZA

URDAIBAI BIOSFERA ERRESERBA. EUSKO JAURLARITZA

■ **Ahate arrunta ezkerrean eta eskuinean lertxuna Urdaibaiko arrainak jateko zain.**

hegaztiak dira kurlinta handitik (56 cm) txirrira (13cm). Gehienak Europako erdialde edo iparraldetik datozenak izan ohi dira. Kumatze lekuak hozten direnean paduretara etortzen dira bizitzera. Itsasoa goian dagoenean hondartza eta padura ertzetan hartzen dute atsedean, baina, itsasoa jaitsi bezain pronto areatzean eta lohietan, anelido (zizare), krustazeo (karramarro) eta moluskuz (barraskilo, lapa, txirla) elikatzen hasten dira. Limikola gehienek gune desberdinetan bilatzen dituzte jaki goxo hauek. Tamaina, hanken luzera eta batez ere, mokoaren forma, goraka edo behe-raka okertua dutelako bereizten dira hegazti hauek. Kurlintek esate baterako behe-raka okertua dute mokoabala eta kuliskak aldiz, goraka. Mokoaren luzeraren arabera lohietan gehiago sartu ahal izango dute mokoabala eta hanken luzeraren arabera ur geruzan gehiago sartuko dira. Hala eta guztiz ere askotan marearteko gunean kuliskak, kuliska zuriak, txirriak eta txirritxoak batera bazkatzeko ikus daitezke.

✓ **Iragazleak:** Iragazki batez baliaturik ura iragazten dute. Uretan aurkitzen diren partikulen artean, molusku,

eta handienak arrantzatzen dituztenak. Lertxuntxoak, bere izenak adierazten digun moduan txikiagoak dira eta arrain txikiagoak eta ornogabeak jaten ditu. Martin arrantzalea ere ibai eta erreketako arrantzale porrokatua izan arren, hotzetik babesteko paduretara jaisten da. Hegan doazela harrapakina ikusi eta zuzenean uretaratzen direnak txenadak dira. Baina, arrantzalerik ederrenetarikoa eta galtzeko arriskuan dagoena arrano arrantzalea dugu, migratzailea da eta Europa osoan arriskupean dago.

✓ **Anatidoak:** Belar asko jan arren ez dute soilik belarra jaten, antzarak esaterako, belar, hazi eta patatetaz elikatzen dira. Batzuk algak jaten dituzte eta beste batzuk ornogabeak soilik jaten dituzte.

✓ **Orojaleak:** Denetik jaten dutenak dira, topatzen dutenarekin konformatu eta jan. Ugari dira gure artean eta oso ezagunak batzuk; kaioak edo itsastxoriak, esate baterako.

Ikusi dugunez paduran mila menu desberdin daude eta menu bakoitzerako hegazti mota bat. Itzelezko aberastasun hau mantentzeko padura mantendu behar da ●

BIOESFERA ERRESERBA. EUSKO JAURLARITZA

BIOESFERA ERRESERBA. EUSKO JAURLARITZA

■ *Eskuinetik ezkertera eta goitik behera: berberetxoak, mokoabala, itsas ezkurak, abozeta eta txirritxoak.*

askok eta askok bizileku modura duten ekosistema. Nola sortzen den berau? Itsasertzeko gune batzutan, itsasoa ibaiak dakarren ur gezarekin nahasten da. Itsasertzeko gune babestuenak izaten dira, sakonera gutxiko urekin, gazitasun aldakorra, energia handiko guneak eta ibaiak dakartzan elikagai ugarirekin eta mareek eragiten duten erritmo aldaketekin oso ekosistema berezi eta produktiboa osatzen dute. Urdaibaikoa da Euskal Herriko padurarik garrantzitsuen 1.300Ha-ko azalera du eta bertan milaka hegazti topa ditzakegu ●

◆ LIERNI ARRIETA

◆ AINHOA OIARTZABAL

AVES ACUÁTICAS DE BIZKAIA

Informazio Praktikoa

MUNDAKA

Udaletxea:

Lehendakari Agirre Enparantza 1.

☎ 94- 617 72 00 / 94- 687 60 01

Udaltzaingoa:

☎ 94- 617 70 18.

Turismo Bulegoa:

☎ 94- 617 72 01

Jatorduan:

La Fonda Jatetxea. Olazabal Plaza.

Portuondo Jatetxea. Portuondo auzoa.

Casino Jatetxea. Kepa Deuna z/g.

Erreka Erregetgia. Erreka auzoa.

Lo egiteko:

**Atalaya Hotela. K/ Itxaropen 1.

☎ 94- 617 70 00.

Logela bikoitza 68-75 euro.

*Mundaka Hotela. Florentino Larrinaga 9.

☎ 94- 687 67 00.

Logela bikoitza 39-57 euro.

*El Puerto Hotela. Portu kalea 1.

☎ 94- 687 67 25.

Logela bikoitza 63 euro.

*Portuondo Kanpina. Portuondo auzoa.

☎ 94- 687 77 01.

SUKARRIETA

Udaletxea:

☎ 94- 687 07 15

Jatorduan:

Zaldua Erregetgia. Sabino Arana 10.

GERNIKA-LUMO

Turismo Bulegoa:

Artekalea 8. ☎ 94- 625 58 92.

Udaltzaingoa:

☎ 94-627 02 02.

Ertzaintza:

Don Tello. ☎ 94- 444 14 44.

Anbulatorioa:

San Juan 1. ☎ 94- 603 58 00.

Gurutze Gorria:

Juan Calzada 63. ☎ 94- 625 66 98.

Botikak:

Boyra- Artekalea 1. ☎ 94- 625 11 76.

Omaetxebarria. Juan Calzada 27.

☎ 94- 625 08 85.

Bankuak:

BBVA, BBK eta Lankide Aurrezkia. Juan Calzada kalean.

Auto-Tailerrak:

Irazalez (garabia). Zomotzarako bidea 1,5 km.

☎ 94- 625 17 91.

Jatorduan:

Julen Jatetxea. Industria 14

Zallo-Barri erregetgia. Juan Calzada 79.

Zimela Jatetxea. Carlos Gangoiti 57.

Hamien Jatetxea. Gemika

Jan eta lo egiteko:

*Boliña Hotela. Barenkalea 3. ☎ 94- 625 03 00.

Log. bikoitza 39 euro.

Lo egiteko:

**Gemika Hotela. Carlos Gangoiti 17.

☎ 94- 625 49 48. Logela 58 euro.

FORUA

Jatorduan:

Baserri Maitea Jatetxea. Atxondoa auzoa z/g.

Torre Barri Jatetxea. Elejalde 14.

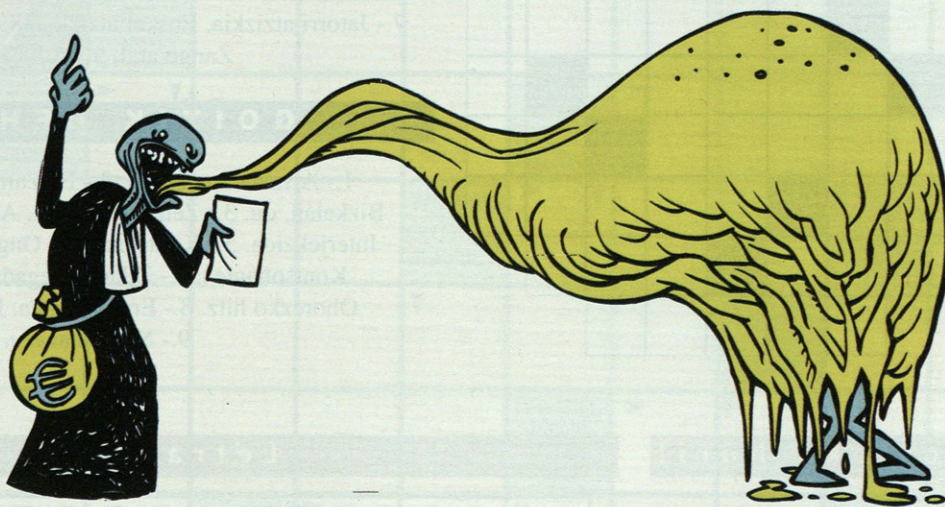
Denbora-pasak

Asteko Lokuzioa

MANIXUT MANIXUT

22PIAK
BATMAN

ABOKATUEN EGIAK

Erabat gezurrezkoak edo partez gezurrezkoak izan...

KOISPEZTO HORREN ABOKATUEN EGIEK NAHASI.

CUENTOS CHINOS, ROLLO PATATERO /

...baina nekez ulertzen diren kontuak

HAUTE, ETA ORAIN EZ DAKIK NONDIK JO

LANGUE DE BOIS / FAIRY TALES

Kike Amonarrizen Umorea

SAREKO UMOREA

Hona, azken bolada honetan,
www.argia.com/umorea atalean jaso
dugun hainbat txiste.

ZERRAUTSA

Aznar hil da eta medikuak autopsia
egiten ari zaizkio. Hanka bat moztu
diote eta... dena zerrautsa! Bestea
moztu diote eta berriz zerrautsa!.

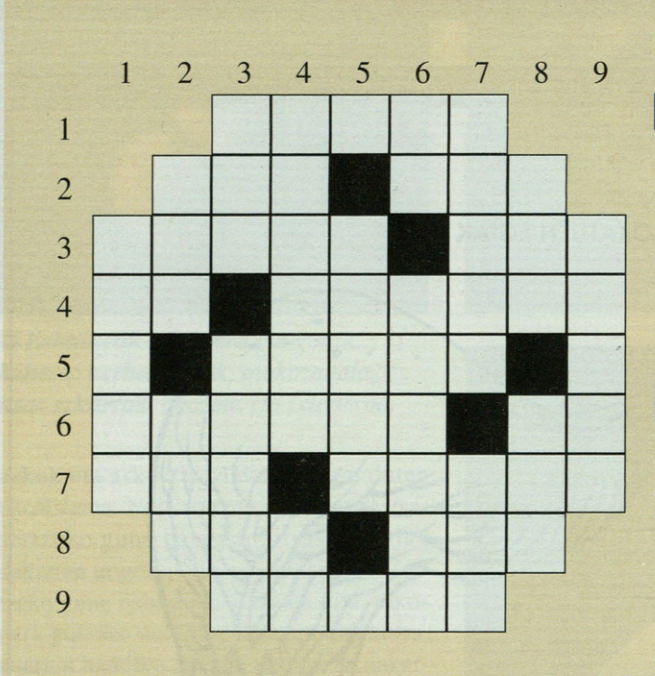
Orduan, mediku batek:

- Garbi dago! Hau "garun isurkia"
izan da.

(Urdin Alberdik bidalia)

Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Gizon izena. 2.- Su. Umorezko kolpe. 3.- ... egina,
ink egina, hordituta. Irlandako irla. 4.- Zah., txakur. Hitzia.
5.- Zenbaki erromatarren arabera, berrogeita hamar.
Zuhaitz mota. Kontsonantea. 6.- Mozkurtuak. Tantalioa.
7.- Jatorri atzizkia. Euskal atzizkia. 8.- Oinarrizko edaria.
Zango atal. 9.- Adi ezan!

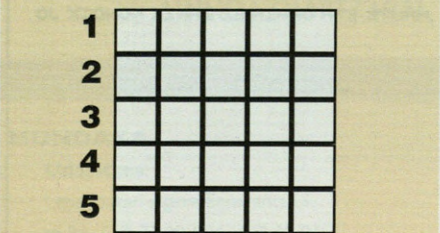
GOITIK BEHERA

1.- Arraunen euskarri. 2.- Entzumenik ez duena.
Bizkaian, du. 3.- Zenbaki bakoiti. Arrastoa. 4.- Eraso.
Interjekzioa. 5.- Kontsonantea. Ongi finkatu gabeak.
Kontsonantea. 6.- Zilarra. Segada. 7.- Zoritxar.
Ohorezko hitz. 8.- Erregai mota. Euskal atzizkia.
9.- Noka, nazazu.

Ekar bosteko hori!

Ezker eskuin eta goitik behera,
zenbaki bakoitzean hitz bera
aterako zaizu

1 2 3 4 5

1. Larrua. 2. Izur.
3. ... eman, etsi. 4. Lurraldea.
5. Pl., azalera neurria.

Letra Zopa

O	M	S	L	S	A	B	K	R	X	H	Z	E	D	I	A
D	E	I	T	S	A	S	L	A	B	A	R	R	A	H	R
A	N	O	M	D	B	I	N	S	U	B	A	F	G	J	I
B	D	N	I	L	E	O	P	T	A	O	L	K	H	A	Z
N	I	A	D	A	R	N	I	P	N	R	M	A	U	B	T
E	K	A	E	T	R	E	S	T	U	A	R	I	O	A	N
K	A	I	D	A	Z	R	A	I	T	A	H	O	S	T	I
L	T	J	E	G	L	B	Z	D	N	H	J	M	I	R	A
B	E	D	F	H	M	F	E	A	G	I	K	L	N	L	P
K	A	J	I	A	E	T	R	A	S	A	S	T	I	O	A

Aurki itzazu
geografiari
loturiko 8
hitz.
Hitzak
ezker
eskuin,
goitik
behera
edo
diagonalean
azalduko
zaizkizu

Aurreko asteko soluzioak

T	N	E	Z	D	O	N	I	E	O	D	M	A	U	R	O
I	A	R	A	I	L	E	M	I	G	N	O	X	O	T	H
K	S	O	D	S	O	G	R	A	H	A	S	O	N	S	L
K	I	U	U	D	N	G	O	I	G	D	O	H	S	I	L
N	A	T	A	R	G	A	N	T	Z	U	N	A	O	T	N
L	A	M	L	E	P	S	O	L	E	R	R	I	A	S	U
H	U	A	D	X	I	T	H	I	R	O	S	A	L	D	I
O	R	I	I	T	M	E	U	R	I	T	Z	O	I	L	E
R	A	B	H	N	O	I	O	I	X	S	A	R	I	N	S
X	T	A	R	A	K	Z	O	J	U	L	O	I	N	A	K

8ko txikian

1. Ikastaro. 2. Erromesa. 3. Ustelkor. 4. Hazparne.
5. Arrakala. 6. Olagizon. 7. Bozkario. 8. Oroimena.
9. Aranondo. 10. Beroketa. 11. Otarreak. 12. Irabiatu.

			⬤	G	⬤	K	⬤	I	⬤	A	⬤
			G	A	R	A	I	P	E	N	A
			⬤	M	A	R	T	I	N	E	Z
⬤	R	⬤	K	E	⬤	T	O	N	A	⬤	E
B	O	K	A	L	E	A	⬤	I	R	U	N
⬤	B	A	T	U	⬤	Z	A	⬤	A	L	A
B	E	L	A	Z	E	A	⬤	A	⬤	E	R
⬤	R	E	⬤	A	R	L	O	T	E	⬤	I
A	T	A	R	I	A	⬤	M	A	L	K	O
⬤	O	K	I	N	⬤	G	A	L	A	I	A

Hitz gurutzatuak

Ezker eskum: 1. Maddi. 2. Zer. Aza. 3. Dinar. Ele. 4. An. Lamiak. 5. K. Badia. A. 6. Izarak. Ei. 7. Tar. Rasta. 8. Ira. Tua. 9. Eliza.

Goitik behera: 1. Dakit. 2. Zin. Zai. 3. Men. Barre. 4. Aralar. Al. 5. D. Radar. I. 6. Da. Mikatz. 7. Izeia. Sua. 8. Ala. Eta. 9. Ekaia.

M	I	S	I	L
I	L	O	B	A
S	O	L	A	S
I	B	A	I	A
L	A	S	A	I

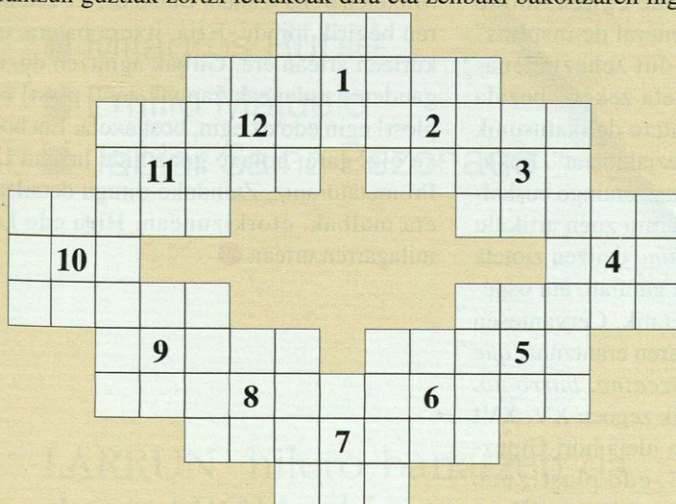
Hitz Gezidunak

	Europako estatua	▼	Nafarroako herria	▼	Bidaideak	▼	Nortasuna, izaera	▼	Hiltzeko tresnak
	Izena		Joak, zigortuak				Nahia		
		▶		▼	Batrazio mota	▶		▼	
					Uranioa				
	Aberatsa	▶			▼				
	Saski handia								
Deitura	▼	Saldak	▶	▼		Fruitu mota	▶		
Luzaroan		Zeureak				Z bikoitza			
▶		▼			Nafarroako herria	▶	▼		Tona
					Hodi				Zilarra
Zuhaitz mota	▶				▼			Lehena eta azkena	▶
Likidoa irten								Trebe	▼
▶						Letoniako hiriburua	▶	▼	
						Kontso-nantea			
Bizkaiko ibaia	▶			Baldarra	▶	▼		Potasioa	▶
Urtaro beroa				Musika nota				Non atzizkia	
▶			Zelai	▶	▼	Gipuzkoa-ko herria	▶	▼	Oxigenoa
			Iodoa			1			
Ipar., eguzkiak	▶		▼		Irudi ortodoxo	▶	▼		▼

Pertsonaia: Abeslari ezaguna

8 ko Txikian

Erantzun guztiak zortzi letrakoak dira eta zenbaki bakoitzaren inguruan kokatu behar dira. Hitzak ordu orratzen arabera bideratu behar dira, beti ere zenbakiaren gaineko lauki txikitik abiatuta.

- 1.- Bekaizkeriak jota dagoena
- 2.- Uztak
- 3.- Hutsaren hurrengoa
- 4.- Litxarrerriak
- 5.- Dirua zaintzen duena
- 6.- Araketak
- 7.- Katuaren ume
- 8.- Isolaturik bizi den fraile
- 9.- Elikagai mota
- 10.- Ate heldulekua
- 11.- Molusku mota
- 12.- Urduritu

JOSEBA OLALDE

BERNARDO ATXAGA

VIZCAINO

Hitzekin osatzen dugun oihala mehea izaten da gehientsuenetan. Huskeria bat, eta hara hor lapsus deitzen den zulotxo, hara azpian zegoena agerian, hara sekretuan gorde nahi zena nabarmen. Eta ez zaio hordiarri baka-rrik gertatzen, edo histerikoari, edo izutuari; bere onetik aterata dagoenari. Nornahiri gertatzen zaio, zeinnahi egoeratan. Ari da, esate baterako, kazetari bat liburu atera berria famatzen, eta bapatean, Valle Inclanen parodia hartako zapuak bezalaxe, zas! egiten du. Koldo Mitxelenari zor zaion gogoeta bat transkribatzerakoan egiten du, hain zuzen ere, zas!, eta hortxe dago zuloa: *mudo* jartzen duen lekuan, berak *mulo* ikusi du. Jarraian, piztuta noski bere ustezko aurkikuntzarekin, zabaldu komatxoak eta esaldi osoa eskaintzen du Gipuzkoako probintzian gehiena irakurtzen den egunkarian: *Supongamos que algún vascohablante inventa o descubre algo equiparable a lo que inventaron o descubrieron Einstein, en física, o Flemming, en medicina. ¿En qué idioma daría la noticia? ¿Acaso darla en euskara no sería como escoger a un mulo como pregonero?*. Transkribapenak orrialdearen beheko angelua hartzen du, eta kronikaren itxiera da.

“Ez da oraingoxeko kontua euskalduna, garai zaharretako ‘vizcainoa’, larru latz eta belarri luzekoaren senide egitea, modu horretan - ‘Inventario general de insultos’ delako batetik hartzen dut zehaztapena- ‘persona baldar, motz eta zeken’ bezala erretratatzeko, edota ‘batere delikatusunik gabekotzat’, ‘erabateko ezjakintzat”

EZ DA oraingoxeko kontua euskalduna, garai zaharretako “vizcainoa”, larru latz eta belarri luzekoaren senide egitea, modu horretan - “Inventario general de insultos” delako batetik hartzen dut zehaztapena- “persona baldar, motz eta zeken” bezala erretratatzeko, edota “batere delikatusunik gabekotzat”, “erabateko ezjakintzat”. Irakurria diot Julio Caro Barojari, oraingo euskaldun jendearen alde argitaratu zuen artikulua batean, lapurrek-eta *vizcaíno* deitzen ziotela astoari Lope de Vegaren garaian, eta ospetsua ere bada, alde horretatik, Cervantesen komedia bateko ezkutariaren erantzuna, *que por Iuan Goycoa soy vizcaíno, burro no*. Galdera da, orain, zergatik zegoen XV, XVI eta XVIIgarren mendeko ideia hori Gipuzkoako egunkarian zas!, edo plast!, edo plost! egin zuen kazetariaren buruan. Egia,

kronologian behintzat parekoa izango litzaitekeen kasua aipatzearen, diruzale edota doilorrari “judua” deitzen zaiola oraindik, eta normalizat ere jo daitekeela irainen bizi-tza luzea; baina kontsiderazio horrek galde-ra zabaldu egingo luke, ez desegin.

EZ DUT USTE erantzuna zaila denik. Hitzak eta hitzen ingurukoak gutxi bereizten dira ilargiaren azpiko beste gauzetatik. Biziko badira, mugimenduan egon behar dute beti; helbururik helburu ihardun behar dute, hamaika lan desberdin hartuz. Halaxe gertatu da oraingo kasuan ere: euskal jendea - abertzale bezala azaltzen dena, batez ere estereotipo bazu baten barruan josita uzteko asmoz berpiztu da azkenaldi honetan *vizcaíno* delakoa: figura hori bere horretan hartuz, batzuetan, nola egiten baituen, edo egiten baitzuen oraintsu arte, Peridis marrazkilaria; bestetan berriz lehen figura horri bigarren bat gehituz; karlistarena, maizenik. Eta, kasu guztietan, jatorrizko esannahia bortxatuz, irainari funtzio berri bat emanez: iragane-ko idazleak -Miguel de Azaola, Francisco Yndurain eta beste batzuei sinestera- agresi-bitaterik gabe erabili baitzuten “vizcainoa”, “soilik baliapide komiko erraza zelako bere hitzegiteko era aldrebesagatik”. Gai hau dela eta hainbeste aipatzen den Cervantesek berak “estimazio berezia” omen zion euskal jendeari.

Irainaren berpizkunderik ez egotera, egunkariko norbaiti estonagarria egingo zitzaion *mulo* hitza textuan; areago, Koldo Mitxelenarena izanda. Baina ez. Ez zen inoren begirik mindu. Ezta, itxura batera, irakurleen artean ere. Giroak agintzen du, eta gauden gaudenean zapuak zas!, plast! edo plost! egin edo ez egin, bost axola. Eta holaxe bizi gara, holaxe goaz bide luzean Lur Prometaturantz. Zainduko ditugu detaileak, eta malbak, etorkizunean, Hiru edo Lau milagarren urtean ●

Apirileko

LARRUN

“Nafartasuna euskaltasunaren aurrez aurre ipini zen gehiegitan, ‘Nafarroa Euskadi da’ oihukatzen genuen trantsizioan, baita Erriberan ere, eta hori erru bat izan da”. (Jabier Sainz Pezonaga).

“Pentsamendu nagusiak, liberalismoa, errepublikanismoa eta sozialismoa, trantsizio garaian desagertuak ditugu Erriberan. (...) Eta euskal nazionalismoak ezin izan du hartu beste leku batzuetan izan duen ordezkapena egiteko indarrik”. (Emilio Majuelo)

“1976an eta 77an une hobeak bizi genituen euskaltasunari begira, nahiz eta gerrako eta ondorengo gauza horiek guztiak gertatu. Urte hobeak izan ziren horiek, eta galdu egin dugu, urte gutxitan gainera”. (Milagros Rubio)

Erribera, Nafarroa eta Euskal Herrian

Mahaingurua

- Milagros Rubio
- Emilio Majuelo
- Jabier Sainz Pezonaga

LARRUN hilero banatzen da doan ARGIArekin.

Urte beteko harpidetza

● %25eko beherapena

-
-
60
 urterikotasun
Hitzak
 ELKARRIKETA HAUTATUAK
 Pilar Irujo

ARGIA ASTEKARIA HILABETEZ DOAN
EZAGUTZEKO AUKERA ERE ESKAINTZEN DIZUGU

HARPIDETZA ORRIA

- ☐ Bai, ARGIA hilabetez doan jaso nahi dut
- ☐ Bai, harpidedun izan nahi dut

[illegible]

SINADURA:

Harpidetza-orri hau bete, tolestu, zeloa jarri eta bidali (ez du seilorik behar) edo internetez www.ardia.com orrian eskaera e